

ШОКВАРТАЛЬНИК

Заснований у 2013 році

Засновник: Обласний науково-методичний центр культури

Витяг з реєстру суб'єктів у сфері медіа-реєстрів Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення

Ідентифікатор медіа R30-01911

Рішення від 31.10.2023 р.

№ 1235

Головний редактор:

Клімчук В.П.

Літературний редактор:

Клімчук В.П.

Більд-редактор:

Юхтовський А.В.

Дизайн та верстка:

Курач О.П.

Відповідальні за випуск:

Клімчук В.П.,

Рожнова Л.В.

Редакція приймає матеріали, подані в першому примірнику комп'ютерного набору.

Статті друкуються в авторській редакції.

При передруку посилання на часопис «Яровиця» обов'язкове.

Здано до набору 28.11.23р.

Адреса редакції:

43000, Волинська область, м. Луцьк, вул. П'ятиницька гірка, 16.

Обласний науково-методичний центр культури, тел.: (0332)72-35-46
www.nmck-volyn.com.ua

ЯРОВИЦЯ №3/4 2023 /39-40/

науково-методичний та культурно-просвітницький часопис

ЗМІСТ

СЛОВО ПОЕТА

Йосип Струцюк
Ні, ти не винен, мій народе 4

ГОЛОДОМОР

До Дня пам'яті жертв голодоморів
За матеріалами Інституту національної пам'яті 5

Художні твори до Дня пам'яті жертв Голодомору.
Для використання у підготовці тематичних заходів 10

Віктор Гребенюк
Манна небесна. *Новела* 14

КУЛЬТУРА. НАУКА. ДУХОВНІСТЬ

Ігор Мікула
Думки щодо необхідності створення національної української школи живопису 16

Олена Яринчина
Військові мотиви в українських народних колядках і щедрівках 21

Лариса Довга
Освіта у просторі культури 26

Олеся Ковальчук
Повчальний досвід зі столітньої давнини 32

Софія Терешкович
Українська нація і українська церква 35

Луїза Оляндер
Волинське культурне середовище 38

Зінаїда Пахолок
Два литовських крила «Лісової пісні» Лесі Українки 39

НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА

Лідія Клімчук
Весільний обряд «Читання Корони» на Волині 44

Наталія Шамріцька
«Читання весільної Корони» 46

Лідія Клімчук
Приготування української традиційної страви «Голубці» 48

ШОКВАРТАЛЬНИК

Часопис зверстано в Обласному науково-методичному центрі культури Волині.

За достовірність інформації у статтях, точність назв, прізвищ та цитат, а також за дотримання авторського права відповідальність несуть автори публікацій.

Підписано до друку 11.01.2024.
Формат 60x84^{1/8}
Ум. друк. арк. 14,16.
Замовлення № 4.
Наклад 100.
Папір офсетний.
Гарнітура Times.
Друк офсетний.
Друк ФОП Іванюк В. П.
43021, м. Луцьк,
вул. Винниченка, 65.
Свідоцтво Держкомінформу України ВЛн № 31
від 04.02.2004 р.

ЛІТЕРАТУРНА СТОРІНКА

<i>Наталія Шамрицька</i> Поезія	50
<i>Віктор Гребенюк</i> Мир на війні. <i>Повість</i>	52
<i>Віталій Клімчук</i> Подвійний стандарт. <i>Фрагменти із роману</i>	60
Хабар і «Взятка»	65
Патріоти і лжепатріоти	66

ВИБОРИ

<i>Віталій Клімчук</i> Хижацька мімікрія	67
---	----

Виборча трагікомедія

<i>Із книги «ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ»</i>	68
--	----

МИСТЕЦЬКА ПРЕЗЕНТАЦІЯ

<i>Ігор Мікула</i> «Еко-світ-арт» – основи нового стилю	75
--	----

РЕПЕРТУАР

<i>Тетяна Гайдукова</i> «Сторінками історії Галшки Гулевичівни» <i>Літературний сценарій театралізованого дійства</i>	80
---	----

<i>Олеся Ковальчук, Ніна Фурділо</i> «Хай мій клич зірветься у високість» <i>Культурно-просвітницький захід, присвячений вшануванню пам'яті української поетеси і громадської діячки Олени Теліги</i>	85
---	----

КАЛЕЙДОСКОП ПОДІЙ

Міжнародна онлайн-конференція	93
Засідання обласної комісії з формування переліку елементів НКС	93
І пісня від серця полетіть	93
Волиняни взяли участь у проєкті ЮНЕСКО «Навчати та вчитися за допомогою живої спадщини»	94
Волиняни вшанували пам'ять Лесі Українки	95
З Днем Державного Прапора України!	96
Всеукраїнський форум «Нематеріальна культурна спадщина»	96
Фестиваль повстанських і стрілецьких пісень «За волю України»	97
Нарада за участі директорів мистецьких шкіл територіальних громад області	98
Обласний фестиваль повстанської пісні «Вовчак – Волинська Січ»	98
Овіяні славою і пам'яттю	100
Семінар-практикум викладачів народних інструментів (бандура)	101
Семінар-практикум керівників структурних підрозділів у сфері культури	101
Обласний конкурс творчих робіт «Йде до діток Миколай»	102
І (регіональний) етап Всеукраїнського огляду-конкурсу клубних закладів у сільській місцевості	103
Обласний конкурс звичаєво-традиційної атрибутики різдвяно-новорічних свят «Волинська різдвяна містерія»	105

На обкладинці – роботи учнів Нововолинської школи мистецтв **Анни Карнак** («Чекання») та **Богдана Фурманюка** («Козак Мамай»), учасників Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості «Об'єднаймося ж, брати мої!»

Редакційна колегія

Головей В.Ю., завідувач кафедри культурології ВНУ імені Лесі Українки, доктор філософських наук, професор;

Зубович В.С., кандидат філологічних наук, член НСЖ України;

Клімчук В.П., письменник, журналіст, член НСЖУ, заступник директора Обласного науково-методичного центру культури;

Охманюк В.Ф., декан факультету культури і мистецтв ВНУ імені Лесі Українки, кандидат мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України;

Панасюк С.Л., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії та теорії мистецтв факультету культури і мистецтв ВНУ імені Лесі Українки;

Панишко Г.Т., доцент кафедри політології та державного управління ВНУ імені Лесі Українки, кандидат історичних наук;

Рожнова Л.В., директор Обласного науково-методичного центру культури;

Хмілевська І.С., викладач-методист Волинського фахового коледжу культури і мистецтв імені І. Ф. Стравінського Волинської обласної ради, заслужений діяч мистецтв України;

Цюриць С.Н., письменник, журналіст, член НСЖУ та НСПУ;

Яцечко-Блаженко Т.В., історик, журналіст, редактор відділу інформаційної політики ВНУ імені Лесі Українки, радник голови Волинської обласної ради з питань історії.

Ні, ти не винен, мій народе

Ні, ти не винен, мій народе,
Що так доведений до скрути.
Хтось раз в житті мав Фермопіли,
А ти стонадцять разів Крути.
Не винен зовсім ти сьогодні,
Що вигоїть не можеш рани:
Коли й над ким у цьому світі
Так познущалися тирані?
Ні, ти не винен, мій народе,
Що виростав худим і голим:
В яким нещаднім лихолітті
Хто, де й коли знав голод?
Не винен зовсім ти сьогодні,
Що крізь тебе – по всьому світу...
Що зробиш, як на батьківщині
Тобі так рідко сонце світить.
Ні, ти не винен, мій народе,
Що забарився твій міся.
Хтось, певне, був би іще нижчим,
Як мав би отаких сусідів.
Не винен зовсім ти сьогодні,
Що вже без слова і без дії.
Нікого так не обкрадали
Ніякі на землі злодії.
Ні, ти не винен, мій народе,
Що сам від себе йдеш на віддаль.
Когось давно б уже не стало,
Якби він стільки лиха звідав.

ДО ДНЯ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ГОЛОДОМОРІВ

Щороку в четверту суботу листопада Україна вшановує пам'ять жертв Голодомору 1932–1933 років і масових штучних голодів 1921–1923 і 1946–1947 років.

У 2023-му День пам'яті жертв голодоморів припадає на 25 листопада.

Ми вшановуємо жертв сталінського геноциду в умовах повномасштабної війни, яка супроводжується геноцидними діями Росії проти українців. Трагічні події та злочини, які розгортаються на наших очах, демонструють: жива пам'ять надзвичайно важлива; ті, хто чинить злочини проти людства, мають бути засуджені світовою спільнотою, а жертви – вшановані.

У 1932–1933 роках комуністичний тоталітарний режим вчинив злочин геноциду проти Українського народу. Сьогодні його спадкоємець – рашистський режим прагне знову вчинити на українській землі геноцид.

Голодомор здійснило керівництво ВКП(б) та уряд СРСР у 1932–1933 роках шляхом організації штучного масового голоду, що спричинив загибель мільйонів українців у сільській місцевості на території Української СРР та Кубані, де переважну більшість населення становили українці.

Україна внаслідок геноциду 1932–1933 років, масових штучних голодів 1921–1923 та 1946–1947 років втратила мільйони людських життів. У 2006 році Законом України Голодомор 1932–1933 років визнаний геноцидом Українського народу.

Метою злочину було знищення українського народу як національної групи. Комуністичний тоталітарний режим через насильницьке вилучення продовольства, блокаду сіл і цілих районів, заборону виїзду за межі охопленої голодом України, згорання сільської торгівлі, репресій проти незгодних створив для українців умови,

не сумісні із життям. Тобто розрахунок був на фізичне знищення нашої нації.

Через 90 років після Голодомору-геноциду росіяни знову застосовують проти українців методи геноциду, щоб знищити нашу ідентичність, культуру, мову – знищити українську націю як таку. Для цього окупанти масово вбивають і депортують українців, руйнують міста.

І в 1932–1933 роках, і нині Росія намагається зламати волю українців до спротиву, кидає проти нас весь свій терористичний арсенал. Сталін у ХХ столітті та Путін у ХХІ зробили вибір на користь геноцидів, бо інші методи упокорення українського народу не спрацювали.

Сталін для організації геноциду вдався до тотальної конфіскації харчів, блокади, посилення терору. Путін застосовував повномасштабне військове вторгнення. За ним як складові геноцидної політики почалися терор, масові вбивства, умисні напади на укриття, шляхи евакуації та гуманітарні коридори, бомбардування житлових районів, сексуальне насильство, воєнні облоги, депортації (насильницьке переміщення українців, зокрема дітей).

Інформаційні кампанії періоду Голодомору та нинішньої російської агресії дуже схожі. І тоді, і тепер Росія розвернула масштабні дезінформаційні та пропагандистські кампанії для підготовки російської аудиторії до скоєння чи схвалення звірств, а також приховування злочинів. Як тоді, так і нині Росія розраховує на атмосферу байдужості на заході, силу страху перед своєю міццю та намагається створити паралельну штучну інформаційну реальність, далеку віддійсності.

Та сьогодні весь цивілізований світ допомагає Україні, а ми, українці, маємо власну державу, Збройні сили, згуртовані та всі разом працюємо на перемогу. І завдяки цьому

успішно протистоїмо путінському геноциду. Пам'ятаючи про злочини комуністичного тоталітарного режиму, сьогодні ми всі сили спрямовуємо на підтримку наших захисників.

В умовах нинішньої російської агресії наша пам'ять про Голодомор 1932–1933 років є чинником суспільної мобілізації українців і світової спільноти для протидії агресору. Станом на жовтень 2023 року визнали Голодомор 1932–1933 в Україні актом геноциду парламенти 28 держав.

Відтак вшанування пам'яті жертв Голодомору проходить під гаслом «Пам'ятаємо. Єднаємося. Переможемо!».

Водночас пам'ять про використання тодішнім кремлівським режимом у 1932–1933 роках голоду як інструменту здійснення злочину геноциду проти українців повинна слугувати засторогою для недопущення виникнення голоду будь-де на планеті, засторогою недопущення провокування і використання продовольчої кризи нинішнім кремлівським агресором для досягнення своїх цілей.

Історична довідка

Чому українців вбивали голодом?

Після Жовтневого перевороту впродовж 1917–1921 років на більшій частині території колишньої Російської імперії владу захопили комуністи. Вони шляхом прямої окупації знищили демократичну Українську Народну Республіку, проголошену 1917 року. Досвід важкої боротьби із українськими рухом змусив комуністичний режим для зміцнення свого становища в Україні піти на створення у 1919–1920 роках квазідержави УСРР зі столицею у Харкові та певні поступки українському національному рухові.

Україна в 1920-х роках переживала культурний ренесанс європейського зразка. Під гаслом «Геть від Москви!» тут формувалися самобутні, відмінні від російських, культурні традиції, орієнтовані на Європу. Створювалася національна система освіти, обґрунтовувалася економічна концепція України як автономного економічного організму. Проте до кінця цього періоду в СРСР був встановлений тоталітарний комуністичний режим із суворою суспіль-

ною ієрархією. Будь-який прояв незгоди або нонконформізму (як індивідуального, так і малих і великих груп людей за професійною, національною, релігійною, партійною ознаками) негайно жорстоко карався та придушувався.

Українська нація, яка була другою за чисельністю в СРСР, мала величезний культурно-історичний спадок, власні славетні традиції державотворення, досвід національно-визвольної боротьби. Широке коло інтелектуалів та економічно самостійне селянство не сприймали політики комуністичного керівництва. Тому за мету було поставлено знищення українців як політичної нації, що могла поставити питання про створення незалежної держави. Для досягнення цієї мети був обраний жахливий інструмент – вбивство голодом.

Як?

Механізм, який призвів до Голодомору, був приведений у дію із Москви тодішніми лідерами комуністичної партії. У січні 1928 року режим запровадив насильницькі хлібозаготівлі. У фермерів держава примусово забиравала більшу частину, або й все вирощене зерно за значно заниженими цінами. Одночасно розпочалась «ліквідація» найзаможніших господарств.

У 1930 році колективізація викликає масові протести і повстання. Впродовж року в Україні відбулося понад чотири тисячі масових протестних виступів за участю більше мільйона селян.

Однак, не зважаючи на це, до жовтня 1931 року колективізованими, тобто, фактично державними, стали 68 % селянських господарств та 72 % орної землі.

Загалом в Україні було «розкуркулено» понад 352 тисячі господарств. Результатом цього, а також внаслідок неефективного колгоспного господарювання став голод, через який весною 1932 року померло кілька сотень тисяч українців.

Але Україна все одно залишалася центром спротиву тоталітарному режиму.

На перші сім місяців 1932-го на Україну припадає 56 % від усіх антивладних виступів у Радянському Союзі.

Улітку 1932 року через наростання спротиву Сталін із оточенням прийняв рішення про організацію в Україні штучного голоду, щоб не «втратити Україну». Шляхом знищення частини населення.

Реалізація плану з організації штучного голоду:
1 9 3 2 р і к

Липень – Україні нав'язують завідомо не-реальні до виконання плани із хлібозаготівель.

7 серпня – Ухвалюється постанова про «охорону соціалістичної власності», або «закон про п'ять колосків».

Жовтень – В Україну направляється спеціальна комісія із хлібозаготівель на чолі із керівником уряду СРСР Молотовим. Її завдання – посилення репресій і збільшення вилучення зерна в українських селян.

Листопад – Організуються загони для пошуку і конфіскації зерна, інших продуктів, худоби у приватних господарствах. До кампанії залучається весь особовий склад міліції, органів держбезпеки та місцеві члени комуністичної партії і комсомолу.

Листопад – Вводиться режим «чорних дошок». Занесення населеного пункту чи району на «чорну дошку» вело до їх повної блокади, проведення спеціальних репресивних заходів, а значить – до повного знищення його мешканців.

Листопад – Запроваджуються натуральні штрафи. В господарствах, що «заборгували» за нереальними планами, конфісковують усе продовольство і худобу.

Кінець листопада – Спецоргани розробляють спеціальну таємну операцію зі знешкодження всіх, хто міг би чинити опір повному вилученню хліба. Операція охоплювала 243 райони України.

Грудень – В Україну направляють Кагановича і Постишева для посилення хлібозаготівель. Влада переходить до повного вилучення харчів у українських селян.

Грудень Кремль звинувачує українців у саботажі хлібозаготівель та підготовці повстання.

14 грудня – ЦК ВКП(б) і РНК СРСР ухвалюють таємну постанову «Про хлібозаготівлю на Україні, Північному Кавказі і в Західній області». Вона передбачала ліквідацію українських шкіл на Кубані і масове переслідування української інтелігенції.

Кінець грудня – Із сіл, які не виконали плани хлібозаготівель вивозять усі наявні зернові запаси, навіть посівний матеріал.

1 9 3 3 р і к:

1 січня – Спеціальною постановою ЦК ВКП(б) про застосування найжорстокіших репресій до тих, хто не здасть хліба, українцям був оголошений ультиматум.

Січень – Відбуваються масові обшуки в селянських господарствах, під час яких селяни були позбавлені останніх залишків їжі. Їх приречено на голодну смерть.

22 січня – Директивою Сталіна заборонено виїзд селян з території УСРР і Кубані в інші місцевості Радянського Союзу. Тільки за перші півтора місяці дії цієї директиви затримали майже 220 тисяч селян. І з них понад 186 тисяч силоміць повернули в села, де вони були приречені на голодну смерть.

24 січня – Сталін призначає фактичним керівником УСРР на посаді другого секретаря ЦК КП(б)У Постишева. Той розпочав масштабну кампанію «очищення» від «петлюрівців» і

«українських націоналістів». Вона стала складовою плану геноциду української нації. Тогочасний розмах політичних репресій в Україні порівняний з Великим терором 1937–1938 років. За офіційними даними, в Україні у 1933 році арештували більше людей, ніж у 1938-му.

Лютий. Українським областям починають виділяти допомогу – вибірково і недостатню. Вона була спрямована не на подолання голоду і порятунк українців, а на забезпечення виробничих потреб у ході і збиральних кампаній. Адже знесилені і старі люди, а також селяни-одноосібники не отримували допомоги. Смертність серед українських селян невинно зростала.

16 лютого – Для недопущення поширення інформації про голод в УСРР спеціальною директивою заборонили будь-яким організаціям, крім ДПУ, фіксувати випадки опухання і смерті на ґрунті голоду.

Червень – Смертність з голоду в Україні досягла апогею. За оцінками демографів, того місяця померли від 800 тисяч до понад 1 мільйона осіб.

Серпень – Прийнято рішення про створення Всесоюзного переселенського комітету та переселення у вимерлі з голоду села України колгоспників із російських областей і Білорусі. До кінця 1933 року переселили понад 100 тисяч осіб. Під час голоду тоталітарна влада не лише не припинила примусове відбирання їжі, а й відхилила допомогу з-за кордону та кинула всі сили на ізоляцію голодуючих районів. Армія, загони НКВД оточили українські міста та залізничні станції, бо селяни втечею намагалися врятуватися від голодної смерті. Мешканцям сіл забороняли виїжджати в інші регіони СРСР. Хліб вилучався, продавався до інших країн за валюту, яку спрямовували на закупівлю верстатів та іншого обладнання для промислових підприємств.

До чого це призвело?

Саме за цей менш ніж календарний рік (1932–1933) в Україні загинули мільйони людей. На жаль, страшні обставини злочину та свідомі заборони ведення статистики смертності унеможливають встановлення точної кількості загиблих невинних людей і вичерпного поіменного списку жертв.

Жахом Голодомору була надзвичайно велика смертність серед дітей. У багатьох районах України у вересні 1933 року за шкільні парти не сіли близько двох третин учнів. Ученими Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України імені М. Птухи для Гарвардського університету створена карта втрат УСРР у Голодоморі. За даними вчених, найбільше постраждали лісостепові регіони України із давніми козацькими традиціями – Полтавщина, Черкащина, Кіровоградщина, Київщина. У цих регіонах в окремих районах упродовж 1933 року вимерло понад половини населення. Смертність перевищувала середній рівень у 8–9 і більше разів. У нинішніх Вінницькій, Одеській, Дніпропетровській областях рівень смертності був вищий у 5–6 разів, у Донецькій і Луганській області – у 3–4 рази.

Голод на довгі десятиліття порушив природний генетичний фонд, призвів до морально-психологічних змін у свідомості нації. Наслідком злочину геноциду також стало руйнування традиційного українського устрою життя. Українцям як етносу було завдано смертельної рани. 1933 рік став для України часом національної катастрофи, наслідки якої відчуваємо і понині.

Подолання інформаційної блокади

Радянська влада злочинно замовчувала факт голоду. Жодної офіційної згадки про цю жахливу трагедію не було зроблено. Офіційно голоду не було. Навіть такого слова в офіційних документах не вживалося. Масові смертність і опухання у владних документах називали – «продовольчими труднощами».

Сільрадам наказали при реєстрації смерті не вказувати її причину. Більше того, в 1934 році

надійшло розпорядження: всі книги ЗАГС про реєстрацію смертей за 1932–1933 роки вислати в спеціальні частини (де більшість із них було знищено).

Керівництво СРСР свідомо дезорієнтувало світову громадськість. У січні 1933 року Нарком закордонних справ СРСР М. Литвинов зробив спеціальну заяву про відсутність голоду в країні. Режим відмовився від зовнішньої допомоги. Тим не менш, деякі західні журналісти, які побували за залізною завісою тоталітаризму, публікували репортажі про злочин, доносили світові про те, що там діється насправді.

Британський журналіст Малколм Маггерідж у березні 1933-го здійснив поїздку в Україну й передав статті до «The Manchester Guardian». Тоді ж репортажі британського журналіста Гарета Джоунза про Голодомор в Україні виходили у Великій Британії, США, Німеччині. Публікації з'являлися також у французькій, австрійській, польській, бельгійській пресі. Так, у Бельгії упродовж 4 місяців до вересня 1933 року в 17 виданнях опублікували біля 50 статей і повідомлень про ситуацію в Україні.

Населення Західної України, яка на той час перебувала у складі Польщі, не залишилося байдужим до горя українців по той бік Збруча. Одним із найпотужніших був голос митрополита Української греко-католицької церкви Андрея Шептицького. 24 липня 1933 року він проголосив відозвув «Україна в передсмертних судорогах». Наступного дня 35 громадських організацій і партій у Львові об'єдналися в Український громадський комітет рятунку України, який став координатором допомоги жертвам і поширення інформації про цей злочин.

29 вересня 1933 року завдяки зусиллям українських діячів на засідання Ради Ліги Націй її президент Йоган Людвіг Мовінкель (прем'єр-міністр Норвегії) ініціював обговорення голоду у радянській Україні. Рада передала це питання до Міжнародного товариства Червоного Хреста. Але Москва відкинула пропонувану допомогу голодуючим людям. У жовтні 1933 року в австрійській столиці Відні за ініціативою кардинала Теодора Інніцера створено спе-

ціальний комітет для надання допомоги жителям радянської України.

У 1934 році з'являються перші книги, в яких розкриваються теми Голодомору в Україні. Американський журналіст та історик Вільям Генрі Чемберлін, який зумів відвідати Україну у жовтні 1933-го, наступного року оприлюднив факти про Голодомор у книзі «Залізна доба Росії». У 1934 році було видано і перший художній твір про Голодомор в Україні – роман «Марія» українського письменника Уласа Самчука.

Після Другої світової війни в Європі та Північній Америці опубліковано перші спогади, мемуари та наукові дослідження про Голодомор. Українці, які його пережили й після війни опинилися у країнах вільного світу, разом із західними, зокрема американськими вченими, громадськими та політичними діячами збирали свідчення, вшановували пам'ять жертв, проводили наукові дослідження, видавали матеріали.

1953 року американський юрист Рафаель Лемкін, який запровадив у світову правову термінологію термін «геноцид», охарактеризував Голодомор як «класичний приклад геноциду».

Визначальними ж у збереженні пам'яті про Голодомор стали заходи із відзначення його 50-х роковин 1983-го, передусім у США та Канаді, що набули міжнародного розголосу. Тоді ж у канадському місті Едмонтоні спорудили перший пам'ятник жертвам Голодомору.

1984 року Конгрес США створив спеціальну Комісію з розслідування штучного голоду в Україні у складі двох сенаторів та чотирьох осіб від Палати представників. Виконавчим директором Комісії став американський істо-

рик Джеймс Мейс. Комісія дійшла такого висновку, що Сталін та його оточення вчинили акт геноциду проти українського народу. Цей звіт комісії схвалив Конгрес США 1988-го. Того ж року за ініціативою Світового Конгресу Вільних Українців створено Міжнародну комісію юристів, яка мала дослідити свідчення про Голодомор 1932-1933 років, його причини, наслідки й винуватців. Комісія дійшла висновку, що Голодомор був актом геноциду.

Під впливом викриттів СРСР врешті-решт змушений був визнати факт голоду 1932–1933 років. У 1993-му вперше на державному рівні відзначені його роковини – через 60 років після трагедії.

1998 року Указом Президента України встановлено День пам'яті жертв Голодомору – щороку в четверту суботу листопада. Цього дня українці, як тільки смеркне, запалюють у вікнах свічки – на пам'ять про всіх убитих голодом.

2006 року Верховна Рада України ухвалила Закон про визнання Голодомору геноцидом українського народу. А в листопаді 2008-го в Києві споруджено Національний меморіал жертв Голодомору.

2009 року Служба безпеки України порушила кримінальну справу щодо голоду в Україні за ознаками злочину геноциду. У січні 2010-го Апеляційний суд міста Києва ухвалив, що в 1932–1933 роках в Україні Сталін і його поплічники вчинили злочин геноциду.

Сьогодні дані соціологічних досліджень свідчать, що, понад 80 % українців підтримують цю позицію.

На жовтень 2023-го Голодомор 1932–1933 років в Україні визнали актом геноциду на державному рівні (крім України) парламенти 28 держав.

Художні твори до Дня пам'яті жертв Голодомору

Для використання у підготовці тематичних заходів

Павло Тичина

ЗАГУПАЛО В ДВЕРІ ПРИКЛАДОМ...

Загупало в двері прикладом,
заграло, зашкрябало в шибку.
– Ану, одчиняй, молодице,
чого ти там криєшся в хаті? –
Застукало в серці, різнуло:
ой горе! це ж гості до мене!
Та чим же я буду вітати –
іще ж не вварився синочок...
Біжить, одмикає сінешні,
гостям уклоняється низько.
Гостей вона просить проходить –
сама ж замикає за ними.
Проходять солдати у хату;
один з них писати сідає,
два інших стають коло печі,
а два при рушницях на дверях.
– Ну як же живеш, молодице?
Показуй, що вариш-готуєш? –
Стоїть молодиця – ні з місця –

і тільки всміхається тихо.
Горщок витягають із печі,
в нім скрючені пальчики видно.
Стоїть молодиця – ні з місця –
і тільки всміхається чудно.
Знаходять одрізані ноги,
реберця, намочені в цебрі,
і синю голівку під ситом,
що вже почала протухати.
Стоїть молодиця – ні з місця –
і тільки всміхається страшно.
– Ну як же живеш, молодице?
Чого ти мовчиш, не говориш?
– Отак і живу я... – та й змовкла.
Ой чий же це голос у неї?
Хрипкий, а тремтучий, веселий.
– Та так і живу, – проспівала.
Хіба ж то йому я не мати?
Чи їсти, скажіть, не хотілось?
Ви хочете їсти? Сідайте.
Між вами і я молодая.
Повірите, люде, їй-богу.
Отак тільки тут полоснула –

затіпалось зразу і стихло.
 Повірите, люде, їй-богу...
 Отак і живу, – проспівала.
 – Отак, удова молодая, –
 і раптом уся затрусилась,
 мов щось би вона пригадала.
 Очима так дико по хаті
 і кинулась вся до синопка.
 Голівку вона йому гладить
 і ротика стулює міцно.
 Заплакала б тяжко – не може,
 лиш б'ється об піл головою:
 – Синочку, дитя моє любе!
 Ой що ж я з тобою зробила! –
 Солдати підводять нещасну,
 її освіжають водою.
 А писар все пише, все пише –
 та сльози писать заважають.

(1921)

Павло Тичина

ГОЛОД

Хоч би світало... – Мамо, хліба!
 Підвівся батько: замовчи!
 Коло вогню в вагоні збились
 і мруть голодні втікачі.
 І дим їм очі виїдає.
 Мороз проходить аж в кістки.
 А за вагоном крик і гомін,
 обмін, торгівля і свистки.
 В лахмітті, в скорбі, у болячках
 зігнулась мати. В щось дитя
 укутала, та все: ну, спати –
 навік засунуло б ти... Життя!
 Прийшли сюди, а голод з нами.
 Й нема людей поміж людей.
 Ти чув?... недавно десь тут жінка
 зварила двох своїх дітей...
 Одскочив батько: божевільна!
 Мовчи! мовчи! До чого це? –
 Схопилась мати й закричала,
 а батько плюнув їй в лице...

Павло Тичина

СКОРБНА МАТИ

Проходила по полю
 Обніжками, межами.
 Біль серце опромінив
 Блискучими ножами!
 Поглянула – скрізь тихо.
 Чийсь труп в житах чорніє...
 Спросоння колосочки:
 Ой радуйся, Маріє!
 Спросоння колосочки:
 Побудь, побудь із нами!
 Спинилась Божа Мати,
 Заплакала сльозами.
 Не місяць, і не зорі,
 І дніти мов не дніло.
 Як страшно! ...людське серце
 До краю обідніло.
 Проходила по полю –
 Зелене зеленіє...
 Назустріч Учні Сина:
 Возрадуйся, Маріє!
 Возрадуйся, Маріє:
 Шукаємо Ісуса.
 Скажи, як нам простіше
 Пройти до Еммауса?
 Звела Марія руки,
 Безкровні, як лілеї:
 Не до Юдеї шлях вам,
 Вертайте й з Галілеї.
 Ідіте на Вкраїну,
 Заходьте в кожную хату –
 Ачей вам там покажуть
 Хоч тінь Його розп'яту.

Ніна Виноградська

ГОЛОДОМОР

Зроніть сльозу. Бо ми не мали сліз.
 Заплачте разом, а не наодинці.
 Зроніть сльозу за тими, хто не зріс,
 Що мали зватись гордо – українці.
 Заплачте! Затужіть! Заголосіть!
 Померлі люди стогнуть з тої днини,
 Й благають: українці, донесіть

Стражденний біль голодної країни.
Згадайте нас – бо ми ж колись жили.
Зроніть сльозу і хай не гасне свічка!
Ми в цій землі житами проросли,
Щоб голоду не знали люди вічно.

Євген Маланюк

«РОКУ БОЖОГО 1933»

Ані шаблі, ані ножа
Не схрестити в останнім герці:
Та ж камінно-мертва душа,
Те ж безлюбє і чорне серце.
Вже нема хуторів і держав,
Тільки трупи в житах, тільки трупи
Та від хрипу крива іржа,
Що замкнула посинілі губи.
Може скажеш: зійде? проросте? –
Поміж ребрами хат, по дорогах
Диким зіллям здійсмається степ
І регочеться з неба і Бога.
Диким, древнім, монгольським виттям
Необмежена далеч заводить.
Сірим попелом стало життя
Під огнем степової свободи.
Але сонце не згасло. Горить
Незворушене, байдуже-біле,
І освітлює тишу безсилу
Летаргічних століть.

Василь Симоненко

ГОЛОДНА СИМФОНІЯ

(поема)

Над прірвою віків,
повінчаний з журбою,
стою,
вдивляючись в тисячолітню млу.
І Голод
зводиться кістляво наді мною,
жене століття-зморшки по чолу.
Він сам не йде –
Його ведуть під руки,
бо він уже заслаб
і занеміг.
І жалібно
тремтять в повітрі звуки,
впиваються у душу,

мов батіг.
Гей ви,
його супутники цибаті!
До мене шкапу заведіть свою
він був не раз
в моїй селянській хаті,
бенкетував не раз
в моїм краю,
не раз давив
за шиї вузлуваті,
на цвинтар нас тягав
за голови патлаті,
на ребрах наших грав
симфонію свою.
Ведіть його сюди
до мене у кімнату –
я на прощання
вас хоч чаєм напою.
І ось вони зайшли –
Неправда і Жадоба,
свого супутника
кістлявого втягли,
розсілись край душі
і зиркають спідлоба
очима,
повними холодної імлі.
Зіперся Голод-цар
на плечі Суховія:
з-під шкіри
пнулися ребра,
мов серпи,
намисто теліпалося
на шиї –
нанизані на жили черепи.
І тільки всівсь,
безсильний, на підлогу,
як скиглити
і хникати почав.
Фокстрот у судоргах
вистукували ноги,
а він крізь піну
жалібно харчав.

Василь Симоненко

47-Й РІК

Забулися давно образи, суперечки,
Злиденні і напівголодні дні,

Та не забуду я, як пінилася гречка
 І чорногузи гуртувались на стерні.
 І люди йшли байдуже, мов лелеки,
 Із косами дідівськими на лан,
 В полукіпках лишали чорні глеки
 І, зуби стиснувши, «виконували план».
 І вдови плакали, кричали діти «папи»,
 А на сніданок — жолуді одні.
 І в гарбах пнулися скелети-шкапи,
 Худі, немов колгоспні трудодні.
 Я не забув мужицькі очі хмурі,
 Обличчя матерів налякані, тривожні,
 Коли писали ви, продажні шкури,
 Про їх життя, щасливе і заможне.

Микола Хвильовий
ГОЛОД

Обгризли дерева за повіткою коні,
 Гаряче дмуха вітер в степ,
 Кублється по шляхах і по оселях стогін
 Жах росте.
 А сонце нагартовані язики гостре.
 А сонце в рослину смертельні ножі.
 Гинуть у тузі тремтячі роси.
 Розпука біжить.
 Мандрують на бездоріжжі халабуди.
 За ними стежить журний рип.
 А на горизонті в фіолетах закутий
 Конає спечений грім.
 Збентежено дивиться неосяжна блакить,
 І одцвітають блідоволосі дні.
 За повіткою голодні собаки
 Доїдають торішній гній.

Микола Латишко
ГОЛОД

Я пам'ятаю, люди мерли –
 Дорослі люди і малі,
 На чорноземах України –
 На рідній на своїй землі.
 «Я хочу їсти», – казав мамі,
 Я і до школи не дійду...
 «Я знаю, мій коханий Колю,
 Я допомогти тобі прийду».
 І плакав я із нею разом
 В нас на порожньому дворі,

Запам'ятавсь той лютий голод
 На все тяжке життя мені.
 Мій брат вже спух,
 сестра ще біга,
 І колоски ідем збирать
 На поле, що дала усім нам
 Ота советська «благодать».
 А люди бідні пухли, мерли,
 Їх не встигали хоронить,
 Молили Бога повсякденно,
 Щоб «тридцять третій» пережить.
 Я пам'ятаю сльози мами
 Й сумного батька у вікні.
 О! Ті картини незабутні
 Запам'яталися мені.
 О, незабутні роки муки!
 І тридцять два,
 і тридцять три,
 Не дай же, Боже,
 більш нікому
 Того, що ми пережили!

Юлія Хандожинська
ГОЛОДОМОР

Ніхто не сіє, не оре,
 Пусті хати, бур'ян гуляє,
 Ніхто по вулиці не йде,
 Ворона чорна лиш літає.
 Ще свище вітер, завива,
 Відлунням пустку сповіщає,
 Людей, людей в селі нема,
 Ніхто за них і не питає.
 Голодні, голі, віддали
 Все до зернини, що збирали,
 Запались очі, вилізли кістки,
 Немов штахети, всюди випирали.
 А потім всіх одна коса
 Скаженим голодом косила,
 Безсилий Бог і небеса,
 До себе смерть всіх запросила.
 Від болю хмари дощові
 Сольоні сльози проливали,
 Схилились клуні до землі
 А вікна в землю повростали.
 Пройде багато ще років,
 Цей день нас кожен рік збирає,
 Поверне в спогад тих часів
 Звідки відлуння випливає.

Дмитро Білоус
**ТИ КАЖЕШ,
НЕ БУЛО ГОЛОДОМОРУ?**

Ти кажеш, не було голодомору?
І не було голодного села?
А бачив ти в селі пусту комору,
З якої зерна вимели до тла?
Як навіть мариво виймали із печі
І забирали прямо із горшків.
Окрайці виривали з рук малечі,
із торбиночок нужденних стариків?
Ти кажеш, не було голодомору?
Чого ж тоді, як був і урожай,
Усе сиціль викачували з двору, —
Греби, нічого людям не лишай!
Хто ж села, вимерлі на Україні,
Російським людом поспіль заселяв?
Хто? На чісму це лежить сумлінні?
Імперський молох світ нам затуляв!
Я бачив сам оту зловісну пору
І пухлих, і померлих на шляхах.

І досі ще стоять мені в очах...
А кажеш — не було голодомору?

Марія Яновська
***

— Дивись, яка розпатлана, страшна!
Дитину мертву на руках колише...
А інші діти де? — Нема! Нема! —
Вся побіліла, ледве-ледве дише.
Вона сама, сама своїх дітей
Ще сонними душила у постелі:
"Їм буде в Бога краще, ніж в людей!" —
Дитя тримає, погляди у стелю.
Нещасна жінка з розуму зійшла,
Давно забутий запах їжі в хаті...
Вона, як мертва, та жива душа...
О, безталанна, бідолашна мати!...

Віктор Гребенюк

український літератор, член Спілки
християнських письменників України

МАННА НЕБЕСНА

Новела

Тимчиха лежала, і її розум обсіли тяжкі гадки, як вороняччя – голес гілля. Часами щось їх полохало, вони з невдоволенням каркотом злітали, та знову обліплювали гіллячки чорним листом.

З осені в Чураях не співали. То все було – скільки світ стоїть – співали Чурай: і на полі, і з поля, і вечорами на вигоні, розлого, розкотисто, і при колісці, тихенько, вуркитливо, і в церкві, й поза церквою... Теперечки не співають. Не співали ні весільних, ні колядок. Навіть не голосять за померлими.

...Спершу зняли дзвони. Захриплий агіта-

тор із міста, аж червоний з натуги, як той прапор, так уже кричав-розпинався, так уже перекопував усеньку громаду, як то нині важливо познімати дзвони з церков, щоб переплавити й поробити з них трактори, – їм же, селянам, щоб не горбилися за плугом. Але його слова забивав дзвін,

що гув без увагу, гув та й гув, уселяючи в усій окрузі тривогу й надію. Людей лякав той гул, бо віщував, що ось і до церков підступили окаянні, та все ж надіялися, що, може, минеться.

Не минулося. Солдат, який був з агітатором, поцілів у дзвонаря, і той, закривавлений, впав

із дзвіниці, й усі, нажахані, розійшлися, розбіглись. Утекла з усіма й Тимчиха.

Потім приїхали закривати й саму церкву. Знову збігся народ, знову кричали, янчали, знов переконував уповноважений з гóрода і свої чураївські активісти. Та щойно загону скомандували «Цельсь!» і загін прицілився, як один за одним стали відходити православні й за кілька хвилин церква лишилася стояти самотньою бранкою.

А ще перед тим не стало в Чураях добрих господарів, які найбільше й жертвували на храм. Тепер вони – хто в землі, хто серед снігів, а біднота що може?!

А ще перегодом ходили по хатах і знімали образки зо стін. Хто кричав, не давав – із рук вивалили; хто мовчки дивився, остовпіло; а були й такі, що самі несли й кидали в кострище. Його активісти розклали там-таки, перед храмом.

Із їхньої хати винесли теж. Тимко не боронив, бо ж у Червоному козацтві за радянську владу з петлюрівцями бився, кров проливав.

Але один образок Тимчиха таки вберегла. В коморі, за боднею. Старий-старий, темний, закіптюжений, його туди ще свекруха-небіжка винесла.

Щоранку й щовечора Тимчиха заходила до комори, виймала ікону, молилася й похапцем ховала знову за бодню.

... Тепер і бодня порожня, і в коморі як виметено. Тепер село вмирає, і ніхто не голосить над мертвими. Не співали обжинкових, і весіль не справляли. Вигибають Чураї.

Спершу поїли тих кілька гусок, що залишили їм комуністи після колективізації. Потім з'їли Бровка й Мурку, полювали на голубів і на тих ворон, що сидять чорним листом по об'їденім гіллі. Правда, людей на їхньому кутку ще не їли, тільки сусідська Дарця хотіла собі відрубати руку, щоб наварити дітям м'яся.

Тимко помер, усе безтямно дивлячись на портрет Леніна, щось ледь-ледь ворущачи губами. Як образки віддав, то рушника на портрет перевісив: сказано – червоний козак. Тимчиха не голосила над ним. Насилу витягла розбухле

тіло, закопала в садку та й квіт. Потому внесла до хати ікону, бо вже не боялась ні Тимка, ні активістів. Бо вже відчувала: ще день, ще два – і не підведеться, не дочовгає до комори.

...Що менше могла Тимчиха покласти в казанок – навіть гнилих буряків чи розтертої кори, – то більше молилася, і відчувала, що молитися не дарма. Говорив же батюшка на казанні не раз, як Господь послав у пустелі манну небесну, і їли, і вижили.

Трійко діток лежали трьома полінцями, чи ще живі, чи вже мертві. «Господи, манни небесної для діточок!..». Прислухалася знов і знов – чи живі, та знай: «Господи, манни небесної!..». Прокидалася серед ночі: «Господи, манни!..»

І так Тимчиха заснула, гадаючи – може, навек.

Проте знову настав ранок, якийсь білий-білий і тихий-тихий, зілкій, бо туман скапував із голих гілók.

Тимчиха ледь підвелася, послухала, чи живі («Господи, манни!..»), й глипнула у вікно.

Садок був увесь білий. Їй не спало на думку, що то випав сніг, лишень що то Господь таки змилувався – і послав-таки, милосердний, манну з небес її діточкам!

Тимчиха взяла цеберко й ложку і відчинила сінешні двері, щоби набрати того Божого дару, якого виблагала для себе і для дітей.

Усе: і подвір'я, і садок, і городець, і навіть стежки – геть-усе було густо всіяно печерицями.

(Зі збірки: Брат Віктор. Тетрамерон : новели. Луцьк : Ключі, 2012)

Ігор Мікула,
старший викладач кафедри живопису
Львівської національної академії мистецтв

ДУМКИ ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ СТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЖИВОПІСУ

Анотація: в даній статті автор переконливо доводить необхідність створення української національної школи живопису, яка необхідна для ствердження нації у світовому мистецькому просторі; наводить критерії приналежності до української національної школи; аналізує етапи розвитку національних шкіл різних народів.

Ключові слова: українська національна школа живопису, національна ідентичність; новизна форми, змісту та техніки.

Mikula Ihor Yaroslavovych
senior teacher of the painting department of the
Lviv National Academy of Arts.
ihormikula111@gmail.com

Opinions on the need to create a Ukrainian national school of painting.

Abstract: in this article, the author convincingly proves the necessity of creating a Ukrainian national school of painting, which is necessary for the affirmation of the nation in the world artistic space.

Keywords: Ukrainian national school of painting, national identity, novelty of form content and technique.

*«Мова — це дім, в якому живе нація»
М. Хайдеггер.*

На думку автора – українську національну школу живопису ще не створено. Завданням для сучасних поколінь митців є зрозуміти закономірності виникнення, розвитку, домінування та занепаду мистецьких шкіл; усвідомленою творчою працею досягнути впізнаваності і оригінальності геокультурно-

го образу України в світовому мистецькому контексті (ТОБТО -СТВОРИТИ УКРАЇНСЬКУ НАЦІОНАЛЬНУ ШКОЛУ ЖИВОПІСУ (як і в інших галузях образотворчих мистецтв).

Визначальними критеріями приналежності митців тій чи іншій національній школі (в нашому випадку автора цікавить приналежність українській живописній школі) є насамперед:

- 1) усвідомлення своєї української національної ідентичності;
- 2) україномовне мислення і повсякденний ужиток рідної мови, адже «мова — це дім, в якому живе нація» (Хайдеггер);
- 3) знання правдивої історії та культури власного народу в контексті світової історії;
- 4) Задіяність в суспільному житті української громади;
- 5) Усвідомлена праця на мистецькій ниві УКРАЇНИ, свідомий відбір особливостей форми, змісту, технологій, які образно відображають геокультурні виміри української нації.

Особливо, варто відмітити – мова та історія є визначальними державо-націєтворчими чинниками. Іншомовний (скажімо, московязикий) митець є приналежним до інших національних живописних шкіл.

Варто також обумовити той факт, що приналежність до певної національної школи автоматично не виводить конкретного митця на світовий рівень.

Творчість митця набуває світового значення лише при наявності в його творчості достатнього рівня новачій форми, змісту, техніки, співзвучних запитам часу.

В той же час еманції нації багатократно посилюють творчі спромоги, особливо в переломні (визначальні) моменти історії того чи іншого народу, надаючи представникам націо-

нальної живописної школи метафізичного поштовху до порталу світового мистецтва. Тому практично всі явища і особистості світового рівня (при деяких незначних винятках) є знаковими представниками національних живописних шкіл.

Національних шкіл з виразним власним обличчям в світі не так багато (сам перелік можливий до обговорення, і причини такого стану також).

На думку автора варто виділити такі національні школи:

- візантійська (як продовжувачка античної Грецької школи);
- готична, німецька;
- італійська;
- нідерландська;
- фламандська;
- іспанська;
- французька;
- англійська;
- австрійська;
- американська...

За межами даного переліку залишилися такі визначні явища (щодо них має бути окреме дослідження), як мистецтво стародавнього Єгипту, Месопотамії, Китаю, Японії, Персії, Індії, Індокитаю, мистецькі явища Арабських країн, чорної Африки, Мексики ...

Як правило, держави-нації, які розкрили власне національне мистецьке обличчя, створивши національні школи, реалізували таку можливість, перебуваючи на піку мілітарної, економічної могутності в загальноєвропейському та світовому контексті у відповідний період свого розвитку.

Потужність та економічна, мілітарна, культурно-мистецька сила наряду пов'язані з прогресивними законодавчими потенціями, які б враховували загальнонаціональні, загальнолюдські інтереси.

Закриті, тоталітарні, деспотичні країни, які грабуються олігархічним та транснаціональним капіталом, з нерозвиненими громадянськими суспільствами та свободами, без рівності всіх людей перед законом не мають шансів до розкриття власного національного обличчя в світовому контексті.

Неправедна (часто злочинна) верхівка тоталітарних, олігархічних режимів зацікавлена в одурманенню націєтворчих сил (часто під нібито безневинними гаслами інтернаціоналізму чи космополітизму) з метою пограбування відповідної території в інтересах вузького керівного прошарку (касти недоторканих).

Всі національні школи розвивались за певним алгоритмом. Ці алгоритми, які є загалом ідентичними для розвитку всіх шкіл, складаються з певних етапів:

- 1) копіювання;
- 2) варіативність копійованого (художник в стилі копійованого намагається створити власні твори);
- 3) пізнання власної ідентичності та ідентичності власної землі, нації (як правило, художник виходить на природу та вивчає специфіку природних явищ: освітлення, погоди, характерних обрисів горизонту тощо);
- 4) на певному етапі пізнання власної ідентичності, навколишньої природи, історії своєї держави та історичного моменту в геокультурному вимірі світового розвитку, приходить розуміння, що виразальні засоби попереднього стилю не можуть передати нових відчуттів та відповідати на запити часу;
- 5) проводиться усвідомлений відбір нових засобів виразності в сегментах форми, змісту, техніки;
- 6) певна кількість новацій надає суттєвих змістових, формальних технічних відмінностей стосовно виразальних змістів і засобів попередніх мистецьких стилів, тобто постають передумови до творення національної школи;
- 7) на даному етапі найважливішим фактом створення національної школи є чесність і безкомпромісність у відстоюванні власного шляху, так як любі компроміси призводять до втрати творчої енергетики.

Національна мистецька школа постає виключно за умови, коли вона образно (новизна форми, змісту, техніки (майстерності)) відображає геокультурні запити свого часу більш повно і всеохоплююче стосовно інших національних шкіл.

Національна школа формується тільки тоді,

коли вона займає домінуюче місце в мистецькому світі в певний період часу. Домінування певної національної мистецької школи може тривати століттями, що пояснює невелику кількість сформованих національних шкіл. Паралельно з домінуючою національною мистецькою школою можуть поставати і національні мистецькі школи інших народів (як правило, їх кількість не перевищує трьох). В даному випадку доречно певна аналогія зі спортом, де призерів троє, а всі інші – просто учасники процесу.

Авторське бачення періодизації національних мистецьких шкіл:

- греко-елліністична, римська мистецька домінанта (триває з 6 ст. до н.е. по 5 ст. н.е.);
- домінування візантійського стилю (5 ст.н.е. по 13 ст.н.е.);
- домінування італійської школи (13ст. по 16 ст.) , паралельно розквітає (13ст.-15 ст.) готична школа, поява нідерландської і німецької національних шкіл (15-16 ст.);
- формування і домінування іспанської, голландської, бельгійської національних шкіл (17 ст.);
- домінування французької національної школи (18-поч. 20 ст.), у 19 ст. виникає англійська національна школа;
- австрійська школа (кін.19 - поч. 20 ст.);
- домінування американської школи (поч.20 ст. - 21 ст.).

Систематизація і конкретизація визначень в контексті приналежності художників з України до української національної школи (живопису, образотворчого мистецтва).

Як епіграф до даної статті автор взяв твердження М. Хайдеггера: «МОВА-ЦЕ ДІМ, У ЯКОМУ ЖИВЕ НАЦІЯ». З цього твердження в контексті мистецького буття української нації випливає, що митці, які не мислять і не вживають в повсякденному житті українську мову, не можуть в повному обсязі відображати процеси, які проходять в нашій країні, вони поза українською національною школою. Для кращого розуміння сучасного мистецького процесу, автор окреслює в даній статті власне бачення творчості деяких українських художників.

В своїх суб'єктивних оцінках творчості су-

часних відомих митців автор виходить з трьох основних геокультурних викликів перед образотворчим мистецтвом початку 21 століття (на думку автора), новизна комплексного осягнення та відображення яких, визначатиме актуальність образотворчого мислення в найближчі десятиліття:

1) – СИНТЕЗ РЕАЛЬНОСТІ та АБСТРАКЦІЇ в єдину спільність — реалістичний абстракціонізм;

Синтез реальності і абстракції проходить шляхом образної передачі реальності крізь різноманітні середовища. Це можуть бути прозорі лесувальні шари фарби, чи ефекти світла, які розвивають реальність за ними. Тобто, реальність постає синтетичною, не деформованою – в повноті різних шарів живописної поверхні: нижнього реального та верхнього абстрактного.

2) – СВІТЛО, СВІТЛОВІ ЕФЕКТИ та ПРОЗОРИ лесувальні шари над зображуванним є визначальними чинниками СИНТЕЗУ РЕАЛЬНОСТІ ТА АБСТРАКЦІЇ, ЯКИЙ ВОДНОЧАС Є І СИНТЕЗОМ РІЗНОЧАСОВИХ ПРОСТОРІВ (реальність, передана крізь різні кольорові (світлові) середовища, образно відображає одномоментне перебування зображуваного в різних часо-просторових реаліях).

3) – ОСЯГНЕННЯ і ТВОРЧЕ ВІДОБРАЖЕННЯ в сучасній мистецькій формі НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ власного народу.

Для того, щоб чіткіше визначити перспективи створення української національної школи живопису доречно дати оцінку творчості відомих митців України щодо новизни змісту, форми і техніки, яку вони принесли в геокультурний простір України і світу.

Сергій Якутович – провісник становлення української національної школи, продовжувач націєтворчих засад українського барокко, визначний **УКРАЇНСЬКИЙ ХУДОЖНИК**.

Анатолій Криволап – продовження лінії фовізму Маттіса, митець інтенсифікував кольори, взяв за основу узагальнені образи пейзажів півдня України (виходячи з їхніх реалістичних абрисів). Визначення - **УКРАЇНСЬКИЙ ХУДОЖНИК**, послідовник французької школи з привнесеними рисами українського пейзажу.

Іван Марчук - найзначнішими досягнен-

нями даного митця автор вважає його період «пльонталізму» – продовження імпресіонізму. Митець образно відображає український пейзаж. Визначення – УКРАЇНСЬКИЙ ХУДОЖНИК, послідовник французької школи з принесеними рисами українського пейзажу.

Микола Маценко – переосмислення українських наративів у формі поп-арту. Визначення – УКРАЇНСЬКИЙ ХУДОЖНИК, послідовник американської школи.

Іван Турецький – образне переосмислення футуризму (Боччоні) на українському ґрунті. Визначення – УКРАЇНСЬКИЙ ХУДОЖНИК, послідовник італійської школи.

Олександр Ройтбурд – продовження постмодерної лінії в живописі на ґрунті советсько-єврейської ментальності. Визначення – ПОСТСОВЕТСЬКИЙ КОСМОПОЛІТИЧНИЙ ХУДОЖНИК З УКРАЇНИ, представник постмодернізму, послідовник італійської школи.

ПРИВНЕСЕНІ вищеокресленими художниками НОВАЦІЇ В ТВОРЧОСТІ не надають підстав КОНСТАНТУВАТИ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ ЖИВОПИСУ, бо в їхній творчості легко прослідковується незначні варіації вже відомих світових стилів і іншонаціональних шкіл.

Все, що стосується мистецтвознавчих понять при визначенні специфіки національного мистецтва наразі перебуває в своєму закомплексованому, поскрибованому совковому стані, який свідомо використовують вороги України для нівеляції змістовності будь-яких роздумів, досліджень на теми, які стосуються української мистецької школи.

Пропонована автором в цій статті класифікація (далеко не повна, можливо контроверсійна, і не претендує на безпомилковість), покликана навести лад в наявній в Україні термінологічній плутанині в даній вузькій сфері, де змістовні диверсії і підміна понять є звичним явищем.

Класифікація покликана не розділити українське мистецтво на різні, інколи протилежні за проявами, вузькі сегменти діяльності, не сегрегувати художників, які працюють в руслі інших живописних шкіл, а надати змістовне

наповнення (верифікувати) тим процесам, які по-факту є нашою повсякденністю.

Для подальшого розуміння і вірного окреслення понять важливо зупинитися на визначенні інтернаціоналізму і космополітизму зокрема.

Скажімо, інтернаціоналізм (соціалістичний, комуністичний) в теорії означає дружбу і співробітництво рівних народів, а на практиці за срср і наразі в рф (нав'язувалося при викладанні колись і рудиментарно залишилося в підсвідомості теперішнього покоління українців) це поняття означає консолідовану боротьбу всіх народів під керівництвом московського імперського народу задля світової гегемонії москви.

Виходячи з українського національного бачення, на практиці продовжується політика підміни совкового інтернаціоналізму (а в наш час космополітизму) русифікацією (свого часу це було доведене І.Дзюбою).

Важливо також в даному контексті конкретизувати визначення космополітизму. Космополіт, згідно теорії – людина поза політикою, яка не пов'язує себе з конкретним народом, нацією і є своєрідним «громадянином світу». За позірною нейтральністю явища приховується (в залежності від точки зору) дуже маніпульоване поняття. Скажімо, в срср космополіти рівно «антисоветчики» – це здебільшого євреї, які хочуть виїхати за кордон, хіппі, художники модерністи-абстракціоністи, нонконформісти... В контексті політики сучасної постсовкової влади в Україні – навпаки, космополітизм несе в собі позитивні, загальносвітові глобалізовані системи сприйняття світу.

З погляду національних інтересів України космополітизм наразі є в багатьох своїх проявах негативним явищем – глорифікація цього поняття використовується ворогами держави для розмиття національної своєрідності та єдності.

Надалі важливо в контексті українського мистецтва дати чіткі визначення поняттям:

- українське мистецтво (з ним пов'язане визначення українського художника);
- українська мистецька школа;
- українська національна мистецька школа;
- мистецтво України;
- сучасний український художник;

– сучасний український художник, який працює в руслі іншонаціональних мистецьких шкіл;

– сучасний український художник, який працює в руслі чи в манері певного відомого світового рівня майстра;

– художник з України:

– український художник.

З цими визначеннями пов'язані супутні їм визначення, як, скажімо, «художник з України»:

– який несвідомо працює в руслі неукраїнської художньої школи;

– який свідомо працює в руслі неукраїнської художньої школи і бачить себе приналежним до іншої національної мистецької школи;

– який свідомо працює в руслі неукраїнської художньої школи, але бачить себе приналежним до національної мистецької школи.

Якщо підсумувати вищесказане, помилковим є твердження, що кожен художник з України представляє українське мистецтво. Не можемо ж ми стверджувати, що Паустовській чи Булгаков, народжені в Україні, – українські письменники...

Помилкою буде і твердження, що всі галереї в Україні представляють українське мистецтво. Часто на практиці вони представляють не українське мистецтво, а твори сучасних булгакових і паустовських, які працюють в контексті іншонаціональних наративів.

Така ситуація в Україні пояснюється насамперед тим, що провідні галереї є (як правило) відбрунькуванням від певних олігархічних кланів, які мають кб(фсб)-шне походження (часто ментально і фінансово керовані імперією зла через фсб-шника гельмана і ко) і, відповідно намагаються контролювати (очолювати) мистецький простір, слідуючи заповітам вождя комунофашистів лєніна, що мистецтво є потужною силою для впровадження потрібних ідеологічних догм.

Визначальною прикметою сьогоднішніх нав'язаних догм є «развлекаловка-какая різниця на каком языкє», замішана на КОСМОПОЛІТИЗМІ, НЕГАТИВІЗМІ, НІВЕЛЯЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ДУХУ.

Наслідком такої 30-ти річної «мистецької

політики» галарей, влади, медіа – в топі панування безликої космополітичної вторинності (тут слід відзначити, що мистецтво було тільки частиною глобального задуму по знищенню української нації, згадаймо хоча би планомірне знищення армії, мовного середовища, введення в викладання у школі антинаукових московських теорій походження Руси-України і т.д.)

Тобто, відрізання національних коренів відрізає шлях нації до самобутнього, сучасного самоствердження серед проявлених національних шкіл в загальнолюдському контексті. У підсумку це призводить до знищення ідентичності нації і до поглинання вторинного субстрату іншонаціональними утвореннями.

Можна бути послідовником будь-яких відомих на сьогодні художніх стилів, шкіл, конкретних авторів, але без цілеспрямованого наміру і відбору виражальних засобів, які об'язково відобразатимуть національну ідентичність, відповідна творчість буде лише вторинною компіляцією натхненних оригіналів.

Список використаної літератури:

1. Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва. Українська теоретична думка 20 століття. Антологія. Частина 2 [авт. - упор. Р. Яців] — Львів: ЛНАМ, Інститут народознавства НАН України, 2012. - 832 с.

2. Голубець О. М. «Мистецтво 20 століття: український шлях» - Львів: Колір ПРО. - 2012. - 200 с.

3. Український культурологічний альманах, «Хроніка 200. Наш край». Архипенко О. Теоретичні нотатки, Київ: «Довіра», 1993 р. - 255 с.

4. Український культурологічний альманах, «Хроніка 200. Наш край». Горбачов Д. І архаїст і футурист Олександр Архипенко., Київ: «Довіра», 1993. - 198-207 с.

5. Гаврилюк Ю. М. «Філософія культури в геокультурному вимірі України».. - Харків: ХНАУ, 2018 р. - 346 с.

6. Хведір Вовк. «Студії з української етнографії та антропології» — Київ: Мистецтво, 1995 р. - 336 с.

Олена ЯРИНЧИНА,
кандидат філологічних наук, Інститут
мистецтвознавства, фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України, м. Київ

ВІЙСЬКОВІ МОТИВИ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КОЛЯДКАХ І ЩЕДРІВКАХ

Вивчення колядок і щедрівок провадилося протягом усієї історії української фольклористики. Наукові проблеми, пов'язані із цими жанрами, були розглянуті в численних дослідженнях, хоча, звичайно, й досі

деякі залишаються нерозв'язані.

Історія дослідження цих жанрів почалася, як і в більшості інших, зі збирання і накопичення матеріалу. Протягом XIX–XXI ст. колядки і щедрівки були зафіксовані чи не всіма відомими нам дослідниками, досить згадати лише М. Костомарова, П. Чубинського, О. Малинку, О. Кольберга, М. Маркевича, А. Метлинського, В. Доманицького, К. Квітку, М. Драгоманова, Б. Грінченка, Ф. Колессу та багатьох інших.

Хоча варто зауважити, що лише в 1914 році В. Гнатюк видав першу окрему збірку зі зразками колядок і щедрівок. Учений використав переважно рукописні матеріали, однак вмістив і деякі опубліковані, зокрема зі збірки Я. Головацького. Важливим є принцип підбору такого матеріалу, адже, за словами О. Дея, укладач залучав ті опубліковані твори, які додавали до наявних у нього рукописних текстів нові мотиви, а орієнтація на неоприлюднені зразки – одна з цінних рис його видання.

Крім безпосередньої фіксації, деякі зі згаданих учених почали проводити аналіз колядок і щедрівок, розглядати суть цих жанрів. Таким чином, дослідниками було проведена розробка низки теорій щодо генезису, тематики, образної та символічної систем. Так, праці М. Кос-

томарова («Об историческом значении русской народной поэзии» (1843)) та П. Куліша («Записки о Южной Руси» (1856)) започаткували історичний напрям у вивченні народної поезії, але одною із найвизначніших присвячених колядкам і щедрівкам студій того періоду є праця О. Потебні «Объяснения малорусских и сродных народных песен» (том 2). Учений багато уваги приділяв питанням фольклорної поетики. За його розумінням, фольклор становить цілісну художню систему, елементи якої гармонійно поєднані на всіх рівнях (видовому та жанровому, на діяльність якої впливає також функціонування окремих творів, образів, слів). О. Потебня наголошував на важливості символізації не лише предметів, але й дій, він звернув увагу на якісні та еволюційні зміни символів при переході в інші жанри.

Друга половина XX – початок XXI ст. відкрили нові імена вчених-фольклористів та етнографів – О. Ошуркевича, В. Давидюка, В. Ковальчука, В. Хмель та інших. Однією з важливих публікацій колядок і щедрівок можна вважати збірку із серії «Українська народна творчість», оскільки вона, за словами упорядника, є другою за всю історію української науки про народну творчість спробою наукового видання творів цього жанру. Під час упорядкування збірки було використано і рукописні, і вже опубліковані матеріали. За словами О. Дея, автора передмови, критеріями добору текстів були їх народність, художня досконалість і сюжетна своєрідність, з варіантів кожного сюжету були обрані найдосконаліші тексти, «істотно відмінні між собою у передачі певної теми, або такі, що виграють оригінальними художніми деталями». Варто зауважити, що у збірці представлено лише світські зразки (у передмові це пояснюється «штучністю насадження» пісень релігійної тематики, що, звісно, продиктовано політичними реаліями часу виходу збірки). Пісні систематизовано за їх

провідними мотивами. При цьому в передмові зазначено, що спроби визначити і сформулювати типові колядкові мотиви вже здійснювали О. Потебня і В. Гнатюк (у вищезгаданій його праці). Однак спільною хибною їхніх систематизацій було те, що вони подавали поруч і провідні і другорядні мотиви (змішуючи їх). Спроби класифікації пісень зимової календарної обрядовості здійснювали також М. Сумцов, В. Антонович, М. Драгоманов, К. Сосенко. Серед наших сучасників варто відзначити вагомий внесок О. Дея, В. Давидюка, Я. Герасима.

Більшість дослідників притримуються думки, що колядки і щедрівки – одні з найдавніших фольклорних жанрів. І прагматика їх виникнення полягала в аграрно-магічній функції. На підтвердження цього погляду можна навести, зокрема, численні мотиви колядок і щедрівок, пов'язані з веденням господарської діяльності. Крім того, О. Дей висловив думку, що «весняна» своєрідність тематики та образної системи колядок і щедрівок пояснюється тим, що до XIV ст. Новий рік наші предки відзначали у березні. Його тезу підтримала сучасна дослідниця Л. Єфремова, зазначивши, що виникнення колядок і щедрівок є результатом об'єднання весняної пісенності з Різдвом (після перенесення початку року на зиму). О. Дей зауважив також, що практична мета виконання обрядових пісень (зокрема колядок і щедрівок) полягає в намаганні отримати допомогу у веденні господарства від сил природи. Це, звісно, ґрунтується на вірі в магічну силу слова, про що говорить і О. Потебня. Так, за свідченнями багатьох дослідників, дохристиянське виконання колядок було пов'язане з днем зимового сонцестояння, однак з прийняттям християнства мотивний ряд цих текстів розширився також біблійними мотивами, а їхнє виконання відбувалося під час Різдвяних свят. У давніх зразках щедрівок зустрічаємо образи Київської Русі, зображення князівсько-дружинного побуту, навіть, за свідченням С. Килимника, племінного і родового. Однак накладання традицій християнства на давній пласт народної культури спричинило появу двох великих тематичних груп колядок і щедрівок: світських і християнських. Для світських (ця група, на думку дослідників, є хроно-

логічно першою) характерне превалювання сюжетів і мотивів, які відображають не релігійні реалії, а побут та громадське життя. Згадки про релігійні об'єкти християнства в таких творах зазвичай обмежуються приспівом або рефреном. (Стосовно цього М. Глушко зауважив, що результатом такого багатовікового тиску стала підміна язичницьких елементів християнськими, і це особливо позначилося на текстовій формулі обов'язкового рефрену. Л. Єфремова зазначила, що в переважній більшості колядок і щедрівок рефрени мало пов'язані зі змістом пісень). Натомість в основній частині твору оповідається про головного персонажа (зазвичай, це об'єкт величання): його визначні риси та надзвичайні події з його життя або всілякі блага, які його оточують. Щодо такого симбіозу О. Дей зазначав: «Збереження найстаровинніших рис у фольклорі пояснюється також і такою його внутрішньою якістю, як полістадіальність, тобто нашаровування поетичних традицій та образів різних епох, рівнобіжне, органічно спаяне існування старого поряд з новим. У колядках це виявилось в суміші понять та образів язичницьких і християнських часів, відфільтровувати які одні від одних і визначити їх генетичний ґрунт дуже важко» [5, с. 14]. Подібну думку свого часу висловив С. Килимник, вказавши, що спочатку колядки і щедрівки виконували заради магічного впливу на господарство та щоб звеселити-возвеличити членів родини, проте пізніше «коляди прибрали забарвлення суспільно-політичного й відображали, частково, історичні події.

У добі християнській коляди прибрали апокрифічного та євангельсько-релігійного змісту. А в останні часи, у зв'язку з соціальними змінами, знову почали приймати політично-національне забарвлення». І хоча М. Глушко наголошував на стійкості фольклорної традиції, при цьому він визнавав: «При збереженні основних жанрових рис змісту і форми народні колядки та щедрівки протягом віків зазнавали значного впливу історичних подій, соціальних обставин різних епох, підлягали певним змінам і переробкам відповідно до потреб свого часу». Ця теза дослідника підводить нас до важливого питання про прагматизм фольклору. Одна з умов побутування фольклорного твору

– його практичне значення, тобто твір побутує доти, доки з тих чи інших причин залишається актуальним і «потрібним» для його носіїв-виконавців. Звузивши коло наукового пошуку до військових мотивів, ми можемо зауважити, що отримавши витoki в киево-руській поезії, ці мотиви поступово розвивалися, змінювали свої акценти, входячи в симбіоз із різними фольклорними жанрами (зокрема, найхарактерніші – твори билинного епосу, думи). Як наслідок, військові мотиви, які реалізуються в піснях зимового циклу, віддзеркалювали народне життя і таким чином залишалися актуальними для своїх носіїв-виконавців. Зазвичай така актуалізація відбувалася за допомогою незначних деталей, зокрема, імен, топонімів, назв окремих характерних предметів, але основа сюжету залишалася незмінною. Оскільки, як відомо, провідна функція колядок і щедрівок – уславлення і величання, то реалізація певних мотивів відбувається у тісному зв'язку із реалізацією певних образів. Очевидно, що військові мотиви колядок і щедрівок матимуть найтісніший зв'язок з низкою образів, характерних для втілення цих мотивів і в інших жанрах. Передусім це образ парубка (він виступає і об'єктом величання у переважній більшості колядок і щедрівок, у яких нами були зафіксовані військові мотиви), а також образи антропоморфні – братів (побратимів, молодців, слуг, челяді), матері та / або батька (батьків як цілісності, брата, сестри), дівчини (милої, дружини, панни / царівни), та зооморфні – коня, птаха (сокола, галочки, орла), змії.

Перший очевидний військовий мотив, віднайдений нами в колядках і щедрівках, – парубок збирається до війська, і мати (батько) просить його їхати посередині війська, не попереду і не позаду. Прикладом його втілення може слугувати пісня «Ой рано, рано всім загадано» (записана М. Гайдаєм у 1921 р.), вона надзвичайно подібна до зразків рекрутських і солдатських пісень. У тексті нема згадок жодних про чарівні предмети або події, тон оповідний:

Всім загадано та й на війноньку:

Хто сини має, – нехай висилає.

Далі описується звитяга парубка:

Поперед війська коником грає,

Мечем махає, царя викликає:

– Чий кінь бистріший, чий меч гостріший?

Йа в нашого Василька коник бистріший,

Коник бистріший і меч гостріший!

Це й же мотив, серед низки інших, висвітлюється в пісні, зафіксованій того ж року також на Житомирщині, «Ой рано, рано курі запіли». Цю пісню, яка в багатьох варіантах зафіксована в різних регіонах України, за класифікацією С. Килимника належить до «лицарсько-дружинних» колядок і щедрівок, що близько межують з історичними, військовими, але виникли раніше за історичні, коли ще не було князя. «Це просто товариство вибуялих хлопів-молодців». Розглянутий нами варіант транслює кілька мотивів: Василько (парубок) встає рано і будить своїх братів, щоб вони збиралися на війну. Далі йде текстова частина, подібна до попереднього зразка:

У цього дядька їден синочок,

Їден синочок, як соколочок.

Ой він же його да й вилажає,

Да й вилажає, да й навчає.

Парубок так само ослушався батька, виїхав поперед війська і викликає царя, але в цьому зразку вже не просто «царя», а тут є пряма відсилка до козацької пісенності:

Поперед війська коником грає,

Коником грає, мечем махає:

– Ой вийди, вийди, турецький цару,

Турецький цару, орханській пану:

Повоюємся, поспоруємся, –

Чий кінь бистріший, чий меч гостріший!

Далі мається продовження у вигляді мотиву про три подарунки звитяжному завойовнику, два перших він не приймає, а третій бере і дякує. У цьому варіанті до парубка виходять «три цесареві, все то панові». Від першого (тарілка грошей) і другого («кінь в наряді») подарунків він відмовляється:

Він грошей не взяв, шапочкі не зняв,

Шапочкі не зняв, не подзінкував,

Не покоровився й не поклонився.

– Ой вийди, вийди, турецький цару,

Турецький цару, орханській пану:

Повоюємся, поспоруємся, –

Чий кінь бистріший, чий меч гостріший!

І лише третій (красну панну) приймає і упокорюється. Отже, тут за розлогими військовими мотивами про озброєння, звиягу та завоювання (які є спільними з козацькими піснями та думами) завершується оповідь паруванням. Мотив про три дарунки також розкривається у пісні «Ой піврвійою», записаній О. Панчук у 2003 р. на Хмельниччині. Хоча тут панич Якуя не викликає ворожого можновладця, а лише «конем воює, а мечем бринює». Тоді «шеські віліяні, міські міщани» вирішили його обдарувати, щоб задобрити. Йому подарували вороного коня, три скрині злата і четверту – срібла, а насамкінець панну. Відмінністю від попередньої пісні є те, що він всі подарунки прийняв, однак подякував («подзенкував») лише за третій.

Кінь та зброя були важливою частиною образу вояки. Тому мотив володіння чарівним конем на позначення винятковості головного героя (найчастіше зустрічаються три типи цього мотиву: оволодіння чарівним конем, вигравання на ньому та продаж його) є досить частим у колядках і щедрівках. Звичайно, він найбільш характерний для чарівних казок. Однак важливість образу коня в народній соціально-побутовій пісенності не дозволяє оминати розгляд цього мотиву.

Мотив оволодіння чарівним конем представлений, зокрема, у двох піснях, що вміщені у збірнику «Колядки та щедрівки». Перша з них – «Ой пасесь стадце вороненькоє» – була записана в 1830 році на Галичині, а друга – «Й а в полі та на суходолі» – на Чернігівщині наприкінці ХІХ ст. Якщо не зважати на мовні особливості тексту (діалектизми), то початки пісень суголосні: пасється стадо коней, поміж ними є один особливий, і ніхто не може його зловити, поки не прийшов головний герой пісні:

Молодець Йванко коня уловив,
Уловив коня та за гривочку,
Закинув ножечку та на спиночку.
Поїхав він в нові городи.

Далі йде возвеличування парубка через порівняння його з місяцем і соколом. У галицькому зразку головний герой не тільки ловить, але й сідлає коня:

Василько погнав і коня спіймав.

Поклав на него золоту узду,
Золоту узду, срібне сидельце,
Та й сів на него і поїхав ним,
Ой горі містом, горі Галичем.

Далі йде коротке висвітлення мотиву впізнання, а саме впізнання матір'ю:

А ненька каже: – То мій син іде!
Пізнала-м его по коникові,
По коникові, по білім личку.

Так, у пісні «Ой у полі на стодолі» розкриваються два мотиви: про чарівного коня, якого здатен упіймати лише головний герой:

Там ходило стадо коней,
Поміж тими кіньми кінь вороненький.
Ніхто того коня ні спіймає, ні осідлає.
Обізвався красний паничок Іванко:
Я того коня споймаю й осядлаю
Да поїду до королівни.

Другий мотив, звичайно, шлюбний – надзвичайний парубок на чарівному коні бере собі в пару найкращу дівчину – королівну. Також можна говорити про деякі мотиви, дотичні до заявленої теми. Так, нами зафіксовано кілька сюжетів, у яких оповідається, як парубок збирається на полювання (лови), але описані в них дії цілком співвідносні зі збиранням на війну (або військову службу). Звичайно, так у колядках і щедрівках завуальовано шлюбний мотив – сватання. Однак маємо зазначити, що така ретельна підготовка до полювання (війни / сватання) має історично виправдане підґрунтя. С. Килимник зокрема зазначив, що в часи родового укладу одружитися було непросто, бо юнак мусив «умкнути» (викрасти) собі дружину в чужім і переважно ворожій роді. Для цього треба було готувати гурт відважних бояр-юнаків, які часто складали свої голови у боротьбі за дівчину, як і сам парубок. «Тому перед «умкненням» милої він мусить приготувати своє господарство, забезпечити сіном свою худобу; а тоді, як ласкавий син, поїхати по «благословіння» – пораду до матері, батька, а відтак вирушити по свою майбутню дружину». Наприклад, пісня «На крамняниці стоять столиці», записана

1921 року на Житомирщині. У ній доклад-

но розповідається про підготовку спорядження Івану на полювання:

На крамляниці стоять столиці.

Іваню, красен паничу,

Говори з нами стихесенька.

За столиками три вільваночки,

Ой шиють вони Івану сідло.

Вони також кують Івану сідло, шаблю, «ружо», шиють шубу, штани, чоботи, шапку, вишивають сорочку й хустку, сідлають і виводять коня. Наприкінці пісні Іван:

Він коня узяв і подзенькував,

Ой подзенькував да й сів поїхав,

Сів да й поїхав в чистеє поле,

В чистеє поле на полюванє [6, с. 91].

Характерними для рекрутських і солдатських пісень є також мотиви: парубок просить командира (офіцера) відпустити його додому (хоча б на гостину), та другий – мати (батько, дружина, мила) питає у птаха (орла, сокола), чи не бачив той парубка.

Яскравим прикладом втілення цих двох мотивів є пісня «А на тому дворі» (зафіксована О. Панчук у 2003 р. на Хмельниччині).

На початку пісні Степанова мати питає у трьох соколів, які сидять на трьох яворах у її дворі, чи не бачили вони її сина-сокола. Соколи їй відповідають, що бачили, як він у командира просився додому:

– Камандіру, батьку,

Одпусти додому,

Одпусти додому,

Не скажу нікому,

Пусти до батенька,

Хоць на ці святенька.

Пусти до матінки,

Хоць на дві неділенькі.

Пусти до сестриці,

Хоць на вечорниці.

Пусти до дівчини,

Хоць на дві години [7, с. 82–83].

Отже, проведений аналіз засвідчив значну кількість військових мотивів, які в прямому чи переносному значенні втілюються в колядках і щедрівках. Звичайно, обрана тема значно ширша і потребує глибшого історичного розшуку та розкриття символізму образів, розгляду поети-

ки текстів. Однак уже на цьому етапі отримані результати свідчать про неабиякий зв'язок на мотивному рівні зимової обрядової пісенності з рекрутською та солдатською, що становить важливий початок для майбутніх досліджень.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Дей О. І. Величальні пісні // Народнопісенні жанри / О. І. Дей. – К. : Муз. Україна, 1977. – Вип. 1. – С. 11–41.

2. Єфремова Л. Частотний каталог українського пісенного фольклору : у 3 ч. – Ч. 1. Опис. – К.: Наук. думка, 2009. – 720 с.

3. Килимник С. І. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні / Степан Килимник. – К. : Обереги, 1994. – Кн. 1. – Т. 1 : Зимовий цикл. – 147 с.

4. Колядки і щедрівки / упоряд., вступ. ст., примітки М. С. Глушка ; вступ. ст. Р. Ф. Кирчіва. – К. : Муз. Україна, 1991. – 239 с.

5. Колядки та щедрівки: зимова обрядова поезія трудового року / упоряд., передмова та примітки О. І. Дея, нотний матеріал упоряд.

А. І. Гуменюк. – К. : Наук. думка, 1965. – 803 с. – Серія : «Українська народна творчість».

6. Народні пісні Житомирщини / упорядкув. та вступна стаття Л. О. Єфремової ; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – К. : Наук. думка, 2012. – 723 с. : нотн., карти. – (3 колекцій збирачів фольклору).

7. Народні пісні Хмельниччини / упорядкув. та вступні статті М. К. Дмитренка, Л. О. Єфремової ; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – К. : Наук. думка, 2014. – 720 с. : нотн., карти. – (3 колекцій збирачів фольклору).

8. Панчук О. Із спостережень над структурою щедрівок Волині / Оксана Панчук // Народна творчість та етнографія. – 2005. – № 1. – С. 69–75.

9. Панчук О. В. Щедрівка в контексті календарно-обрядової пісенності: на матеріалі фольклору Волині / дис. ... канд. філол. наук.; за спеціальністю 10.01.07 «фольклористика». – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2006. – 204 с.

10. Потєбня А. А. Объяснения малорусских и сродных народных песен / А. А. Потєбня. – Варшава : Типография М. Земкевича, 1887. – Т. 2 : Колядки и щедровки. – 809 с.

Лариса Довга,
докторка філософських наук, культуролог,
мистецтвознавець, історик

ОСВІТА У ПРОСТОРИ КУЛЬТУРИ

*«УКРАЇНЬСЬКА КУЛЬТУРА» ЯК ДОСЛІДНИЦЬКЕ ПОЛЕ ТА НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА:
ПРОПОЗИЦІЇ ДО ВИРІШЕННЯ НАЗРІЛИХ ПРОБЛЕМ*

Проект Укультура/Uculture – нова освітня платформа, створена співробітниками Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Команда освітньої платформи складається з чотирьох осіб:

Лариса Довга – керівниця проекту, докторка філософських наук, Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Наталія Яковенко – наукова редакторка проекту, заслужена діячка науки й техніки України, докторка історичних наук, професорка кафедри історії Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Марія Лігус – контент-менеджерка, докторка філософії, старша викладачка кафедри культурології Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Анастасія Аветисян – контент-менеджерка, кандидатка наук з філософії.

У статті переосмислюється викладання та вивчення навчальної дисципліни «Історія української культури» – фундаментальної гуманітарної науки, що розглядається як передумова успіху сучасних демократій. Зазначається, що викладання цієї дисципліни в українських вищих навчальних закладах наразі базується переважно на історії художньої культури, нехтуючи тим фактом, що історія національної культури є філософською дисципліною, яка окрім художньої культури охоплює дослідження культурного світогляду, системи цінностей та політико-економічних моделей держави. Саме тому запропоноване філософське обґрунтування «Історії української культури» як дослідницького поля і навчальної дисципліни. Зокрема, застосовано історико-філософську методологію В. Горського, з позицій якої понят-

тя національної культури концептуалізовано як багатовимірне поле культурної творчості, де національна ідея обговорюється та формулюється через особистісний характер картини світу кожної історико-культурної епохи. Автори також звертаються до соціологічного підходу Ж. Хофстеде до вимірювання ціннісних рамок національних культур і обґрунтовують доцільність тлумачення історії української культури як перформативної практики опікування минулим, передачі культурних цінностей, культурної критики та композиції спільного знання в контексті публічного конструювання української модерної національної ідентичності. Висновується, що запропонована перспектива теоретичної концептуалізації та практичного

Авторки цієї статті не вважають, що цей приклад є конче типовим, та цілком допускають, що проблеми, які постають у царині вивчення та викладання «Історії української культури», можуть бути відсутніми в інших сферах української гуманітаристики.

Ще на зорі здобуття українською державою Незалежності постало питання про засади формування модерної національної ідентичності громадян України, а разом і про те, яку роль у цьому мають відігравати культура та освіта. Мабуть, культуру цілком резонно було обрано за важливий елемент, що має потужний потенціал до об'єднання довкола спільних моральних, політичних, інтелектуальних вартостей, а освіту за один із важливих способів трансляції концепцій модерної національної ідентичності широкому загалові

Насправді ці процеси відбувалися значно складніше, протистояння різних концепцій «національної ідентичності», що сповідувалися в колах українських інтелектуалів, представників політичної та економічної еліти

на тлі вагомої присутності у свідомості значної частини мешканців України «советської» («постсоветської») ідентифікації себе із «новой исторической общностью – советским народом», призвело до того, що насправді культура не стала фактором об'єднання нації, більш того – спекуляції довкола концепцій «правильної» (престижної) і неправильної (меншоваг-тїсної) культури часто використовувалися політиками як інструмент для поділу суспільства на ворогуючі табори. Освіта ж надовго застрягла у спробах виборсатися із засадничо «советських» практик і нормативних підходів, до яких, зокрема, належить і уявлення про правомірність «насаджування» певних ідеологічних кліше через освітні інституції. Саме як один з інструментів формування у свідомості молодих людей відчуття причетності до українського культурно-національного простору тоді ж було впроваджено до освітніх програм вітчизняних вишів нормативний предмет «Історія культури». Втім, цьому не передувало осмислення поняття «українська культура» ані як поля наукового дослідження, ані як дидактичної дисципліни, а підручники, присвячені їй, фактично не пропонували нічого нового у порівнянні зі шкільними підручниками історії чи літератури.

Врешті, проблеми з викладанням і наповненням дисципліни «Історія української культури» стали системними, студенти часто-густо висловлювали своє невдоволення, виші почали від неї відмовлятися чи переводити із нормативної у вибіркову. Від обдарованих і мислячих випускників українських вишів не раз доводилося чути фрази на кшталт: «Історія української культури» – це найважча моральна травма за час навчання в університеті», або «а що, був такий предмет... обов'язковий... то це ж із серії «здав та забув», хіба таке вчать?»

Розуміємо, що будь-яке узагальнення, а тим більш негативне, в якихось ситуаціях виявиться хибним. Віддаємо належну шану праці викладачів/викладачок, які попри все намагаються зробити предмет цікавим, шукаючи нової інформації та нових підходів до роботи зі студентами. Але навіть такі педагоги постійно

зіштовхуються з проблемою катастрофічно низького рівня підручників та всякого «реферативного» мотлоху, яким наповнена мережа Інтернет, чим хоч-не-хоч користуються студенти.

Упродовж останніх років було здійснено декілька спроб розпочати дискусію щодо змістовного/сислового наповнення, а також щодо методів викладання «Історії української культури» [Довга 2000; 2016; 2019; 2020], проте всі вони виявилися безрезультатними: дискусія згасала щойно розпочавшись, українська науково-освітня спільнота була не готова чи дивовижно байдужа до рефлексій над вказаною проблемою. Не беремося судити, чому так сталося: чи то запрошення до дискусії не знайшло своїх адресатів; чи ті, хто міг і мав би на неї зреагувати, не вбачили у ситуації, що склалася, нічого, що потребувало б нагальних рефлексій та змін; чи то «Історія української культури» як дослідницьке поле та дисципліна, що викладається у ВНЗ, були витіснені так далеко на маргінес інтересів української академічної та студентської спільнот, що системні проблеми, присутні в цій царині, загалом нікого не тривожили; чи ще якісь причини, які не завжди вловлюються. Так чи так – проблеми залишилися, а війна та спровокований нею вибух зацікавлення Україною у світі тільки загострили потребу їх вирішення.

Слід зауважити, що проблема викладання «Історії української культури» виходить далеко за межі дидактики і стосується насамперед дослідницької царини, де досі не проведено розрізнення між історією художньої культури (по суті, історією мистецтва, що й далі домінує у культурологічних дослідженнях) та історією культури як однієї з філософських (історико-філософських) дисциплін, у фокусі зацікавлення якої лежать світогляд, система цінностей, кореляція між системою цінностей та чинними політичними й економічними моделями (це й досі залишається на маргінесі зацікавлень істориків української культури попри те, що лише в такому контексті можна реалізувати названі вище практики гуманітарного знання). І якщо історія української художньої культури (осо-

бливо літератури) вивчається доволі ґрунтовно, то дослідження української культури у другому з названих контекстів залишається майже незайманим полем (хіба за винятком доби Незалежності та окремих травматичних епізодів ХХ ст. 2).

впровадження навчальної дисципліни «Історія української культури» спонукає студентів до дослідження національного минулого, конструювання позитивної національно-культурної ідентичності й фахової репрезентації української культури на світовій арені.

Трактування поняття «культура»/«українська культура» в дослідницькому та освітньому просторі залежить не тільки від прийняття/заперечення сучасних світоглядних концептів, але й від того, як це представлено в контексті правового регулятивного поля. Якщо поглянути на сфери, що ними опікується Міністерство культури та інформаційної політики України, то в галузі «культури» це і є те, що звично називають «художньою культурою» (архітектура, мистецькі матеріальні цінності, музеї, виставки, освітні заклади сфери художньої культури, кінопродукція, концерти, гастролі тощо). До оприлюдненого на сайті міністерства переліку «нематеріальних культурних цінностей», які знаходяться під охороною держави [Український центр культурних досліджень 2023], включено традиційні ремесла, побут, традиції, оздоблення, оформлення інтер'єру, елементи одягу, звичаї, обряди, святкування, рецепти страв, усні традиції та форми вираження, виконавське мистецтво – тобто те, що ми звично називаємо елементами народного побуту і що в Україні засадничо асоціюється з культурою села. Симптоматично, що в переліку об'єктів нематеріальної культури немає жодного (!) елемента, пов'язаного з міською культурою повсякдення, наче її української версії взагалі ніколи не існувало: ні страв, ні пісень, ні одягу, ні інтер'єрів. Відтак, українська культура в офіційній (міністерській) версії – це окремі мистецькі практики (включно з шоу-бізнесом, арт-ринком та закладами освіти в сфері мистецтва) та побутова культура села.

У контексті альтернативного трактування

поняття «культура» вельми показовою, як видається, є оприлюднена 2015 року «Довгострокова стратегія розвитку культури в Україні до 2025 року».

Майже половину тексту «Довгострокової стратегії...» присвячено аналізу, а радше нищівній критиці державної політики України часів незалежності в галузі культури [Альянс Культури 2015]. До слухних закидів, які тут знаходимо, вочевидь слід зарахувати продовження радянських патерналістських практик та надмірну політизацію/міфологізацію уявлень про національний культурний простір України (свіжіший та ґрунтовніший аналіз державної політики в сфері культури, самого поняття «національного культурного простору» та його формування в незалежній Україні див.: [Гриценко 2019]).. У частині цього документа, яка стосується методології та суспільного контексту, слушно вказано, що дослідження стану культури й оцінки змін, що їх належить упроваджувати, мають спиратися на висновки «низки соціологічних досліджень щодо ключових цінностей, властивих, зокрема, й українському суспільству (Світове дослідження цінностей під керівництвом Роналда Інглгарта, Європейське соціальне дослідження під керівництвом Шалом Шварца, аналітичні дані компанії рго.тoвa, висновки Несторівської групи тощо)» [Альянс Культури 2015: 12]. Далі констатується, що в Україні, згідно з наведеними дослідженнями, «ключовою цінністю ... є безпека (методика Шварца)», а також «спрямованість на виживання (методика Інглгарта) на противагу самовираженню» [Альянс Культури 2015: 12]. Здавалось би, звернення до соціологічних методів дослідження культури [Український центр європейської політики 2020] обіцяє новий погляд як на зміст поняття «культура» (у її ціннісному вимірі), так і на формування стратегій її розвитку та вивчення. Втім, розмова про культурні цінності та про те, як вони впливають на всі сфери життя, а також про те, що вони притаманні всім членам спільноти, а не окремим дієвцям, на цьому практично завершується. Увага авторів відразу переміщується на «виробників або бенефіціарів сектора

культури», які, хоч і відчувають разом із усією спільнотою «стан загроженості й високої тривожності», проте стоять дещо осторонь від спільноти, «створячи культуру» для неї і замість неї. Що ж у цьому контексті таке «сектор культури» і культура сама по собі? В розділі «Місія і цілі» читаємо: «Культура – це, зокрема, дискурсивні практики, мистецькі/художні практики, креативні/творчі практики, комунікативні та дослідницькі практики. Ці практики визначаються цінностями суспільства. Сектори культури – це інституційно оформлені сукупності практик і практиків. Наприклад, сектор музичного мистецтва, сектор театрального мистецтва, сектор бібліотек і читання, сектор музеїв, сектор дизайну» [Альянс Культури 2015: 22].

Наведена тут же матриця стейкхолдерів пропонованої стратегії культурного розвитку підтверджує, що в документ закладено суто операційне уявлення про культуру, а фрази типу «культура працює як простір широкої суспільної комунікації» – це лише засвоєні із західного культурологічного дискурсу гасла, які не змінюють суті.

Такий підхід до трактування культури, мабуть, є доречним, коли йдеться про інституційне управління. Проте він зовсім не годиться, коли йдеться про вивчення культури як явища, а тим більше – про ознайомлення учнів та студентів з розвитком цього явища в історичній ретроспективі. Натомість, саме ним визначено і структуру навчальних програм з «Історії культури», і зміст коротких параграфів «культура» в шкільних підручниках історії, і контент більшості підручників чи «Нарисів», присвячених розвитку української культури, де, крім опису різних видів та жанрів мистецтва, ще можемо довідатися, коли і де відкрилася друкарня/школа/університет, або яких політичних поглядів дотримувався той чи той історичний персонаж, але геть нічого не дізнаємося про те, як формувалися певні системи вартостей та сталі світоглядні стереотипи, що й коли потрапляло до спільної культурної пам'яті, а що ні й чому, врешті, як усе це впливає на нас сьогодні та що з цим робити. Знову насувається низка риторичних питань, які почасти вже було озвучено вище:

1) чому ми гадаємо, що всім буде цікаво довідатися про те, як колись малювали, які стилістичні особливості вирізняють архітектуру різних епох чи якою була в минулому література (особливо коли це дуже далеке від сучасних інтелектуальних та естетичних запитів)?;

2) чому ми вважаємо, що телеграфна згадка про видатних людей минулого рівноцінна ознайомленню з культурою, а не є марною тратою часу?;

3) чи хтось довідається про культуру в сучасному, широкому трактуванні цього поняття, прочитавши: «NN народив(ла)ся там-то, в такому-то році, навчав(ла)ся там-то, написав(ла), намалював(ла), проголосив (ла) те-то й т. ін.»?;

4) врешті, навіщо витрачати час на слухання лекцій та читання підручника, аби ще раз ознайомитися з інформацією, доступною у Вікіпедії?

В останній фразі наголос на «інформації», бо таке навчання не дає нічого, крім легко доступної інформації – ані інтелектуальної чи естетичної насолоди, ані ціннісного досвіду, ані змоги пошукати в культурі минулих часів чогось важливого й упізнаваного для себе (отих «найбільш фундаментальних структур», які базово вкладаються у «Я» індивіда), ані навичок критичного мислення, ані знань, які б дозволили якісно говорити про культуру на різних, серед іншого й іноземних, майданчиках. Тобто слухачі такого курсу не отримують практично нічого, крім відчуття згаяного часу. В такому ракурсі «історія культури» або перетворюється на «історію мистецтва» (і це кращий з варіантів), або у звичну «подієву історію» – без власного, специфічного предмету дослідження, проблемного наукового поля та способів мовлення. То чого ж дивуватися, що ця дисципліна врешті почала сприйматися як зайва?

Щойно описаний принцип трактування поняття «культура» апелює до просвітницького та пост-просвітницького дискурсу, в якому присутні низова й висока культури (за Іглтоном, «культура» з малої і «Культура» з великої літери [Eagleton 2000]). Перша функціонує у просторі фарсу, бурлеску, карнавалу та не є самодостатньою (за висловом Дмитра Чижевського, «не повною»). Натомість друга, важлива й значима, охоплює сферу професійного мистецтва, іно-

ді – професійного філософського/ політичного дискурсу. З перспективи просвітницького чи романтичного дискурсу така концепція правомірна, бо передбачає, що людина, читаючи книжки, слухаючи музику чи споглядаючи картини, може виходити за власні межі, долучатися до універсального, вдосконалювати свою природу через захоплення, розчулення чи піднесення. Утім, як уже згадувалося на початку цієї статті, в середині ХХ ст. перспектива кардинально змінилася. Навіть художня культура перестала бути політично, етично й свідомісно нейтральною. Втягнута у сферу політичного протистояння, культура стала важливим елементом ідентичності, закоріненої у масовій свідомості як здатність відрізнити себе від іншого, а базою для такого розрізнення більше не слугувало мистецтво. «У трьох формах радикальної політики, що панували в світі впродовж останніх десятиліть...», – пише Террі Іглтон, – культура як знак, образ, сенс, цінність, ідентичність, солідарність та самовираження стала розмінною монетою в політичних баталіях, а не їхньою величною альтернативою. У Боснії та Белфасті культура – це не тільки те, що ви вкладаєте у магнітофон, але й те, за що ви готові вбити» [Eagleton 2000: 13].

В Україні останнього десятиліття цю концепцію болісно підтверджує досвід воєнного протистояння російській агресії. «Без світла, без води, без тепла, аби тільки без Росії» – це про глибоке культурне (ідеологічне, свідомісне, ціннісне) протистояння, а не про мистецтво. Тисячі скорботних вірян, які на другому році повномасштабної війни заповнили двір Києво-Печерської лаври, сумуючи з приводу того, що УПЦ МП мусить покинути територію української святині, – це теж про цінності, про певний тип культурно-релігійної ідентичності, яка настільки глибоко вкорінена у свідомість цих людей, що вони не зауважують, здавалось би, очевидного (якщо звужувати до їхньої персональної практики – обстрілів Києва, загибелі людей, відсутності світла, відвертого колабораціонізму священнослужителів УПЦ МП саме в Києво-Печерській лаврі тощо). Тут ідеться власне про культуру в широкому сенсі, а не про стилістику лаврських будівель, не про ікони (принаймні про них в останню чергу), натомість про причетність до чогось, з позиції цих вірян

«справжнього», «правдивого», «спасеного» (чи, з позиції їх опонентів – облудного, брехливого, ілюзорного, погибельного). Чи можна зрозуміти природу такого протистояння, звернувшись до аналізу храмових розписів, елементів архітектурного декору, мелодій, піснеспівів, багатства церковного убранства тощо, без урахування політичної та ціннісної складової відповідних культурних феноменів? Далєбі ні.

Отож, намагаючись зацікавити слухачів «культурою-як- мистецтвом» в обрамленні вибіркового історичного подій, ми пробуємо повернути їх у цілком неактуальну нині ситуацію – у той спосіб «кореляції» з культурою, який пішов у небуття ще в минулому столітті. Саме життя опирається таким діям, а молодь їх зазвичай просто ігнорує. Видається, що і в дослідницькому, і в освітньому просторах набагато продуктивнішим способом трактування культури є той, що його пропонують нині західні культурологи, соціологи й навіть економісти [Adler 1983; Hofstede 2010; Felski 2021]. Він базується на «вимірюванні» культури шляхом встановлення притаманних їй ціннісних «рамочок». Коли йдеться про культуру в такому аспекті, то, по-перше, в її орбіті може впізнати себе кожен член спільноти, а по-друге, вона буде сприйматися не як щось зовнішнє, не дотичне життя окремих людей, а як те, від чого безпосередньо залежить благополуччя (чи неблагополуччя) спільноти. Якщо представляти культуру як форму «універсальної суб'єктивності, яка діє в кожному з нас» [Eagleton 2000: 13], то її пізнання перетвориться на цікаве й важливе, бо стане структурною частиною самопізнання. Така позиція не чужа українському інтелектуальному дискурсові: вітчизняні соціологи також розглядають культуру крізь призму цінностей. Наприклад, у «Світовому дослідженні цінностей 2020 в Україні» читаємо: «Кожна національна культура є розмаїтою і багаторівневою та включає в себе багато елементів. Разом з тим у підвалинах культури можливо виокремити невелике число найбільш фундаментальних структур. Дослідники часто використовують для них термін цінності, який можна визначити як найбільш загальні схильності надавати перевагу певному стану речей над іншими,

вважати благом саме його. Ці конструкти є досить абстрактними та не завжди усвідомлювані, проте вони впливають на вибір цілей життя та засобів їхнього досягнення в різних сферах – від міжособистісних стосунків та підходів до виховання дітей до політичного устрою, релігійних поглядів та економічних відносин».

Напевно, такі «підвалини» можна й треба віднайти в українській культурі, про них слід розповідати в лекціях та підручниках з її історії. Історія української культури як практика могла б (і повинна) «опікуватися» артефактами й текстами національного минулого – крихкими засадами національної культурної пам'яті, що її творять передусім соціальні інституції, зокрема університети. Згадуване вище «опікування» уможлиблюється «перекладом» історії у сучасних контекстах – завдяки історичній реконструкції цінностей, про які оповідають досліджувані джерела. Так дисципліна «українська культура» поставатиме «відритим проектом» (а не «мета-дискурсом»), у якому національну культуру вивчають ізсередини [Hall 2019: 73]. Переосмислення історії української культури як практики культурного перекладу розвінчує педагогічні міфи, які Любов Кияновська, описуючи проблеми сучасної вищої музичної освіти, позначає як міфи «про всевладність матеріалу» і «незмінні фундаментальні засади» [Кияновська 2005: 5]. Видається, що якби викладання історії української культури здійснювалося не як трансляція викладачем «якомога об'ємнішого компендіуму інформації» [Кияновська 2005: 5], незмінної упродовж десятиліть, а як презентація дослідницьких перспектив аналізу національної культури, як пропозиція осмислення процесів, а не «єдино правильний» рецепт інтерпретації, предмет міг би стати значно привабливішим та справді запитуваним студентською молоддю. Подолавши педагогічні міфи та суспільні упередження, викладання історії української культури може стати проявом «фриктивного мислення» [Gumbrecht 2014: xi] – підважуванням історичних міфів та усталених поглядів на національне минуле, а в підсумку – платформою культурної критики [Aronowitz 2004]. Водночас історія української культури має стати не лише деконструкцією минулого, але й діалогом, тут

і тепер, з «інтелектуальними незнайомцями» [Felski 2021] для формування спільного світу смислів та гуманістичного майбутнього. Саме тому цю дисципліну варто інтерпретувати і як практику композиції у широкому сенсі – збирання, складання, переформатування і переосмислення дискурсу української культури. Якщо метою гуманітарних досліджень є «створення, а не розформування, залучення, а не скасування, переклад, а не відокремлення» [Felski 2021], то викладання історії української культури мусило б пропонувати панорамний погляд на минуле й сучасне в її розвитку крізь призму національних культурних цінностей – основ життєдіяльності, які визначаються, дискутуються та створюються у публічній комунікації та спільних діях.

У пошуку можливих концепцій оновлення основного контенту курсу «Історія української культури» та методів його викладання ми звернулися до перформативної моделі, яка нині видається вельми продуктивною (хоч, звісно, лише однією з можливих). Згідно з Жаком Рансьєром, перформативне викладання є «інтелектуальною пригодою» [Рансьєр 2014: 82] – на відміну від експлікаційної моделі, що базується на міфі всевладності матеріалу, який викладач-експерт транслює студентам-незнайкам. Ця модель пропонує викладачеві й студентам разом долати інтелектуальні пастки, віднаходячи власні схеми аргументації та відповіді. Комунікація у межах такого формату визначається програмою, поєднуючи принципи відкритості й змістової визначеності курсу. Перформативна модель, таким чином, переосмислює процес викладання на процес творення сенсів і знання у комунікації, тобто протиставляється традиційному уявленню про трансляцію знання безвідносно до контекстів і форм його презентації. Таку модель спрямовано не так на засвоєння знання, як на формування навичок самоосвіти у комунікації завдяки розвиткові практичних фахових компетентностей: здатності критично аналізувати культурні явища, аналізувати державну культурну політику, визначати ступінь цінності та унікальності об'єктів культури в українському та міжнародному контекстах тощо.

Олеся Ковальчук

заслужена вчителька України,
почесна членкиня ВУТ «Просвіта»

ПОВЧАЛЬНИЙ ДОСВІД ЗІ СТОЛІТНЬОЇ ДАВНИНИ

Задля належного аналізу людського поступу у його причинно-наслідкових виявах здавна прийнято міряти час століттями. Із цього погляду нині доречно поміркувати, чим же пам'ятний для Волині, попри гіркий присуд Ризького договору, отой віддалений на століття 1921-ий, усе ж у благодворному плані.

Серед небагатьох позитивів при вже новому поневоленні чи не перше місце належить просвітянському рухові, який мав за мету чинити послідовний спротив агресивній колонізації, зміцнюючи українську ідентичність краю.

Як відомо з документальних джерел, організувала і турботливо плекала його ще від 1918 року Луцька «Просвіта», наполегливо розбудовуючи мережу своїх філій. Через 10 років їх функціонувало уже більше сотні. Одна зі створених найраніше, тобто 19 лютого 1921 року, – Жидичинська (зауважимо, що волинське село Жидичин найбільше відоме із сивої давнини завдяки Свято-Миколаївському монастиреві, до якого приїздив молитися в 1227-му році князь Данило Галицький). З нагоди ювілейної дати, зважаючи на типовий для всієї культурно-просвітянської організації почерк та продуктивність діяльності, доречно звернути увагу громадськості на місцеву просвітянську практику як актуальну стосовно державотворення в гуманітарній сфері й донині.

*Жидичинський просвітянський хор
в 1928 році. У центрі –
диригент Василь Бабіченко*

Вдивляючись у характерне для тогочасної України колективне фото земляків, не можна не відчувати усвідомлену серйозність життєвого вибору зафіксованих тут подвижників високих ідей. Це такі, як вони – зрілі віком та зовсім юні, сільські інтелігенти та пересічний люд – цілеспрямовано оберігали даний Богом земний і духовний простір, означуючи-маркуючи його рідним словом, піснею, національними строями (з увиразненням їх ролі жовто-блакитними барвами!) та наполегливою боротьбою за християнське віросповідання по-українськи.

Хто ж брав на себе головну відповідальність у сприянні подвижницькій праці значного загалу односельців? Були то відомі громадські діячі: Іван Власовський – історик-науковець з вищою богословською освітою, директор Луцької української гімназії, Євген Петриківський – концесіонер цього закладу і незмінний голова Луцької «Просвіти», Модест Левицький – знаний письменник і лікар та інші свідомі свого обов'язку просвітяни-інтелектуали з Луцька. Всі вони були переконані, що «Просвіта» – то насамперед «школа народу» і покликана виховувати «людей чину». Ці щирі українські патріоти знаходили час навідуватися в Жидичин, як то й до інших філій, не тільки з виступами на публічних тематичних заходах, а й консультували місцевий актив, надавали практичну допомогу в художній самодіяльності, тішилися успіхами підопічних.

А на місці самовіддано волонтерили шестеро членів Ради філії на чолі з головою І.І. Бондаруком, який мав незаперечний авторитет у селі завдяки світлому розуму, освіченості та відповідним моральним якостям і до того ж був депутатом Луцького сеймику. Словом, було біля кого солідаризуватися. І хоч поліція ніколи не спускала з «Просвіти» очей, а участь у її діяльності кваліфікувалася як «дзяланне антипанство»,

тобто державний злочин, успішність роботи ентузіастів була разуючою до неймовірності.

За традицією народної демократії стали звичними легальні і напівлегальні зустрічі членів Ради філії з громадськістю – чи то перед обов'язковим відзначенням Шевченківських днів та знакових історичних дат, чи задля організації хресних ходів до Хресто-Воздвиженської церкви в Луцьку та походів на Козацькі могили під Берестечком. Особливо плідною виявилась культуротворча робота. За короткий час просвітянський хор під орудою Михайла Бондарука, а потім Василя Бабіченка розрісся до 48 добре вишкolenих учасників. У репертуарі – більше 20-и народних пісень переважно героїчного змісту та на тексти Шевченка. Високий виконавський рівень засвідчився не тільки у своєму, але й сусідніх селах, а надто на велелюдному святкуванні 10-річчя «Просвіти» в Луцьку.

У той день ще на світанку урочисто споряджена чисельна колона вирушила хресним ходом від Свято-Миколаївського храму до Луцька. Перед вело дівоче товариство, прибране по-українськи та з розкішними синьо-жовтими букетами в руках. Пообіч пішого люду їхали на білих конях під розгорнутими національними стягами вершники в козацьких строях.

Як запам'яталося присутнім на святі, по службі Божій відбулося велелюдне віче з довготривалим концертом, де «Заповіт», здавалось, долинав до самих небес.

Потужно діяв і керований Петром Настенком драматичний гурток, що став справжнім народним театром, де на провідних козацько-героїчних амплуа спеціалізувалися не лише постійні виконавці, а й дублери.

Неабиякої майстерності набули струнний оркестр і танцювальний гурток, якому у репетиціях допомагав сам Василь Авраменко – знаний у світі хореограф, що приїжджав до Луцька на запрошення «Просвіти» аж зі столиці Чехії (до слова, там він навчав танцювальному мистецтву нашу майбутню національну героїню Олену Телігу).

Ефективно функціонувала під опікою Хоми Кушнірука книгозбірня, фонд якої складався переважно з української класики і за даними

1931 року нараховував 1400 одиниць. Діяло ще й чотири похідних бібліотечки. За окремими творами («Перед бурею» М. Старицького, «Бояриненю» Лесі Українки, «Під Корсунем» А. Каценка) читачі ставали в чергу, а серед молоді поширилася своєрідна мода знати напам'ять поезії Шевченка, поеми «Євшан-зілля» Миколи Вороного та «Крути» Олекси Стефановича. Особливим попитом користувався буквар С. Черкасенка «Початок». Не одна просвітянка пожиттєво утримувала в пам'яті вивчений із нього ще дитиною віршик-настанову про «дивчинку маленьку – українку молоденьку», для якої «знак рідненький – Лев і Тризуб золотенький».

Визначну перемогу було здобуто в освітній царині: всупереч залізобетонному опору влади сільська школа перейшла на українську мову навчання, чого, на жаль, не вдалося домогтися іншим філіям.

Домежних зусиль доклалося до українізації Свято-Миколаївської парафіяльної церкви: молоді хористи по-українськи переспівали прихильників старослов'янщини і чемно випровадили їх з храму разом із дяком «дідом Хльориком» та попом-москалем Анжулевічем (до слова – депутатом III царської Думи).

Дуже прикметно, що в багатопроblemну церковну справу, як і в усю діяльність «Просвіти» на Луччині та Рівненщині, досить вагомий внесок зробили політичні емігранти з України, які мали побіч бойового та політичного і значний просвітянський досвід. У цьому зв'язку Жидичин із вдячністю згадує отців Варваріва, Пашевського, П'ятаченка, псаломника Бабіченка та ін.

Дбалось в міру можливого і про матеріальний добробут: ширився кооперативний рух, працювали молочарня, крамниця, т.зв. Народний банк, позичальня «Сільський господар». Село гуртувалося під гаслом «Свій до свого по своє» і завдяки громадській касі та толкам з'явилося тверде покриття на головній дорозі, постав ошатний будинок «Просвіта» та кам'яний пам'ятник на Могилі січових стрільців, було придбано будівельний матеріал для нового приміщення школи.

З особливим зацікавленням бралися до діла симпатика антиалкогольного товариства «Відродження», і з огляду на парубоцьку варту навіть трохи підпилі на публічних заходах не з'являлися взагалі, а два шинкарі виїхали геть. Було престижно не пити і не купувати горілку. Хлопці вважали за потрібне вітатися із зустрічною дівчиною, злегка піднявши головний убір (як на тепер – просто фантастика!).

Чи треба дивуватися, що чисельні успіхи зміцнювали віру патріотів у свої сили і в задумах на майбутнє увиразнився політичний орієнтир? Отож коли нищівно запрацював із 1932 року закон про заборону «Просвіти», традиції її боротьби за рідну мову, культуру, а відтак – долю і волю України революційно модифікувалися в діяльності осередку ОУН(м), ядро якого склалося з активістів філії – Хоми і Сидора Кушніруків, Лідії Жомерук, Зіни Бахової, Павла Бондарука (колишнього вїйта Рожищенської гміни) та ін.

Саме вони стали уже при німцях ініціаторами та завзятими будівничими меморіального комплексу в центрі села на знак пам'яті про розстріляних енкаведистами побратимів по «Просвіті» у Луцькій тюрмі 23 червня 1941 року та про спалених підпільників-мельниківців у клуні на Вишкові 22 травня того ж року.

Меморіал складався з високого насипу – символічної могили, яку увінчував тризуб з багнетом. Біля підніжжя було розміщено стенди з фотознімками полеглих «за волю України» та зображенням виконавців кривавої розправи при кулеметах на тюремнім подвір'ї.

При відкритті пам'ятної споруди виступала

з концертом запрошена ініціаторами-модераторами дійства знаменита капела бандуристів Григорія Китастого. Її слухали тут, як то читаємо у книзі Григорія Костюка «Зустрічі і прощання» кілька тисяч присутніх. Далі процитуємо: «Приїзд і виступ перед таким людським стовпищем капели бандуристів, а надто ще прикінцева промова адміністратора – усе це викликало такий ентузіазм і патріотичну демонстрацію, аж перелякало німців і розлютило». Як знаємо, відтак увесь її колектив було спроваджено за межі України геть.

На щастя, всупереч важким випробуванням відомими політичними реаліями, у селі було кому дорожити орієнтирами «Просвіти» навіть за радянської влади.

По-своєму вірність просвітянським традиціям засвідчили виходці із сімей ветеранів організації, яких ще в дитячому віці було вивезено «за Україну» разом з дорослими на Сибір. Після повернення, під свіжими вітрами «перебудови», чи не всі вони влилися у Народний Рух України, а згодом самозречено доклалися до формування парафіяльної громади УПЦ Київського Патріархату. І хіба не так сталося й у багатьох інших містах та селах?

Власне, в означений час таки від них – нащадків просвітян 30-их років минулого століття автору, як члену НРУ і оновленої «Просвіти», помимо документальних джерел вдавалося назбирувати багату потрібну інформацію при модеруванні численних масових заходів на підтримку української державності і патріотичного Жидичина (на жаль, є й досі малоросійський). Зрозуміло, що частка їх подана і у викладеному вище матеріалі...

На підсумок – кілька акцентів із осмислення реалій столітньої давнини.

Акцент перший. Обов'язкова умова успішної роботи в ім'я високих ідеалів – то «згода в сімействі» – надто між поколіннями та в територіальному обсязі.

Акцент другий. Не принижуймося надією на загальне добро без власного чину.

Акцент третій. Ти – українець, і своїм життям маєш гідно представляти націю.

А продовжити цей перелік читач може сам.

УКРАЇНСЬКА НАЦІЯ І УКРАЇНСЬКА ЦЕРКВА

Великий наш народ і великі прекрасні його духовні скарби. Українському народові дісталась величезна духовна і культурна спадщина від своїх попередників.

Нам, українцям, випала щаслива доля: жити в цій найкрасивішій, найбагатшій, найбільшій центральній європейській державі. Чим особлива наша Україна? Третя частина світового чорнозему, ліси, озера, гарні, працелюбиві, творчі талановиті люди.

З давніх-давен українська національна ідея – в глибинах душі кожного свідомого українця як провідна зоря, як вічне джерело, що пробивається із глибин минулого, даючи силу і наснагу багатьом поколінням українського народу. Ні один народ не знав такого тернистого шляху в побудові своєї держави, своєї Церкви, якого знали українці.

Слухаючи мову наших людей, які ходять в Церкву МП, священників, які служать в цих Церквах, я вирішила поділитися своїми думками. Не можна бути байдужому до цього. Священники МП, хіба ви не знаєте історії нашої Церкви? Ви переконуєте громадян України що представляєте Українську Церкву, до того ж «найканонічнішу, найістиннішу, найблагодатнішу», а хто служить і ходить в Українські Церкви «розкольники», «антихристи». І ці ошуканці обманюють свою паству, а це – гріх.

Ми не можемо бути підлеглі Московському Патріархату, бо тисячолітня Церква-матір не може стати «донькою» своєї власної матері, на півтисячоліття молодшої доньки.

Першим благовісником Євангелія Христового в Україні був апостол Андрій Первозванний. В історії поширення віри Христової відіграли велику роль святі брати Кирило і Мефодій.

Перше хрещення Русі відбулося за князя Аскольда. Він був добре відомим у різних країнах, зокрема у Візантії, на яку ішов війною чотири рази. Християнство було поширене у Русі уже в X ст. за князя Ігоря. Дружина князя Ігоря Ольга прийняла святе хрещення від самого Констан-

тинопольського Патріарха. Християнська віра стала державою за часів сина Святослава, онука Ольги Великого князя Володимира.

Після хрещення киян хрестова віра поширилась серед слов'ян, племен київської держави по всіх містах і селах. Невдовзі засновується Київська митрополія. Прийняття християнства і утворення Церкви, яка належала до Константинополя, мали величезне значення для розвитку освіти і всієї національної культури українського народу, земля наша тоді звалась Руссю.

Сама московщина за Володимира аж ніяк не могла бути охрещеною, тому що за тих часів про неї ще й згадки не було. Перша згадка про Москву не як місто, а як перевалочний пункт товарів купця Кучки згадується у X столітті.

Світло Христової віри просіяло на всі ті майбутні російські території саме із Києва. І всі Єпископії, що відкривались на тих територіях, підпорядковувались Київській митрополії на чолі з Київським митрополитом.

Андрій Боголюбський зажадав самовладності. Він почав вживати заходів до створення в своєму Ростові – Суздальському князівстві самовладної Церкви, не підлеглій Києві (бо власна Церква сприяє національній ідентифікації і консолідації народу, формує почуття патріотизму, гідності, рівності з іншими народами). Не домігшись власної митрополії від Вселенського Патріархату, московські владоможці йдуть на єдиний можливий крок: самочинно, без благословення Константинополя проголошують утворення окремої, незалежної від Києва Московської Церкви і обирають для неї митрополита, яким став Іона. Константинопольський патріарх і Вселенське православ'я не визнали цю Церкву.

Московську Церкву було визнано в 1589р., коли зубожілі після турецького грабунку Константинопольський Патріарх поїхав до Москви просити милостиню, Годунов просто засадив його в монастир і наказав не випускати, поки він не підпише грамоти. І грамота була підписана.

Отримавши статус Патріархії, Московська

Церква не отримала в своє підпорядкування жодної парафії на канонічних територіях Київського Патріархату Київської митрополії. Але в 1654 р. після угоди в Переяславі Богдана Хмельницького, захопивши під час війни з Польщею Смоленськ, Могилів, Полоцьк, московія порушує всі канони, беручи єпархії цих міст під своє підпорядкування. Всупереч церковним канонам російські політичні діячі і церковні служителі у травні 1686 р. змусили Константинопольського патріарха Діонісія відмовитися від опіки Київською митрополією. Він просто продав Українську Церкву Росії. В архівах збереглась розписка, яку Діонісій видав разом з грамотами московському послу Олексієву: «Приняли милостиню Святого Вашого царства: три сорока соболей и двести червоних».

Але Українська Церква ні в тяжкі часи панувань Петра I, Катерини II, і пізніше ніколи не мирилась з підлеглистю Московському Патріархату, мужньо боролась за повернення Церкви канонічної незалежності. Люди просто приречені на приналежність до свого народу, своєї нації, до батьківської віри, до свого коріння, до своєї землі.

У світі є три найсокровеніші слова: «Бог, Батьки і Батьківщина». І кожна людина повинна сповідувати ці три святі істини. Бог – творець Всесвіту, він дав нам 10 заповідей, за якими ми маємо жити. Любимо народ свій, матір свою, Батьківщину не тому, що вони найкращі, а тому, що рідні. Ні народу, ні матері, ні Батьківщини, ні мови вибрати не можна, і не можна відірватися від них, як не може дерево само себе вирвати з корінням і пересадить. Бог, Батьківщина, мати, мова живуть у людині, ведуть її дорогами життя. Але коли ви не дитина, а доросла людина і зрікається їх, то цю людину не можна назвати здоровою.

Дорогі українці! Ви, що ходите в Церкву МП, подумайте, які Заповіді виконує Росія: «Не убивай», «Не чужолож», «Не кради» «Не свідчи ложно на ближнього свого», «Не пожадай власності ближнього твого».

Нинішня війна – не перша, коли на полі бою були північні сусіди.

У 1169 р. Ростово-суздальське військо під керівництвом Андрія Боголюбська зруйнувало Київ. У 1240 р. суздальці виступили на боці Батия і знищували Україну з кінця XV до початку XVI ст. відбулось 4 великі війни. 1514 р. князь Константин Острозький розбив втричі більшу армію московії.

Велика північна війна 1700-1721 р. 15 червня 1775 р. 100-тисячна рос. армія, напала на Запорізьку Січ. Були повстанські війни Устима Кармелюка, 1917-1918 – війна 1, 2-га 1919. Війна УПА проти радянської армії Семена Гаркуши – 1944-1949 роках. Цей перелік не весь, але і це вказує на те, що ми ніколи не були братами. Анексія Криму і повномасштабна війна 2022 р. це ще доказ того.

Велика, багата держава Росія. Здавалося б, давай лад в своїй державі, так ні: воювати, грабити чуже, розрушати, нищити, вбивати, катувати, викрадати дітей та дорослих, переселяти – це справа диявола. Адже Росія єдина в світі держава повстала проти Бога: в Москві було зруйновано великий Храм Спасителю. В багатьох Церквах робили склади, закривали храми, забороняли ходити до Церкви, була атеїстична пропаганда, що Бога нема. У костелі Павла і Петра був відкритий музей атеїзму. Взагалі знищували духовність.

32 роки тому волею українського народу була проголошена суверенна українська держава. А в незалежній державі повинна бути і своя незалежна Церква. Консолідація нації, національне відродження у значній мірі відбувається через Церкву. Національна Церква виховує своїх віруючих в любові до інших народів.

Але і тепер деякі українські політики і ієрархи свідомо стали зряддям політики Росії, гальмом у розбудові укр. Національної держави і помісної Української Церкви, у духовному відродженні нації.

Страшно слухати, що говорять люди МП: «Україна винна у війні, бо вона хоче в НАТО», що Америка воює з Росією на території України і що наші воїни розбили їх Церкви на Сході, «що Росія – це є Київська Русь», «що Америка спровокувала війну», «що йде очищення світу», «що це їх Церкви і забирають у них»,

що це – Церква Українська Бандерівська. Запитую: «Хто забирає і в кого?», – розкольники, і не можна нічого пояснити. Вони стали дуже агресивними. Так можуть думати і говорити тільки вороги української держави.

В Чорнобилі була локаційна станція довжиною 800 м. і висотою 150 м., у ній була лабораторія зомбування людей.

Це було раніше. А що говорити, коли Росія задумала забрати Україну? Вона ще посилила зомбування людей в цих Церквах не тільки агітацією, а й і є техніка зомбування, тому, що нормальні люди так думати і говорити не можуть.

Раніше в «секретних матеріалах» була інформація про те, де взяли зелені чоловічки. Це привіз двома великими літаками їх і зброю Кирило, під маркою, що привіз «Дари Волфів». Цю передачу треба повторювати. Кирило благословив солдат і освячував зброю. То це по Божому? «Кацап» означає м'ясник, різник, кат, злодій, брехун, слуга демона. Це видно по їх поступках, жажіттях їх «подвигів». «Хохол» означає «Дитя неба». То які ж ми брати? І що в нас спільного? Ви говорите, що в Церкві служите слов'янською мовою, але у Євангелії «1 п. Павла до Коринтян» говориться: «але в Церкві волю п'ять слів зрозумілою сказати, щоб інших навчити, аніж 10 тисяч слів незрозумілою чужою мовою». І наша мова увійшла в п'ятірку найкращих мов світу.

Скільки вбито, зруйновано, поранено, заміновано, викрадено людей! І ви, українці, підтримуєте Росію? Старші люди пам'ятають 3 голодомори 1937-38 р., коли тисячами було страчено передової інтелігенції, письменників, священників, високих воєнних чинів, вивезено в Сибір, на Соловки після війни, особливо із Західної України.

Не забуваймо злочинів проти укр. Народу! Адже, що Україна знову може стогнати в ще страшнішому рабстві. Найвища справедливість карає народ рабством за зневаження крові предків, пролітої за волю народу.

Усі ми, починаючи від найвищого керівництва держави і закінчуючи найменшим громадянином, повинні зятати: сьогоднішня боротьба, утримання МП на території України – це не

релігійна, не конфесійна, а політична боротьба за відновлення Російської імперії, це зрада нашої держави. Прогресивні люди хочуть, щоб Церква в нашій Державі була по-справжньому українською, а не ховалась за українською вивіскою, приховуючи від своєї пастви належність до МП. За скільки срібняків ви продались священники МП? І ви говорите, що давали клятву Богові. То невже ви давали клятву Богові служити Росії а не Україні? Знову лукавите.

Ми низько схиляємо голови, вшановуючи пам'ять героїчних воїнів – синів України. Саме вони довели людству, всьому світові, що український народ – великий народ, гордий і волелюбний. Їх мужність, життєва мудрість – приклад для наслідування. А обов'язок нащадків – бути гідними їх життєвого подвигу, усіма справами утверджувати мир та злагоду на Українській землі.

Відроджуючи духовність кожного з нас, духовність нації, ми робимо її непереможною, великою. Настане час – і Україна посяде одне з провідних місць у світі. Не за рахунок агресії чи приниження інших етносів, а завдяки своїй внутрішній силі, незнищенній духовності.

Утвердження Української Помісної Єдиної Православної Церкви – це справа не лише церковна. Це національно-державна необхідність.

Усе буде! Усе здійсниться! Господь над нами й над нашою Україною. Тільки віруймо!

Сьогодні Росія намагається задавити українців, щоб здійснити свою віковічну ідею: «Україна – частина Росії».

Нам, українцям, треба єднатися, любити, поважати одне одного, зміцнювати свою Державу, розвивати рідну мову, культуру нашого народу, а не допомагати Росії. Не забуваймо злочинів Росії проти українського народу.

Тож, свою Україну любіть,
В ній Божа невмирущість,
Любіть щоденно і щомить,
Для нас в ній всесвіт ввесь,
Усе живе і суще!

Луїза Оляндер

докторка філологічних наук, професорка
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ВОЛИНСЬКЕ КУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

З. О. ПАХОЛОК
«ЛУЦЬКА homo ВІЗІЯ»
(ЛУЦЬК, 2019)

Ця книга є спробою представити волинський контекст, зафіксований протягом 30 років у друкованих джерелах засобів масової комунікації. Зінаїда Пахолок є членом Співки журналістів України, тому зібрала під однією обкладинкою переважно одноосібні статті.

Авторка, дотримуючись антропоцентричного методу в науковій діяльності, у повсякденні не змогла пройти повз цікаву людину, значну подію, і тому на сторінках міської, районної, обласної та республіканської преси з'явилися матеріали про високого рівня професіоналів. Відбір персоналій здійснювався завдяки зацікавленню сучасною та давньою історією Волинського краю, з метою висвітлення маловідомих широкому загалу фактів.

Оскільки об'єктами дослідження стали історичні постаті головного міста Волині та нинішні його мешканці, то видання містить два розділи. До першого включені імена Святого Миколая та Іоана Богослова, які стали оберегами Луцька. Для письменника Пантелеймона Куліша плідним виявився викладацький період у нашому місті. Мовознавець Миколай Крушевський народився й навчався у Луцьку. Довгий час у Луцьку жила родина Косачів, тому окремі статті розповідають про Михайла Косача, Лесю Українку та Ольгу Косач.

Героями другого, більшого розділу стали особистості, народжені в Луцьку (О. О. Виноградов, О. Д. Огнева), або пов'язані з ним професійною діяльністю (Н. А. Ількевич, А. Д. Остап'юк). Крім

того, включені статті, в яких принагідно згадуються лучани (Б. П. Клімчук).

З підготовленого до друку видання «Луцька homo візія» читач отримає уявлення про волинське культурне середовище, в центрі якого – особистість у публічному просторі.

■ Зінаїда ПАХОЛОК
**Луцька
ВІЗІЯ**
МОНОГРАФІЯ
homo

Зінаїда ПАХОЛОК,

доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри інформаційної діяльності та туризму Луцького інституту розвитку людини «Україна»

ДВА ЛИТОВСЬКИХ КРИЛА «ЛІСОВОЇ ПІСНІ» ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Драма-феєрія «Лісова пісня» написана під враженням дитячих спогадів Лесі Українки про чарівний куточок поблизу Колодяжного, тому звернення до сценічного прочитання твору за кордоном особливо цікаво для волинян.

Гітис Падегімас – актор, режисер, педагог, професор Клайпедського університету. Народився у Каунасі 1952 року, закінчив факультет режисури Державного інституту театрального мистецтва у Москві (1975). Працював головним режисером у Вільнюському Молодіжному театрі (1975–1980), Каунаському драматичному театрі (1980–1986), Шяуляйському драматичному театрі (1988–1993); керівником Каунаського драматичного театру (1993–1999). Його акторські роботи в театрі й кіно з'являлися у 1982–2009 роках.

У творчому доробку 120 вистав у Литві та за кордоном: Ванда Юкнайте «Формула» (2000. Театр «Скатуве», Рига, Латвія); Володимир Малья-

гін «Суд людський» (2003. Театр «Діалог», Копенгаген, Данія); Антонін Дворжак «Русалка» (2022. Клайпедський музичний театр, Литва).

Педагогічну діяльність розпочав у 1974 році під час викладання на кафедрі акторської майстерності Литовської державної консерваторії (нині Литовська академія музики та театру). Керує режисерським курсом на факультеті мистецтв Клайпедського університету. Має високі нагороди, серед них Офіцерський хрест ордена «За заслуги перед Литовською державою» (2022).

Любов до України з дитинства прищепили батьки, з якими він об'їхав нашу країну. Інтерес до української драматургії відбився у першому за межами України представленні п'єси «Отак загинув Гуска» Миколи Куліша в Каунаському драматичному театрі (1984). В Шяуляйському драматичному театрі поставив «Дуже просту історію» Марії Ладо (2007).

Перше знайомство литовців з «Лісовою піснею» Лесі Українки відбулося у найстарішому стаціонарному театрі Литви 4 червня 1998 року. Гітис Падегімас на малому сценічному майданчику Каунаського драматичного театру поставив музичну виставу на дві дії, в основі якої використав майстерний переклад відомого литовського поета Вітаутаса Бложе, зроблений 1957 року.

Новаторські творчі ідеї наповнилися романтичною високістю почуттів, контрастом між злом та добром завдяки молодим акторам, учасникам Вищої школи акторської майстерності Каунаського театру (1995–1998) під керівництвом Г. Падегімаса.

Справжнім відкриттям назвав письменник Гедимінас Янкус в газеті «День Каунаса» композитора Антанаса Ясенкі, який створив чудову музику з мелодіями, що запам'ятовуються влучними характеристиками, інтерлюдіями й тонко передають поривання душ героїв.

Сценограф вистави Біруте Українайте пере-

твори́ла внутрі́шній двори́к театру на чарі́вний лі́с з бере́зою; о́зером (ним слугува́в спеці́ально вико́паний бассе́йн); з вели́чною кулею, спле́теною з мотузо́к. Вона́ симво́лізувала́ дуб, що захи́щає від усі́х напасте́й Мавку́ та Лука́ша.

Виста́ву пока́зували́ влі́тку протя́гом трьох сезо́нів.

На за́питання́ авто́ра ста́тті про ви́бір украї́нської п'є́си для по́становки́ Г. Падегі́мас відпо́вів: «Я́ все́ своє́ життя́ акти́вний «зе́лений». Бо́рюся за спа́сіння́ приро́ди, являю́чись чле́ном Па́ртії зе́лених. Вва́жаю, що́ зана́пасти́ти приро́ду – зана́пасти́ти ду́шу, тому́ вже́ долею́ було́ при́значено зу́стрі́тися з са́мою Лесею́ та «Лісо́вою пі́снею»».

Ar vien tik lyg žalbai privalo smigti
Tie liūdezy užgimę mano žodžiai?
Ar negalėtų jie pakilt į dangų
Lyg sidabrinis vieversio varpelis?
Ar negalėtų krist į pilką dirvą
Tarytum skambios liūtys, saulei šviečiant?
Ar negalėtų sukstis džiaugsmo šoky
Lyg tie lapeliai, kur audra nuplėšia,
Lyg deimantinės sniegės, pūgai siaučiant?
Ar vien tiktai žvaigždelė, kuo juodesnė
Tamsa aplinkui, tuo skaisčiau liepsnoja?
Ar pasakoj tik putinas išauga
Iš nužudyto karžygio ir žavi
Kiekvieną stebuklingoji žvilpnė?
Ar vien tik pasakoj numiršta gulbė,
Giedodama ne pražūtį, o meilę?

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTŪROS MINISTERIJA
K A U N O V A L S T Y B I N I S
AKADEMINIS DRAMOS
TEATRAS
Mažųjų scenų kiemas
/ KEŠTUČIO g. 64 /

Lesia Ukrainka
GIRIŲ GIESMĖ
Vertė **VYTAUTAS BLOŽĖ**
Dviejų dalių muzikinis spektaklis
Režisierius **GYTIS PADEGIMAS**
Kompozitorius **ANTANAS JASENKA**
Dailininkė **BIRUTĖ UKRINAITĖ**

Lesia Ukrainka "Ritmai"/II

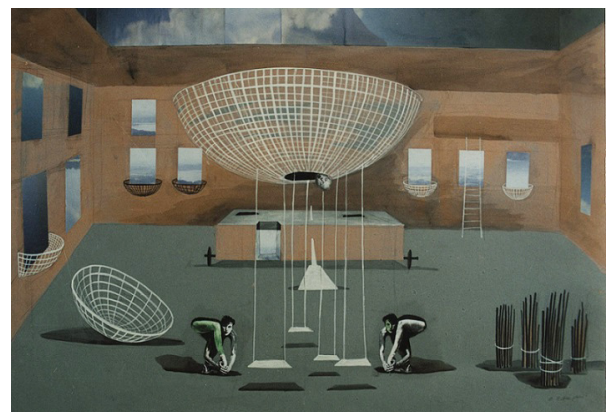
VAIDINA:
Lukašas...**VAIDAS MAKSELIS**
Laumė...**GABRIELĖ BARTKUTĖ**,
LINA KALADYTĖ
Dėdė Levas...**TOMAS ERBRĖDERIS**
Miškinis...**ARŪNAS ŽEMAITAITIS**
Undinė...**UGNĖ RUKŠAITĖ**
Tas, kurs užtvankas verčia...
...**REMIGIJUS ENDRIUKAITIS**
Pamestinukai...**JOLANTA GARNYTĖ**,
ASTA MAČIULYTĖ
Vilūgas...**EVALDAS LESKAUSKAS**
Lukašo motina...**JOLANTA GARNYTĖ**
Kilina...**RAIMONDA ŠUKYTĖ**
Laukų undinė...**GABRIELĖ BARTKUTĖ**,
GIEDRĖ RAMANAUSKAITĖ
Tas, kurs oloj gyvena...**VYTAUTAS GIEDRAITIS**,
REMIGIJUS ENDRIUKAITIS
Striukis...**ANDRIUS KURIENIUS**
Badmiros...**ASTA MAČIULYTĖ**,
UGNĖ RUKŠAITĖ,
AUSRA ŽUKAITĖ
Karštinė...**ASTA MAČIULYTĖ**
Dalia...**GABRIELĖ BARTKUTĖ**,
LINA KALADYTĖ
Kilinos sūnus...**MINDAUGAS VASILIAUSKAS**
/teatro bendradarbių/

Fotodailininkas - **Danutė Benčevičiūtė**
Režisieriaus padėjėjas - **Arūnas Žemaitaitis**
Režisieriaus asistentas - **Andrius Karlenius**
Literatūros skyriaus vedėjas - **Elvyra Markovičiūtė**
Pastatymų technikos skyriaus vedėjas - **Edvardas Pešliskas**
Šviestų operatorius - **Vladimiras Šerstobojovas**
Vyriausiasis garso operatorius - **Arnoldas Akelaitis**

Premjera -
1998 m. liepos 4, 5 d.
Teatro vadovas -
GYTIS PADEGIMAS

Spektaklį remia
LIETUVOS RESPUBLIKOS
ŠVIETIMO IR MOKSLO
MINISTERIJA

Рамуне Кудзманайте – режисерка театру і кіно, сценаристка, драматургиня, доцентка факультету мистецтв Вільнюського коледжу, засновниця та керівниця «Вільнюської театральної та кіно групи». Народилася у Вільнюсі 1966 року, закінчила факультет телевізійної режисури Литовської академії музики та театру (1989), стажувалася у Німеччині та Великій Британії. З 1990 року знімає документальні фільми, пише сценарії, ставить вистави у литовських та зарубіжних театрах. Бере участь у міжнародних театральних та кінофестивалях. Її роботи визнані та відзначені престижними нагородами та преміями, серед яких найвища литовська театральна нагорода «Золотий хрест сцени» (2020) та нагорода «Китайської асоціації виконавських мистецтв» за найкращу сучасну постановку в Китаї (2018).

Найвагоміші здобутки театральних постановок та фільмів останніх років: Едвард Олбі «Три високі жінки» (2011. Вільнюський Малий театр, Литва); Адам Міцкевич «Дзяди» (2013. Театр «Ч», Мінськ, Білорусь); Ван Фанг «Нове поле» (2017. «Чудова культурна компанія», Пекін, Китай); документальний фільм «Я притисла своє серце до землі» (2018. «Четверта версія», Вільнюс, Литва – Аркана Студіо, Варшава, Польща); ігровий фільм для дітей «Пісня для бродячих собак» (92 хв., 2020. «Чудова культурна компанія», Пекін, Китай).

З Україною пов'язана участю у театральних фестивалях «Мельпомена Таврії» (Херсон) у 2013 році та «Золотий Лев» (Львів) у 2014 році з виставою А. Міцкевича «Дзяди».

У червні 2022 року в Російському драматичному театрі Литви (нині – Вільнюський старий театр) відбувся фестиваль «Ми – Україна'22».

Творчий намір фестивалю розкрив головний режисер театру Володимир Гурфінкель: «Наразі Україна стала больовою точкою, тому в очах кожного театрального митця виросло значення української літератури, драматургії та українських авторів. Ініціюючи проєкт «Ми – Україна'22», хочемо почути серце України та своїми мистецькими засобами розкрити ці почуття глядачам Литви».

Комісія у складі членів мистецької ради театру визначила п'ять переможців, ескізи (ескіз – спеціальний театральний жанр, що дає уявлення про майбутній спектакль), яких цікаві глядачам, критикам та професіоналам. Серед них «Лісова пісня» Лесі Українки Рамуне Кудзманайте.

Напередодні постановки Рамуне перехворіла на COVID, але спектакль поставила за три дні, на четвертий день була генеральна репетиція. Про свою роботу висловила так: «Можливо, режисерських рішень, світла, костюмів буде не так багато, проте ескіз дає можливість створити «концентрат» п'єси, у якому буде розкрито суть вистави та характер персонажів».

Під час обговорення вистав у Р. Кудзманайте, яка єдиною серед переможців обрала класику, запитали: «Ви прочитали багато сучасної української драматургії, але обрали Лесю Українку. Цей напрямок у тиху гавань класики – усвідомлена позиція?». Рамуне відповіла: «Звичайно усвідомлена. Чому мене тягне до п'єси Лесі Українки, написаної 111 років, де я знайшла лісову, природну чистоту та невинність? Мені здалося, що під час війни, з одного боку, треба показувати документалістику, але, з іншого, треба втішити наші глядацькі душі, тобто показати красу популярної української літератури. Я не показую цього до кінця, тому що це уривок, ескіз, але в ньому та сама тема: природну невинність німфи, її любов наприкінці п'єси вбиває людська жорстокість, жадібність, грубість».

У дискусіях фестивалю взяли участь глядачі, одна з них зворушливо поділилася враженнями: «Я з Одеси і пам'ятаю, як читала у школі цю п'єсу Лесі Українки. У Вашій виставі так органічно все відбувалося – і гра, і кожне слово, все було на своєму місці. Під час перегляду наринували спогади. Коли я була зовсім маленькою дівчинкою, понад 40 років тому, я їздила в

гості до бабусі на Полтавщину і бачила ці самі дерева, поля... Дякую, що дали можливість побачити таку рідну п'єсу. Дякую вам за те, що ви робите для нас, і велике спасибі Вільнюсу та Литві за всю підтримку, допомогу і за те душевне ставлення, яке, на мою думку, українці не отримують у жодній іншій європейській країні. Фінансову допомогу ми отримуємо так, але духовну підтримку – лише у Литві».

В обговоренні глядачі дивувалися, чому така вистава не з'явилася раніше у театрі, а ще висловили побажання здійснити повну версію спектаклю.

Рамуне Кудзманайте мріє поставити драму-феєрію «Лісова пісня» Лесі Українки на сцені Вільнюського старого театру: «Театр міг би стати оазою, особливо для сімей біженців, які приїхали до Литви. Мені зовсім не хочеться показувати їм образи війни, насильства, те, що вони пережили і бачили на власні очі. Навпаки, творчість може й має давати заспокоєння. Думаю, це одна з місій театру за екстремальних часів».

*Лідія КЛИМЧУК, провідний методист
Обласного науково-методичного
центру культури з охорони НКС*

ВЕСІЛЬНИЙ ОБРЯД «ЧИТАННЯ КОРОНИ» НА ВОЛИНІ

«Читання корони» один із найкрасивіших, найколеритніших елементів нематеріальної культурної спадщини волинського весілля, тому побутує і понині. Тепер він найпоширеніший в Іваничівській, Володимирській, Оваднівській, Берестечківській, Павлівській, Городищенській територіальних громадах Волинської області. У селі Іванівка Іваничівської громади йому передували багато інших самобутніх весільних дійств. Старший стрітник (головний сват) на подвір'ї молодого танцював з прапором із строкатої хустки, свати намагалися його відібрати. Якщо відбирали, то за хустку торгувалися.

Потім молодий разом із своїми сватами та стрітниками вирушав до молодої. Він тричі кланявся усім людям, яких зустрічав по дорозі. Гості молодої перепиняли шлях невеликою лавкою, на якій клали хліб та сіль. Розпочиналися торги, які тривали допоки свати від молодого і родичі від молодої не доходили згоди. Коли сторони сторгувалися, молодого пропускали до хати.

Наречена сиділа за столом, нахиливши голову над весільними калачами. Починався торг за косу молодої. Потім молодий підходив до молодої і тричі торкався хустинкою її голови, молода вставала, знімала з його сорочки квітку і чіпляла свою. Потому молодий виходив з хати на вулицю, а старший сват розпочинав читати «Корону». У 70-80-х роках обряд займав часто годину часу. Онук Петра Андрійовича Джури з села Жашковичі Павлівської громади розповідав, що «Корону», написану дідом, читали протягом століття жителі їхнього і навколишніх сіл.

У 90-х роках і зараз читають скорочений текст на 12-20 куплетів. Старший сват мав при собі тарілку і «корону» (білу стрічку, прикріплену до зеленого віночка із шпарагусу). Після прочитання «Корони» розбивав тарілку і під

музику танцював по черепках. Молодого знову запрошували до хати. Посеред кімнати ставили стілець, на який клали вишиту подушку. Тричі молодий клав під подушку гроші, за першим і другим разом молода присідала, лише за третім сідала. Мати молодої чіпляла їй під фату (вельон) «корону». Молода по черзі садвила на свою подушку незаміжніх дівчат, щоб швидше вийшли заміж.

Село Рогожани Володимирської громади межує з Іваничівською громадою, тож має подібні традиції «Читання корони», але є й окремі відмінності. Зокрема, після прибуття нареченого до нареченої між сватами та друзками відбувалося скупляння (викупляли косу, чи туфля). Як викупили, молода виходила з-за столу і виливала навхрест воду перед молодим «щоб на дівчат не задивлявся». Після викупу старший сват починав читати «Корону». Поруч на тарілці лежала хустка і «корона» – невелика квітка з білою довгою лентою (щоб життя було довгим і щасливим). Сват за кожним прочитаним куплетом робив крок вперед до молодої. Коли закінчував читати куплети «Корони», мати молодої забирала квітку з лентою та хустку.

Жителі сіл Смолява та Перемиль Берестечківської громади стверджують, що букетик-корону чіпляли молодій під фату, як символ незайманості.

Наталія Шамріцька, родом з села Верба Володимирської громади, розповіла: «Добре думали кого взяти за старшого свата – щоб «гукав» добре, до слова-жарту і до танцю був вмілий, а головне, щоб «Корону» добре прочитав. Починалася «Весільна корона» зі слів «Добрий день тому, хто є в домі цьому: старому, малому і Богу Святому! Слава!» (Прошу грати). Навіть за часів радянського атеїзму, голосно згадувалося Боже Ім'я. Далі читалися куплети як ма-

тінка ростила свою дочку і тепер віддає заміж, прославлялася краса молодої княгині (панни), яка виходить заміж і плаче за своїм родом, жартували над старшою дружкою, яка хоче заміж «як душа до раю», жартували над іншими. Цей обряд існує до нині. Його можна побачити на сучасних весіллях». Носіями даного елемента нематеріальної культурної спадщини є діти, молодь, люди середнього та старшого віку, які безпосередньо присутні на весіллі. Вікова категорія в середньому від 5-ти до 80-ти років.

Найстаршими носіями елемента НКС є жительки Іваничівської громади віком 64-80 років. У кожній з них за плечима чималий досвід весільної господині. Середній вік інших носіїв елемента НКС становить від 29 до 56 років. А споживачами традиційних знань є діти і молодь, які охоче долучаються до самого процесу весілля.

В Устилузькій та Володимирській громадах, зокрема, селах Лудин, Рогожани, Ізов, Амбуків, Стенжаричі, Микитичі, Коритниця, Зоря, П'ятидні, Федорівка, Заріччя, Новосілки, Суходоли, Воцатин нараховується понад 5 тисяч носіїв елемента НКС. Обряд «Читання корони» поширений у всіх населених пунктах Іваничівської громади: селищі Іваничі; селах Долинка, Романівка, Мишів, Іванівка, Древині, Лугове, Соснина та Менчичі. Там дослідники нарахували близько чотирьох тисяч осіб. Знання про обряд «Читання корони» кожен може почерпнути під час весілля.

Ще кілька десятиліть тому, на Волині весілля відзначали по два дні, запрошували 100, 200, 300 гостей, багато молоді. Тепер кількість весільних гостей значно менша, до ста осіб. Проте, усі вони є безпосередніми учасниками обряду. Також текст корони передається з покоління в покоління. Іноді він доповнюється новими куплетами, переписується та зберігається у сім'ях. Таким чином відбувається передача традиції від діда-прадіда до дітей та онуків. В сім'ях та родинях текст «Корони» передається від батька до сина, від старшого брата меншому.

Загрозою для елемента є значне зменшення кількості і тривалості весіль. Причиною цього

стали карантинні обмеження під час пандемії коронавірусу, потім повномасштабна війна. Люди вважають недоречним в умовах воєнного стану проводити пишні весілля з музикою і танцями, які були у мирний час. Молодята обмежуються тихими вечірками в дуже вузькому сімейному колі. Елемент НКС «Весільний обряд «Читання корони»» 15 червня 2023 року внесено до обласного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини. Тому в громаді будуть щороку проводити інвентаризацію елемента НКС, буде покращуватися комунікація з носіями щодо подальшого вивчення елемента. Плануються «круглі столи» та громадські обговорення щодо збереження, забезпечення життєздатності елемента у громаді. В Історичному музеї селища Іваничі на основі зібраних матеріалів та проведеної роботи з виявлення та дослідження весільної обрядовості мають опрацювати і створити за результатами краєзнавчого дослідження тематичну експозицію «Весільна обрядовість Іваничівщини», чільне місце у якій займатиме весільний обряд «Читання корони». А ще планується проведення у приміщенні музею семінару з вивчення та збереження елемента НКС для освітян та працівників культури громади на тему «Весільна обрядовість у контексті формування національної ідентичності».

Весільний обряд «Читання корони» є у репертуарі народного аматорського фольклорного колективу «Горлиця» Центру культури та дозвілля Іваничівської селищної ради. Аматори сцени та керівник колективу Галина Дорошук зуміли наповнити його народним колоритом та своєрідною автентичністю. До відтворення обряду залучені зразковий аматорський ансамбль танцю «Прибужаночка» та народний аматорський ансамбль народної музики «Бужани». На часі створення відеозапису обряду за участі цих колективів з метою його збереження та поширення через соціальні мережі.

Знайомить дітей з елементом нематеріальної культурної спадщини гурток народознавства «Калинове намисто» (керівник Неоніла Кандиба), що діє при Центрі культури та дозвілля. На базі ліцею № 2, керівник гуртка разом

з вихованцями проводить народознавчі заходи «Покрова покриває землю листям або снігом, воду льодом, а дівчат – вінцем та жіночою хусткою...», «Моя бабуся – хранителька роду», на яких знайомить дітей з весільними традиціями. У новому навчальному році (2023-2024 рр.) вихованців гуртка долучатимуть до дослідження весільних традицій і обрядів у їхніх родинах та будуть проведені тематичні заходи «Весілля моєї бабусі», «Батьки бережуть дочку до вінця, а чоловік жінку до кінця». Плануються зустрічі з носіями весільного обряду «Читання корони» на заняттях гуртка на тему «Читання корони» – весільна традиція Іваничівщини».

За результатами роботи будуть підготовлені публікації та інтерв'ю з носіями елемента НКС у місцевих ЗМІ.

«ЧИТАННЯ ВЕСІЛЬНОЇ КОРОНИ»

*«З моїх рук «Корону» візьміте
і нею свою дочку благословіте»*

Наталія Миколаївна Шамріцька, народилася в невеликому, але мальовничому селі Верба, Володимир-Волинського району, Волинської області. Село, незважаючи на «радянський прес» жило традиціями і звичаями, берегло їх, кохалося в них. Своїми спогадами пані Наталя поділилася з читачами часопису «Яровиця».

Мушу сказати, що зростала я в сім'ї, де любили співати, дотримувалися звичаїв і передавали їх, як мовиться, від матері до доні і від батька до сина. Мама, Рой Надія Володимирівна, тяжко працювала в колгоспі, але обов'язково знаходила час, щоб розповісти щось цікаве, навчити нас як потрібно поводитися в тому чи іншому випадку. Особливо ретельно вона розповідала як треба проводити ту чи іншу подію, передавала нам знання, отримані від своєї мами, Саюк Марії Трохимівни.

Змалечку мені доводилося бути свідком того чи іншого звичаю у домашній обстановці (в повсякденному побутовому житті), чи то спостерігати якусь велику подію (весілля, хрестини, обжинки, випровадина до війська тощо).

Кожен обряд строго дотримувався учасниками, а особливо тими, кого стосувалася дана подія. Звичайно ж найяскравіше враження завжди справляло весілля. На той час весілля «гуляли» два дні – в перший день молодий ішов до молодої, а на другий день вирушали до молодого. Кожен із цих днів був насичений елементами обрядовості, які стосувалися саме цього дня і моменту. Одним із таких елементів було читання «Весільної корони» в перший день, коли наречений приходив до нареченої. Відбувалося читання після завершення торгів за наречену, після викупу.

Взагалі, весілля розпочиналося не в зазначений для гостей день, а з того дня коли ще тільки склалися списки гостей. Було важливо не забути когось із родини, а ще, було важливо, щоб молодий і молода мали «хороший» почет – багато молоді. Якщо зупинитися на елементі читання корони, то саме складаючи списки гостей добре думали кого взяти за старшого свата – щоб «гукав» добре, до слова-жарту і до танцю був вмілий, а головне, щоб корону добре прочитав.

Я особисто знаю хлопця, Степанюка Василя (сьогодні це поважний чоловік, що виховав дітей і має внуків), який був найзатребуванішим старшим сватом і якого знали в багатьох селах.

Текст корони свати переписували один в одного і берегли до тих пір поки самі не одружаться, а потім передавали «наступникові» (хоча, багато зразків тексту «Весільної корони» втрачалося назавжди). На весіллі в нашому регіоні читався, в основному, один і той самий варіант корони (як я говорила вище, текст переписували один в одного і передавали один

одному). Однак, слід зазначити, що бували випадки, коли у звичний текст впліталися нові куплети. Це вже було наслідком своєрідного обміну досвідом (хтось побував на весіллі в інших регіонах, там почув цікаві куплети «Корони» й попросив текст собі).

Отож, після завершення викупу молодої, коли свати потисли один одному руки, мама нареченої клала на тарілку (на яку перед тим клали гроші викупу) старшому сватові від нареченого «корону» (прикрашену білу стрічку), яку потім мала прикріпити на голову доньці. Старший сват повертався до вхідного порога хати (або палатки-шалаша) і розпочинав читати «Весільну корону». Поруч зі сватом (або в такому місці звідки було добре чути весь процес читання) обов'язково мають бути музиканти, бо після кожного куплета «Корони» сват казав «Слава» або «Прошу грати» і музики виконували коротенький програш в 7-9 акордів.

Починалася «Весільна корона» зі слів «Добрий день тому, хто є в домі цьому: старому, малому і Богу Святому! Слава! (Прошу грати!)». Я завжди з трепетом слухала цей початок, бо в радянському союзі вільно згадувати про Бога було заборонено. Тут же, при всьому народі, голосно згадувалося Боже Ім'я і всі спокійно себе почували. Далі читалися куплети в яких згадувалося: як матінка виростила свою дочку і тепер віддає заміж; прославлялася краса молодої княгині (панни), яка зараз виходить заміж і плаче за своїм родом; жартували над старшою дружкою нареченої, яка хоче заміж «як душа до раю» (і т.п.); жартували над всіма іншими дружечками від молодої, знаходячи для кожної вщипливе

слово, яке викликало сміх усіх присутніх і заставляло червоніти дівчат; знаходилося слово й для музикантів, теж ущипливе, після чого музиканти грали дисгармонійний марш, даючи знати старшому сватові, що вони про нього думають; залишав сват куплет і для себе – вибачався, що може погано читав, бо так багато гарних дівчат, що весь час на них задивлявся і тому збивався. В кінці читання «Корони» сват запрошував маму молодої: «З моїх рук корону візьміте і нею свою дочку благословіте». Цим закінчувалося читання весільної корони. Мама брала білу стрічку із тарілки і прикріпляла на голові молодої, не даючи при тому нікому торкатися до голови дочки, щоб не прикріпили нічого лихого. Старший сват, після того як забрали стрічку, розбивав тарілку об підлогу чи землю (треба, щоб тарілка розбилася на якомога більше кусочків) ще й танцював по осколках, а музиканти грали весільний марш.

«Корону» на весіллі в нас читають і зараз. Правда, з часом кількість куплетів в ній значно зменшилася, свати перестали хвилюватися, що не вмють добре читати (наслідки технологій і руху цивілізації), та й весілля гуляють тільки один день.

Вже давно нема моєї мами, але я бережу її повчання і передаю знання про традиції і звичаї своїм дітям. Син Ілля, перш ніж війна обірвала його молоде життя, ще встиг побувати хрещеним батьком, старшим сватом на весіллі, брав участь у Фестивалі «Коровай-сузір'я» у місті Володимирі. Сподіваюся, що дочка Анастасія збереже мою науку і передасть її колись своїм дітям.

ПРИГОТУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТРАДИЦІЙНОЇ СТРАВИ «ГОЛУБЦІ»

Нещодавно елемент НКС «Приготування української традиційної страви «Голубці» був внесений до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. Громади Волинської області вирішили приєднатися до цього проєкту, звернулися до Міністерства культури та інформаційної політики України з проханням розглянути на Експертній раді можливість приєднатися до даного елемента НКС, адже на Волині немає жодного населеного пункту, де б не практикували приготування цієї смачної страви. Рецепти приготування голубців у кожній громаді мають свої відмінності і колорит.

Спеціалісти Обласного науково-методичного центру культури за основу вивчення взяли традиції приготування голубців наступних населених пунктів Волині: село Старосілля Колківської громади Луцького району; селища Шацьк Шацької громади Ковельського району; селища Турійськ Турійської територіальної громади Ковельського району; сіл Гішин та Доротище Ковельської територіальної громади Ковельського району; сіл Городище та Шклінь Городищенської територіальної громади Луцького району; села Білосток Торчинської територіальної громади Луцького району.

Загалом волинська спільнота носіїв є досить широкою й охоплює собою як носіїв-практиків так і носіїв-споживачів. Це як жінки, так і чоловіки різного віку. Щоправда, на Волині колись здебільшого куховарили жінки, ця традиція зберігається і тепер. А от культура споживання голубців має значно ширший спектр, навіть маленька дитина може вам розповісти про смачні мамині чи бабусині голубці. Кожна громада має власні рецепти, особливості приготування страви. Залежно від потреби, голубці бувають більш калорійні з додаванням м'яса, тваринних жирів та пісні, з обмеженням «скоромних» інгредієнтів. У Турійській громаді є рецепти голубців з вишкварками. Тобто за-

мість м'ясного фаршу додають до круп дрібно порізаний підсмажений свіжий свинячий бочок. Овочі, сметану, масло, м'ясо здебільшого використовують власного виробництва, а щоб мати усі ці продукти родини волинян дружно працюють на присадибних ділянках, тож мають городину для себе й домашніх тварин.

Знання, вміння, практики приготування та споживання голубців широко поширені у сільській і міській місцевості. Їх полюбляють як українці так і представники інших народностей, які проживають в області. Традиційно це друга страва, яка подається до столу на сімейних трапезах. Вона також є обов'язкового складовою святкового меню на весіллях, хрестинах, іменинах, ювілеях, інших заходах. Голубці завжди є на ритуальних обідах та під час релігійних святкувань. На Волині традиційно обгорткою начинки для голубців слугує листя свіжої або кислої капусти. Вони закручуються у трубочку, кінці листка господині затикають у середину, щоб смаколик зберігав форму при подальшому приготуванні. Також іноді скручують кульочок із листка, у нього кладуть начинку з рису, пшона чи інших круп, з додаванням м'яса чи грибів та спецій. Заливка до голубців також великою мірою залежить від фантазії господарів. Тут може бути масло, смалець, м'ясний бульйон, сметана, навіть молоко. Додають томат, томатну пасту або тушковані помідори з цибулею. Голубці складають у чавунний казанок чи каструлю. При цьому кожен шар голубців перекладають тертою морквою з дрібно нарізаною ріпчастою цибулею. Тушкують страву в духовці, на плиті. Проте, найсмачніші голубці приготовані в домашній печі, що повільно мліють, набираються пахощів від березових або дубових дров. Такі голубці складають серйозну конкуренцію сучасній stravі, приготованій у скороварці чи мультиварці.

Усі інгредієнти страви є продуктами харчування місцевого походження. Кожна волинська

сільська родина вирощує власну капусту, цибулю, моркву, окріп, петрушку, базилік, а ще годує курей, качок, гусей, кроликів, свиней часто корів. А от крупи і спеції здебільшого купують, хоча наші пращури колись і крупи, окрім рису, мали власні.

З голубцями пов'язують чимало поліських та волинських традицій. Зокрема, і тепер пісні голубці обов'язково повинні бути в переліку дванадцяти страв на Свят-вечір перед Різдом. Голубці також є обов'язковою стравою волинського весілля. Подають їх у кінці гостини, коли відбулися усі обряди, відспівали усіх весільних пісень. Зазвичай весільні голубці готують у великій кількості в чавунах у печі. Вони такі смачні, що навіть уночі їх із задоволенням споживають. Подають їх гарячими, часто зі сметаною.

Кожна досвідчена господиня має свої маленькі секрети приготування голубців, які роблять їх неповторними. Голубці різняться складом інгредієнтів, приправами та формою. Можуть бути великими, із цілого листа капусти з начинкою рису та м'ясного фаршу (так звана класика: взяв одного і наївся), або порізаного на шматочки листа (так звані – панські, маленькі) з пшоном, перловкою. До крупи зазвичай додають м'ясо або сушені гриби. Зощадливі господарі роблять восени заготовки для голубців. Квасять головки капусти і зберігають цілими у бочці. Або потім відділяють листочки від качана, складають у скляні банки і заливають розсолем.

Елемент НКС «Приготування української традиційної страви «Голубці»» побутує у родинах, тісно пов'язаний з сімейними традиціями та цінностями, передається від представників старшого покоління молодому поколінню під час сімейного спілкування. Враховуючи гендерні особливості, слід зазначити, що частіше має місце передача знань, вмінь та практик по жіночій лінії: від матері до доньки, чи від бабусі до онуки. Наприклад, юна мешканка Турійська Дарина Цицюк вправно готує м'ясні і пісні голубці за рецептами яких навчилася від своєї мами Марини Цицюк, яка успадкувала майстерність приготування страви від своєї матері Марії Фейдак. А жительці села Старосілля Людмилі Власюхник передала свої вміння мати Тамара Павлівна, а вона багато років ділиться старовинними рецептами зі своїми вихованцям, учнями Колківського центру професійної освіти. Також пані Людмилу запрошують на місцеві весілля, як досвідчену господиню. Місцеві жінки навчилися від неї готувати неймовірно смачні голубці. Вони цю смачну і поживну страву готували і для військовослужбовців тероборони.

Чоловіки до процесу приготування страви залучаються рідше. Та їхня роль у збереженні елемента НКС дуже значна. Вони виконують значну роботу в городництві та тваринництві. Проте, нині зменшується зацікавленість молоді до трудомісткої селянської праці. Це призводить до зменшення виробництва власної сільськогосподарської продукції, яка є основою смачних волинських голубців.

А ще загрозою для елемента НКС є війна, яка спричинила виїзд за кордон матерів з дітьми. Вони проживаючи в сусідніх державах, не мають належної можливості прививати дітям любов до традиційної української кухні та передавати навички приготування українських традиційних страв. Тому потрібно і надалі проводити інвентаризацію та дослідження елемента НКС, збирати рецепти приготування голубців у громадах, які згодом можуть стати основою цікавої промоційної друкованої продукції про культуру харчування нашого краю.

Наталія ШАМРІЦЬКА

***

О, скільки ж нас без імені лягло
І скільки без могили загубилось...
Бій відшумів, у небі відгуло
І гайвороння на полях гніздилося...

А сонце тепле і земля своя...
Лише вітри нам заважають спати...
Над іншими хрести строгі стоять,
А ми – без вісті зниклії солдати...

Я тут залишусь в полі назавжди,
А побратима мого розшукають
Через літа, як зникнуть холоди.
О, скільки нас цю землю обнімає...

Свята земля... Вона така одна.
За неї я й поліг, хоч, жити хотілось...
Одна біда – що матінка сумна...
Зустрітись з нею більше не судилось...

Колись, як клята скінчиться війна,
Ви нас згадайте – безвісти пропавших
І тих, чий згубились імена –
В молитві щирій тихо руки склавши...

***

Дорога... Знов веде мене дорога...
От, тільки б хто сказав куди веде?
Немов би, каже; «Ти кріпись, небого,
Бо шлях здолає лише той – хто йде».

Ну, що ж... Взяла в дорогу необхідне:
Терпіння й силу Божої руки,
А решту (все, що буде десь потрібне) –
Все те сипнуть дорогою роки...

Нема доріг на світі без каміння.
Нічого, що душа вся у синцях.
А збиті ноги (результат терпіння) –
Це гідна плата за життєвий шлях.

***

Правда з Неправдою по світу ходили.
Стелилась дорога не завжди проста;
Бувало, здавалось нема уже сили,
Бувало й просили «заради Христа».

Всього надивилися по сестри в світі,
Наслухались всього і стали на суд:
Кого з них шанують, а хто у лахмітті
Прийме лиху долю нещасних прибуд.

Важким і болючим було те суддівство –
Найбільше стрічався лукавий їм люд:
Вклонялись Неправді,
чинили злодійство,
Брехливі, облесливі слуги облуд.

Що ж...
Правда в лахміття покірно вдягнулась...
Але не так сталося, як мріяло Зло –
Ляхміття у ризу чеснот обернулось
І Праведне Сонце у світі зійшло!

***

Що таке доля?
Яка в ній потреба?
То – стежка у життєвім спориші.
Що таке воля?
Це – безкрає небо,
Не скуті крила вашої душі.

Тоді пізнання –
Результат просвіти,
Набутий досвід сотень поколінь.
Ну, а кохання –
То є серця квіти,
Буття людського сутність і глибін.

А пісня мила?
Що вона у світі?
Це – генний код всіх націй і країн;
Вона зуміла
В собі відтворити
Незмінність світу й того ж світу плин.

Що ж таке мова?
То є кров народу,
Яка взиває з-під землі й небес.
Бо сила слова
Нам дає свободу.
Колись, по Слову і Господь воскрес.

Як підсумок:
Є безліч запитань що? де? для чого?
А відповідь у кожного своя.

***

Скрипіла призьбою старенька хата...
Забиті вікна, мохом вкритий бік,
Біля криниці – «журавель» цибатий...
Який він, без людини, хатній вік?

Ніхто нікУди вже не поспішає,
Спить в павутинні на полиці Час.
Не чути кроків, голос не лунає
І вже давно в печі вогонь погас.

Всі квапилися її залишити,
Всіх вабили незвідані світи.
Поїхали у дальні далі жити –
Лишили хаті долю сироти.

А хата снить онуками малими,
Щоб пахло хлібом й свіжим молоком,
Щоб сяяти знов вікнами ясними,
Щоб пісня, щоб весілля за столом.

Нема... Нема... Всього лиш сон і тиша,
Стежка до хати зіллям зароста.
Не йдуть, не їдуть і листів не пишуть,
Тільки лелека вірний приліта.

***

Крізь тьмяну фарбу, на старім іконостасі,
Ледь пробивається Святе Лице.
Стою, вдивляюся в Його три іпостасі
І бачу краплі крові під вінцем.

А люди ходять мимо, наче каравани,
В руках тремтить блідий вогонь свічок.
Хтось щось шепоче,
хтось вмивається сльозами,
Хтось стогне, хтось повчає діточок.
Всі ревно просять щось,
ба, навіть, вимагають,
А Він смиренно голову схилив:
В ясных очах печаль, німі уста зітхають,
Чоло вінок терновий оповив –

Він і тепер до крові тіло пробиває...
Вінок... Тільки не з терня, а з гріхів...
Лише старий іконостас цей пам'ятає
Скільки пробачив, скільки Він простив...

***

Прадавнє дзеркало висіло на стіні
Вже так давно, що й відлік загубило.
Все, що виднілося у сірій глибині –
На клаптики надірвані ділилось.

Летіли за вітрами зими і літа
І, час від часу, в дзеркалі лишали
Сюжет з театру долі, суєту життя...
Ну, а воно – мозаїку складало.

У кожної людини візерунок свій –
Хтось мимо йде, хтось дивиться на нього.
Лиш давнє дзеркало
(як свідок той живий) –
Для всіх одне на стінах світу цього.

Віктор ГРЕБЕНЮК

МИР НА ВІЙНІ

Повість

– Оце і є той документ? – архівіст узяв до рук стосик пожовклих, пошарпаних зошитів. Розгорнув, пробіг очима сторінку-другу. – Справді, без великої грамоти, як ви кажете, але з чуттям і навіть якоюсь художністю. Добре, ми це візьмемо до нашого архіву, створимо папку, присвоїмо номер і, – посміхнувся сумно-іронічно, – і ці спогади лежатимуть на полиці такій-то аж до скону віку. – Помітивши змиг розчарування співрозмовника, тихо пояснив: – Їх таких тут немало, всіляких мемуарів. Не політиків, не воєначальників, а так – беззвісних людей. Авжеж, в архіві краще, ніж десь на горищі або в клуні. Та й зафіксоване на письмі життя ніби ж не пропало для нащадків. Однак... Я вже стільки їх прийняв до нашого архіву, завів для них папки, визначив номер і втиснув на полицю таку-то. Їм там, на жаль, належить замовкнути, пропасти. Хіба десь колись якийсь дослідник наштотує... Чи письменник...

– І тоді оживуть оці пожовкли потріпані сторінки, написані простим волинським селянином, без великої грамоти, але з певним чуттям епохи – Першої світової війни, Другої, – написані з пам'яті в останній рік довгого стражденного життя...

– Гадаєте, не пропадуть?

– Не пропадуть. Деякі принаймні – не пропадуть.

***

– ...Отак-то ми й не розхазяйнувалися на новому місці, так і не зажили. Ше й року не минуло, як постройлись на футорі, – спроквола говорив Гордій Ковальчук до своєї сім'ї, втомлений і розчарований. Жінка й четверо дітей сиділи коло печі круг нього і їхні злякані лица було видко у непевних одсвітах каганця на столі й лампадки при образах. – А як же ж то ми раділи, коли виїшла та бомага від Столипіна, як ми загорілись, що перейдемо з тісного села та з черезсмужжя на вільний простір, на широкі поля. Першими,

так? першими з Катеринівки узялися до переїзду, на сюю Вернигору. А кілько ж то було праці, кілько гризоти, кілько двиганини, а кілько грошей! Стару хату розібрати, перевезти, студню¹ викопати, дэрева в лісі нарізати, привезти, хату поставити, клуню поставити, конюшню поставити... І все вручну, все вручну, все на наші ж то жили. Пилярів найняти, столярів найняти, муляра найняти, та й харчувати ж їх. І шéно² рік, ба й року ше нема, як сіли на футорі й зіткнули троха легш, – і маеш тобі: вирвалась вóйна.

Те страшне «война» було вже не тільки словом, вона вже лежала на столі. Ще мовчазна, ще невідома, але у них на столі: маленьким папірцем, за яким тато мають завтра піти на війну, межі люті вороги, й не знати, коли вернуться. А як не вернуться? А що буде з ними?

Десятирічний Ілько був письменний, та не смів підійти й прочитати повістку. Він тільки знав, що з того клаптика паперу війна захопила і їхню Вернигору, бо їхній цар теперка воює з австріяцьким цісарем. Ілько лише дивився на повістку з трепетною надією, що до ранку вона чи десь пропаде зі столу, чи цісар із царем візьмуть і помиряться.

Але ранок настав із плачем. Плакали діти, Горпина теж хотіла голосити, проте стлумила серце, щоб не побільшувати суму в хаті. Вона збирала Гордія, клала щось там на підводу, лише раз по раз витираючи кутики очей ріжками хустини.

Як зібрались їхати, Гордій поблагословив кожного, а підходячи до Ілька, спитав:

– Горпинцю, а чи згадаєш ти, як я прийшов з Японської війни?

– А чом не помню! Памнять не заорало. Тото радість була в хаті!

– І з сеї вернусь, і ше будем радіти. А згадайно, шо я найперше тебе спитав?

– Як назвали хлопчика, шо родився. Кажу: «Ілля». – «О, – ти кажеш, – Ілля-пророк!»

¹ Студня (діал.) – колодязь.

² Шéно (діал.) – щойно.

– Тож як вернусь я сього разу, Ільку, спитаю тебе на самий період, чи вже всеньке Писаніє прочитав. Недарма казали батюшка і казав учитель, що Ковальчука до семінарії тре' віддати.

Батько з матір'ю поїхали до Володимира на призовний пункт, послі матір повернулася, і на обійсті й у полі закипіла звичайна селянська робота. Бо ж саме жнива!

Одначе звичайна щоденна робота не заглушала тривоги.

Коли Горпина з братихою Ганною жали просо, путівцем попри Вернигору відступали російські солдати:

– Зачем трудитесь, всё равно покинете. Он немец придёт – весь ваш труд заберёт.

Проходили повз Ілька, що пас череду:

– Полно, паренёк, не паси. Гони домой, да зарежьте, да хоть наедитесь. А то даром отдавать придётся.

Та все ж таки пожали просо, ячмінь, зложили в півкопи, повозили до клуні. Пшеницю склали у скирту. Скосили овес, гречку, горох, ріпак. Справилися б хутчій, та все відволікають старших братів Свирида й Андрія: то їдз кіньми «в обоз», то до лісу по дерева – «на загражденія»... І ще далі на поля – рити окопи.

Помітили всі домашні, що дідуньо Дмитруньо не сплять ночами. Сидять при вікні й усе виглядають щось у шибку, а то вийдуть надвір і прислухаються.

– Чого ви, тату, все не спите й не спите? – питає врешті Горпина. – Шо слухаєте? Чого сподіваєтесь?

– Я вже недочуваю, но, може, чують молодші, мо', ти чуеш: чи не гуркотять гармати?

– Гуркотять за вітром. А ми думаем, шо то далекі грози...

– Як був я на війні в Болгарії, як рускій цар послав нас захищати болгар, то казали не раз, шо турки вривались у православні села і вирізали цілими сімнями. Боюсь, шоб німці з австріяками нас не повибивали.

– Мо', то тре' збиратись і виїжджати?

– Є власть, скаже...

Погнали якось Ілько з двоюрідним братом Оверком коні в ніч на луги. Розклали невеличке багаття, смажать сало на патичках, стиха

собі гомонять:

– А шо то воно за семінарія така, куди, кажуть, тебе мають віддати?

– То така школа, на попа вчитись.

– А ти хоч бути попом?

– А чом би не? Діло хороше. Я вчусь добре. Все мені вдаєць': раз, часом два прочитаю – і готово. Гинший товче-товче, а не відповість, учитель його бац! бац! лінійкою по долоні, а я – р-раз! і все розказую мов по писаному. Особливо Закон Божий.

– Слухай-но, Ільку, шо воно за причина: вогонь наш погасає, а навкруг яснішає? То ж ніч! Вони скочили на рівні ноги:

– Глянь-но, в Антона Юшки горять півкопи жита!

– І Юхимові! Хтось підпалює, їдну³ за їдною!

Хлопці свиснули на коней і мерщій по домівках: Ілько – на хутір, Оверко – в село.

Ще віддалік Ілько побачив, шо його баба Гапця, яка була на селі в дочки Ївдоні (помагала брати льон), стукає в їхню шибку.

– Кого там лихий несе в таку пору? – зачувся голос діда Дмитра.

– То я!

– Чого тебе по ночах носить?

– Чого спите, он всі люди повиїжджали!

Дальшу розмову Ілько слухав у хаті.

– У Ївдоні на постої були козаки, пішли вони на стежі до Павлович, та вернулися самі коні. Так і знай, шо вершники повбивані. А з села люди почали виїжджати ше звечора в біженці. Бо по дорозі став люд іти валка за валкою з тих передніших сіл. А рускі солдати – кажуть ті люди – покинуті хати, клуні, стоги, копи підпалюють: «чтоб врагу не досталось». Та навіть і ті ниви, в кого ще збоже⁴ стоїть.

– Шо ж нам власть не дала знати?

– Чи забули, чи думали, шо знаєте...

При цьому пробив годинник, той настінний годинник, котрого разом з іконою подарували Ількові по закінченні школи «за особое преуспеяние в учёбе».

Відразу кинулися хутчій збиратись у біженці.

³ Їдна (діал.) – одна.

⁴ Збоже (діал.) – збіжжя.

На воза-драбиняка поклали на спід кілька метрів⁵ пшениці, метр жита, на те – борошно, крупи, сало, бочку сиру, бочку солоного масла (хоч то була Спасівка, та боялися, що й після посту додому ще не вернуться). Поклали й лантух картоплі. Наверх посідали матір, баба й мала Оксеня з пробитою ногою. Останнє, що виніс Ілько з хати, – годинника, бо мали його кинути в яму на скрині, котрі прикопали до повернення. Та Ількові так хотілось того годинника взяти з собою!

Вже б і їхати, але надійшли москалі.

– То що ви скажете, служиві? – питає дід Дмитро. – Чи виїжджати нам, чи оставатись, бо щось нічого власть нам не говорить?

– Как себе хотите. Счас немцы придут, ваши коровки заберут, ваших молодушек изнасилуют... Лучше с людьми едите.

Один солдат вийняв сир із гладишки:

– Не против, что поем?

– Та їжте, все одно ж остаець', тільки просимо вас – не паліте наші хати.

– Нет, нет, не бойтесь.

Федір зняв рушницю зі стіни («Давай, давай, иди, убей немца!»), останнім вийшов із хати, поодв'язував собак (вони помчали гасати в поле) випустив чотирьох корів (їх погнав Ілько за возом), випустив свиней (вони, як не дивно, самі пішли за возом і коровами), повідчиняв повітки із птицею (ті з кудахканням і гелготом заповнили подвір'я), перехрестився й побіг услід.

Як проїжджали місток через потічок, то свині спинились по цім боці, далі не пішли.

Коли ж мала геть минути з очей їхня Вернигора, всі обернулися попрощатись востаннє.

Обійстя горіло.

***

⁵ Метр – тут: центнер.

Путівцем, що тягся через поля, занурювався в переліски, вигулькував знов на вільний простір, вони проїхали безгомінням, повз кілька порожніх сіл і хуторів. Озираючись, із розпачем дивились, як слідом за ними одне за одним загоряються села: Волиця, Шельвів, Линів... Біля однієї хати у Ватинці сиділа старенька бабця й розпачливо ридала: її не забрали свої, лихий зять не дозволив. Та на хуру до чужих вона не схотіла.

Коли ж виїхали на широку дорогу – попали немовби в інший світ.

Крокували відступаючі солдати, їхні зверхники голосно й зло вигукували команди; кричали поранені; гуркотіли на вибоїнах гармати; їхала кавалерія; ревли корови, ревли воли; схрапуджено іржали коні; лементували жінки, на всі голоси янчали діти; вози найжджали один на оден і з хрускотом ламалися, з них під одчачені крики випадали пожитки під чужі колеса, – все зливалося в суцільний галас, усіх розгублених покривала непроглядна ніч, яка наводила ще більший страх, ще гарячіший жах у кожную розпалену голову.

Коли доїхали до мосту через Стир, вузьке місце над глибочинню тільки посилило відчуття біди й небезпеки. Солдат-регулювальник намагався дати якийсь лад цьому нічному збожеволілому юрмищу, але тут із протилежного боку заїхав ярмарчанин Мошко з пересувною яткою, повною краму, й ніяк не бажав вертатись назад. Усе спинилось, наперши віз на воза. Регулювальник насилу протиснувся до Мошка й нагаєм! нагаєм! змусив його стрибнути у воду в один бік, ятку ж перекинув у річку на другий. Затор урешті рушив, на всі заставки кленучи «пейсате поріддя».

Ба тут оголосили, що надалі прохід має бути тільки військовим. Вояки прокрокували, гармати прогуркотіли – і якийсь чин грубим голосом перекичав увесь той гвалт і рейвах, що міст зараз буде підірвано: відійдіть!

Рух зупинили. Мужики й баби заходились мерщій розпрягати коней, самі кидались уплав, а старші діти брали на руки менших і перепливали на конях, усеньке майно зоставляючи на

цьому березі. Хто встиг, хто не встиг, хто залишив половину сім'ї – аж пролунав вибух! і палаючий міст уламками впав у ріку.

На тому березі мокрі змерзлі люди подалися шукати хмизу, кресали камінням іскри, розпалювали багаття. Потому ходили від вогнища до вогнища, вигукуючи:

– Карпо Грицок з Муравиць!

– Озьдзе!⁶

Побігли рідні, обнялись.

– Харитя Глащукова з Бубнова!

– Тутика!

Побігли, обнялись.

– Гнат Кондратюк! Гнат Кондратюк із Дубини!

Не озивається...

Тим часом благословилося на світ. Трохи обігрілись, ледь-ледь заспокоїлись, а що мали виплакати цього ранку, виплакали.

Прийшов полковий батюшка, на похідному престолі відправив обідню: Успеніє сьогодні, кінець посту.

Ковальчуки на службі були всі. Повзувались на таку нагоду, бо що бідні, що заможні – рідко коли ходили влітку взутими.

Ілько хрестився, вклонявся, вслухався у службу, вже таку знайому, бо ж трохи не кожної неділі й мало не кожного свята вчашав до церкви.

«Мир всем!.. Блаженны миротворцы... Мир всем!»

І мале Ількове серденько, дарма що не всі слова розумів, наповнювалось отим миром, спокоєм і твердою надією на краще.

Поїхали далі, пішли босоніж. Спинилися всією велетенською валкою біля якогось фільварка. Потомлені, задрімали. Аж раптом схопилися від крику цигана-ковалю, що зі своєю численною сім'єю та кузнею, повантаженою на воза, їхав разом з усіма:

– Хто вкрав мого міха? Хтось обрізав міха! Люди, змилуйтесь, оддайте! Люди, то ж мій хліб, я без міха не розпалю горна, нічого не зроблю! Де я теперка нового знайду? Прошу Христом Богом, оддайте!

Проте його розпачливе благання не дійшло до сумління крадія, який, напевно, був тут-

таки. Селяни ж загомоніли між собою, бо кожен знав, як то важливо, щоби неподалік була кузня і був коваль. «А певне, кузня мусить бути», – докинув і собі Гордій. – «Авжеж, як же без кузні: то серпа, то косу, то коня підкувати», – кивнув колишній сусід Ваврин.

– А не хоче віддавати міха, – грізно загукав циган, – то зобачите всі: злодій ізчорніє за три дні, як той міх!

Усі здригнулись на таку мову, бо знали, що циганова стара мати – не тільки ворожка, вона й тяжко закласти може.

Дальшою дорогою стали помічати біженці, що Вавринові стає кепсько: він почав задихатися, ступати з натугою, лице його, не вельми засмагле, взялося темніти, темніти, він без кінця втирався, бо піт котився градом, урешті покритися великими саднами – і на третій день бездиханно впав.

Жінка обмотала його рядом, закопала в придорожньому рові побіля соші на Дубно, сумовито постояла з п'ятьма дітьми й побігли доганяти людей.

Утікачі все надавали кроків, немилосердно шмагали коней, а канонада наче заповзлася ухопити валку за останню підводу.

В одному присілку вперіщив дощ. Дорога пішла прикро вверх, коні, тягнучи перевантажені хури, почали сковзатись і падати. У кого ж вони слабші, годі було вибратись на круту розмиту гору. Хазяї зіскакували з передків, лізли під днища і гострими ножами розрізали як могли мішки, що на споді, та скидали важке майно, що на вершку. Глибокі колії миттю наповнились усіляким зерном.

У якомусь містечку, де лише крамнички і євреї, Ількові сильно розболілися ноги. Він терпів-терпів, та все ж розплакався, хоч і чималий уже хлопчик, тож його взяли на підводу й дали чоботята.

Минули якусь нещасну бабуню, що сиділа край дороги й утирала сльози. Хто ж така? Ніби по знаку... Еге ж, та сама, з Ватинця, котра не хотіла до них сідати. По неї таки, каже, вернувся найменший онук, забрав, однак уже тут, у цьому містечку, лютий зять скинув із воза. Тепер її Ковальчуки підняли, підсадили до Ілька, ще й дали

⁶(діал.) – осьде.

старенькі чоботи.

Добулись на силу Божу до залізничної станції Кривин. Звідси біженців, як пішов поголос, відправлятимуть углиб країни. Коли? А хтозна-коли... Може, ось-от, а може, день-два ждати поїзда. То ж війна: перш за все пропускають потяги з військовиками, з озброєнням, медичні ешелони. Але гаятись не варто, поквартесья спродати вози й коні, корів і волів, аби кожної хвилини бути готовими до відправки.

На пероні вже чимало й покупців. За пару гнідих дають, як у їхніх краях за лошатко, за три дійні коровиці – як за мале теля. За міцного воза – як за драбину. Та де дітися, збувають за безцінь, аби лиш не задарма. Можна, щоправда, й за добру ціну: погнати на якийсь-то пункт, але там лишень випишуть довідку, що здав, а гроші – після війни.

Коли ж у хмарі диму й кіптяви заввидівся паровоз – і той торг ураз припинився. Тож посідавши у вагони, дивилися хазяї у вікна, як їхнє добро дістається місцевим – дармівщиною...

Насилу оговтавшись, аж коли не одну милю проминули після відправки з Кривина, спитали в провідника, куди ж то їх везуть.

– Єкатеринославська губернія, Александрівський уезд.

Ну гаразд... Їдьмо хоч туди, хоч будь-куди, аби подалі від австріяків, подалі від фронту.

***

Слобода Воскресенська, що неподалік станції Пологи на Запорожжі, зустріла приїжджих червоною черепицею, якою, дивлячись ізгори, усміхалось усеньке містечко, та злотистою

банею церкви, що в осередді селища сяла під уранішнім сонцем.

Волинян привели перш до тієї церкви, відслужили заздоровний молебень. Коли ж вийшли із храму, на прибулих чекали тут-таки, при церковній площі здоровенні казани – з червоним борщем та з молочною локшиною. Степовики всі усміхнені, всі добродушні, кожен охочий бути приятелем для волинців у своїм краю.

– Їжте, дорогенькі, либонь, зголодніли з дороги.

– Дайте осьо ще підкину.

– Може, іще насипать?

Ковальчуків узяла на квартиру стара вдовиця баба Васька. Переселенцям відступила велику кімнату, сама з трьома дочками й сином лишилася тулитись у меншій.

«І шо то за такі добрі люди нам трапляюць? – лежав і думав Ілько. – Чи ж то такі всі вони в цій стороні? Чи й по всенькому світі стільки хороших людей?»

Він усе міркував, як то було б файно, якби всі такими стали, і як би воєн нігди не було, і як би люди завсіди слухали Бога, як то в Писанії написано...

І вмиротворений заснув.

Письменник прогорнув кільканадцять сторінок – що з тим Ільком на Запорожжі? Атож, велося не з медом. Громадянська війна, голод, тиф, то одна влада, то друга...

Вреїті Ковальчуки повернулися на рідну Волинь, на рідну Вернигору, та в польську тепер державу.

А далі наймитування по сусідніх дідичах: що поляки, що українці – одно, тільки працєю та працєю, а харчі й плата скупю. Як то кажуть, пани однакові: що в нас, що в Кракові. Прийшли роки – служба в польському війську: Іллю Ковальчука як грамотного взяли у школи підстаршин.

Тож коли розгорілась Друга світова і появилася згодом по навколишніх селах Українська повстанська армія, кілька разів просили бандерівці приєднатись до них: «Ти ж був підстаршиною, Ілле, як-не-як та знаєш військову справу, а ми немов ті телята...» – «Еге ж,

бачу. Такі дурниці робите, як малі діти. Але політика – не моє діло, хлопці. Мені дайте розхазяйнуватись».

Однак за котримось разом покинув Ілля господарство і пішов-таки в ліс. «Годі лиш вечорами «Історію України» Грушевського читати, тре' ще шось для України й робити, бо тих хлопурів безвусих німчура хутко всіх перечовпе».

Дали Іллі Ковальчукові псевдо, дали хлоп'ят для навчання, дали зброю, та недовго тривало повстанське його життя.

***

«Який би я був щасливий, якби хто дав мені зара' кубочок⁷ води», – ледь ворухив думками, немов попеченими вустами, Гриць Одарчук. І вже насилу вголос:

– Чи немає кубочка води, друзі?

Його кинули до камери гестапо сьогодні в обід, потовченого, побитого, змордованого і геть спраглого. Хтось таки упізнав його в місиві ран і синців, хоч не знали, чи Гриць Одарчук – то псевдо чи справжнє ім'я. Інші в'язні посунулися, поклали побратима, та нічим більше зарадити не могли. У них був зранку буханець чорного як земля хліба з остюками, покраяного на вісім скибок, бо їх у камері восьмеро, і трохи води в глечичку, та вони те все махом проковтнули й запили. Тож тільки головами покрутили: нема.

– А Господи милосердний...

Клац-клац – ключ у замку, р-р-рип – двері:

– Guten Tag, Partisanen, – тихенько хтось проказав звідтіля, переставив через поріг піввідра води й мершій замкнув двері знов.

Хлопці кухля не мали, пили воду жменями, пригорщами чи припавши до глечика, тож котрийсь набрав тої несподіваної водиці собі в долоню й перш підніс до попечених уст Одарчука. Потому всі попили. Сиділи на долівці, лежали попідстінню, дивуючись такій нежданій ослабі свого тяжкого становища.

Далебі, становище геть кепське. Відколи потрапила їхня боївка в цю камеру, годі було надіятись на свободу: онде чути знов, як стріляють.

У німчури все чітко, все строго, за розкладом: і на розстріли виходять із приміщень гестапо як з ружжа – за годину після обіду.

Наступного дня та послаба повторилася знов, і ще на другий день – знов. Усе так само тихенько:

– Guten Tag, Partisanen. – І пів відра води.

– Ага, – помітили в'язні, – він до нас тоді, як гинші – на розстріли. Певне, щоб не видно було. Потаємно.

А ще за день Одарчук більше прийшов до тям, й почувши знов оте «Guten Tag...», проказав:

– Упізнав я той голос, друзі. Недавно зловили ми тутка не вельми далеко їдного німчика, радового, сіно віз. «Banditen! Banditen!» – кричав на нас. Ми його роззброїли й хотіли забити, але ройовий каже: «Нашо нам його забивати, знімем лиш кітеля (бо німецького кітеля нам само тре' було), а його відпустимо. Але хай більш не говорить на українських повстанців «Banditen», тільки – «Partisanen». Ja? Verstehen?»⁸

Хлопці усміхнулися на Грицеву розповідь і ще до вечора не раз про ту пригоду згадували.

...А звечора і всю ніч то одного, то другого викликали на допити в катівню й волокли назад.

Найдовше знов Одарчука держали, а потім Орленка.

Коли врешті всі опинилися в камері, довго лежали, насилу притомні. Відтак хтось нахилився до тих двох, бо щось зовсім тихо лежали:

– Друже Грицю?..

– Живий я, живий, – насилу прошепотів Одарчук. – Крепко лиш пити хочеться...

Проте чуда цього разу не сталось: долунали знов постріли за вигоном, у кінці містечка, та двері камери не відчинились, як тими днями, й не почулося тихого й винуватого «Guten Tag...»

Тоді згадали, як було в катівні:

– Він же там бігав гестапівцям по воду. Як я зомлів, то на мене відро води шур-р-р – і знов допитувати.

– І зо мною теж.

⁷ Кубочок (діал). – чашечка.

⁸ Ja? Verstehen? (нім.) – Так? Зрозуміти?

– І зо мною...

– Падлюка. Німець є німець. Падлюка.

Та коли камеру огорнула ніч, і все навколо змовкло, тільки чиїсь постогнування чулись, двері все ж одмикнулися, відро все ж переставилося і тихенько почувось:

– Entschuldigen Sie...⁹

– А де ж твоє «Partisanen»?

– Подавився? – крикнули вслід, щойно так само миттю двері зачинилися.

Проте схопилися, всі спражені, до рятівної вологи. Але в темряві, в тисняві хтось ненароком перевернув відро й вода потекла по долівці камери, перетворивши землю на болото.

– А, кат йому!..

– То тре' так давати, щоб мона було взяти!

Порозсідалися знов попід стінами, ждучи ранку. Бо ж на ранок мають їм принести щоденну хлібину (тепер, щоправда, покраяну не на вісім, а на дев'ять скибочок), та щоденний глечик води.

Проте на світанку – а бий вас лиха година! – у відчинені двері не подали буханця і глека: викликали Орленка й Одарчука знов на допит. Вернувся лиш Одарчук.

А після обіду німці вже не йшли стріляти за вигін. Стояли на плацу вантажні автомобілі, й усім наказали виходити з камер і хутчіє сідати. «На роботу в Німеччину», – почувся гомін.

Одна за одною, помалу, рушали машини плацом.

На виїзді, біля брами, стояли шибениці й висіли повішені. Двоє разом, а третій поруч.

«Der Bandit» – було написано на табличці, почепленій на грудях Орленка.

«Der Spießgeselle von Banditen»¹⁰ – можна було прочитати на грудях у третього.

Везли їх, везли, а з Ількових думок усе не виходив той німець. Не майбутня своя доля, бо вона доброю бути не могла, а чогось отой німець. «Чи був то він такий вдячний і віддав добром за добро, чи просто побожний? Бо ж, певно, прості німці не всі за Гітлера, не всі такі людодіди...» І ставало Іллі від тих гадок на душі якось наче загоєно...

⁹ Entschuldigen Sie (нім.) – Пробачте

¹⁰ Der Spießgeselle von Banditen (нім.) – Пособник бандитів.

Проте їх привезли на залізничну станцію, перевантажили в товарні вагони й думки про німчика десь одійшли. Тепер перестук коліс щораз більше ставив інші запитання у голови повстанців. Що далі? Куди їх тепер?

За півтора дні поїзд остаточно зупинився, їх пошукували й погнали. Туди, де віддалік за колючими загорожами виднілись ряди довгих бараків. Концтабір.

***

– Смотри, он еще молится, – здивовано мовив один в'язень до другого.

– Может, поп какой недорезаный...

– Або селюк який відсталий...

Ковальчук, чи то пак № 80 347, як тут належало себе називати, сказав останнє «амінь» і підвівся. Півколом біля нього стояли такі ж ув'язнені, у таких же смугастих робах із такими ж номерами. У їхній кімнаті – бо казарми поділено на кімнати – тулилися на триповерхових нарах наші східняки та ще кілька з Росії.

Стояли й дивилися на Ковальчука – хто на смішкувато, а хто зчудовано. Молоді й старі.

– Не дивую молодим, – тихо почав Ілля: – вони зростали, як вже по селах і містах церков не було, як вже навіть по хатах і квартирах образків не було, як вже й на могилках і то хрестів не було, а про Бога забороняли й згадувати. Дивую вам, старим: ви ж до Божих домів ходили, вас же молитов навчено, і вдома, і по школах. Ви ж у такій теперка скруті, в такій тяжкій біді! На кого ж ваша надія?

На другий раз Ілля підвівся – кілька чоловік стоять біля нього:

– Ви, дядьку, говоріть голосніше, бо не все чуць.

– Еге, Ільку, голосніше, бо вже ми дещо встигли позабувать.

Ще наступного разу стояли, деякі й навколішки, та промовляли разом з Ільком.

А потому просили щось розказати з Писанія. То переказував різні історії – як продали рідні брати Йосифа в рабство та як йому Бог допоміг; про Павла, що з гонителя християн став апостолом; та як з апостолів кайдани повідпадали...

Переказував так, як у дитинстві вдома, вернувшись не раз не два зі школи, як у біженцях в тифозній лікарні розповідав сестрам милосердя та недужим.

– А ще пораджу вам, браття, не говорити отих гнилих слів, що тільки й чути в нашій кімнаті. Бо то не пасує віруючим людям.

Диво, бігме: його і в цьому почали слухатись, і мало-помалу тієї лайки стало меншати. Ба навіть одного разу, коли зайшов хтось із чужої кімнати з «мать-перемать», хором вигукнули:

– Не матюкайся!!

– Да вы что, ребята?! Я ж это так – для связки слов.

– У нас – не матюкаються!!

***

Настала осіння сльота, а потому зимові холоди з хуртовинами. В'язні мали щодня рановранці долати пішки чотири кілометри до залізничної станції, там розвантажувати чи пісок (то була легша робота), чи щебінь (то куди важче) з маленькою перервою на казанок баланди із брукви і чай із солом'яної січки. Вже геть поночі – назад тим же шляхом у табір. День у день, день у день, день у день. Без жодного дня відпочинку. Як і влітку, були на них лише ті самі роби й шапочки та кльомби – дерев'яні шкарбани – на босу ногу.

Коли якогось разу прийшов ешелон цементу мішками, залишили декілька порожніх мішків собі, прорізали дірки на голову й руки та піддягнулися під роби; обмотували тими мішками й ноги. Трохи це рятувало, та мало.

Із січневого морозного вітру Іллю Ковальчука пообсідали по всьому тілу здоровенні чиряки. Як одного ранку вже не зміг рухатись на працю, то наглядач-німець повів його до концтабірних лікарів.

– Раздевайся, – велів один (як казали, з росіян, власовців).

Ілля роздівся.

– Гляди-ка, – один до другого: – на нём крестик.

– Да что проку-то от крестика, если он не молится.

– Ба ні, – каже Ілля, – молюся щодня вранці

та ввечері, а коротенько то ще кілька разів.

– Вот как? Ну хорошо.

Лікарі обмили йому тіло, чимось намазали, наклали на кожен чиряк якісь пластирі й дали аж тиждень звільнення від роботи: «Но каждый день должен ходить в баню, а с бани – к нам на проверку».

Так Ілля Ковальчук – гортає письменник по-жовклі сторінки спогадів – одужав, виклигав зиму, знов надривався навесні, капарив на літній спеці, а потім сталася ось яка пригода. Кільканадцятьох рабів із їхнього барака вирішили німці перевезти на іншу роботу. Під час переїзду троє, у тому числі автор спогадів, утекли.

***

...Ковальчук не мав часу не тільки поховати двох побратимів, що їх настигла поліцейська куля, а й оглянутись. Він біг якимись хащами, скрадався верболозами, підкрадався до обійсть і дослухався, якою мовою говорять господарі. Це Сілезія, де живуть упереміш німці, онімечені поляки та просто поляки, хоч і вельми відмінні од інших.

Ілля знав трохи німецьку і міг би порозумітись, але йому потрібна зараз насамперед цивільна одежа, бо ж досі в табірній роби. З таким прохання до німців, авжеж, не підходить. Та й інші не знати якого духу. Тож він вибрав урешті-решт обійстя, на котрому не чуто собак, і вкрав одяг, що сушився на плоті.

Ішов уночі дорогами, потайки ночував у чужих клунях і стайнях, а не раз і в добрих людей, навіть на печі (одного разу з подушкою!). Часом його приймали з дозволом від солтиса¹¹, хоч Ілля, звісно, не мав ніяких документів, а коли й на свій страх і ризик: світ не без добрих людей. Оминав німецькі пости і застави.

Польської мови ставало чути все частіше, а коли-не-коли вже й українську: втікач із табору ввійшов на Холмщину.

– Я вас дуже прошу, – тишком промовила одна добросердна жінка до нічліжанина, проводжаючи: – Бачу, вмiсте говорити й порусинськи, то, на милість Божу, в навколишніх

¹¹ Солтис – сільський староста.

селах говоріть. Тут страх що тепер твориться: поляки йдуть на русинів, русини на поляків, тож війна ще й між слов'янами. Страх що твориться...

Ілля так і чинив, а якогось разу розговорився з супутником-поляком.

– Jak pan ma na imię?¹² – спитав той.

Ілля Ковальчук, попереджений про небезпеку, з гонором прорік:

– Jestem Grzegorz Dąbrowski!

– O, to pan należy do zacnej szlacheckiej rodziny.¹³

Чоловік привів Іллю до своєї двоюрідної сестри:

– To pan z czigodnej szlacheckiej rodziny. Daj

mu dobry obiad¹⁴. Незабаром сіли за накритий стіл, заставлений наїдками. Та як усі встали до молитви, Ілько за звичкою перехрестився по православному.

– To pan nie jest szlachcicem¹⁵, – промовила хазяйка, вже коли після супу подали гуляш.

– Nie.

– I nie jest Polakiem.

– Nie.

– Więc pana nazwisko nie jest Dąbrowski?

– Nie¹⁶. Я українець. Православний. Селянин. Ілля Ковальчук. Утік з німецького лагера. Вертаюся за Буг, до родини.

Після гуляшу подали ще й солодке. Потім подарували Іллі новий піджак, украяли чималий шмат булки, вивели ген за околицю, хазяйка перехрестила його – й Ілля пішов на схід, за Буг, до родини. Назустріч фронту.

14 To pan z czigodnej szlacheckiej rodziny. Daj mu dobry obiad (пол.) – Він з порядного шляхетського роду. Дай йому добрий обід.

15 To pan nie jest szlachcicem (пол.) – То Ви не шляхтич.

16 Nie. – I nie jest Polakiem. – Nie. – Więc pana nazwisko nie jest Dąbrowski. – Nie (пол.) – Ні. – I не поляк. – Ні. – Тобто ніякий Ви не Домбровський. – Ні.

12 Jak pan ma na imię? (пол.) – Хто Ви?

13 Jestem Grzegorz Dąbrowski! – O, to pan należy do zacnej szlacheckiej rodziny (пол.) – Я Гжегож Домбровський! – О, то Ви з відомого шляхетського роду

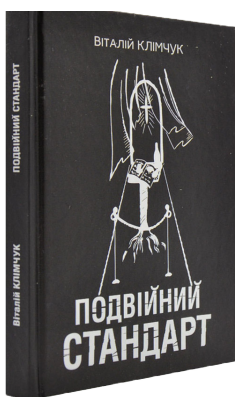
Віталій КЛИМЧУК

ПОДВІЙНИЙ СТАНДАРТ

Моно-ложні сповіді

(Із книги «Подвійний стандарт»: роман, моно-ложні сповіді. Київ: «Гамазин», 2019)

Уривок з роману

Строгий костюм з краваткою вдягаємо на певну вчистість, вечірне плаття – до театру. Спортивний костюм чи шорти – на прогулянку, пікнік. У купальнику нас нормально сприймають на пляжі біля озера чи моря. Погода, місце, ситуація виправдовують наш зовнішній вигляд. А як щодо внутрішнього світу? Чи завжди ми залишаємось справжніми перед друзями, колегами, родичами, та, зрештою, перед собою? Поклавши руку на серце кожен із нас погодиться: як і з одягом, на кожну життєву ситуацію у нас є відповідна маска настрою, уваги, відповідальності та захисту. Такі подвійні стандарти нездорового суспільства відображаються на кожній людині окремо. Чи питання в тому, що люди самі формують цю глобальну ганебну хворобу?

«Подвійний стандарт» – історія про розуміння вічного скарбу, оцінку власних дій щодо ближнього та відверту сповідь перед своєю совістю. В образах героїв роману читач може впізнати не лише яскраве відображення своїх ближніх, а й самого себе.

Чи належало вам заради Бога говорити неправду і для
Нього говорити лжу? Чи добре буде, коли Він випробує вас?
Чи обманете Його, як обманюють людину? Суворо покарає Він вас,
хоч ви і приховано лицемірите.

Іов. 13:7, 9, 10

Пролог

Сон дрімучий бачать кури.
Мерехтять спроквола зорі.
Вечір видався похмурий,
Аж по серцю плугом оре.

Сліпає з вікна лампада
І хтось, ставши на коліна,
Шепче слово не до ладу
«До Отця, до Духа, Сина...».

Якби знати ту молитву
Без шпаргалки і суфлера,
Можна легше задобрити
Навіть міліціонера...

Кажуть, ніби ладне слово
Птахом лине в Божі вуха,
Було б навіть гонорово,
Якби Він мене послухав...

Назбиралось, нагрішилось,
Геть усе – не пригадати,
Де дрібне, а де і брила,
Де важке, що й не підняти.

У рядочок, на полиці
Все шикуються у пам'ять,
Та зникає на язйці,
Перетворюється в рам'я.

Грішний кошик того краму –
Яблуневий стиглий сад,
За який колись Адаму
З раю дав Творець під зад.

Хто у тому був повинний –
Розбиратись марна справа,
Наші предки «безпричинно»
Здобули нам грішну славу.

Щось тривожить вельми душу,
Апетит пропав і сон.

Не кохання серце душить,
Не тройний одеколон.
То не грип на мозок діє,
Не подагра, не мігрень;
В підсвідомості жевріє
Сповідь у прийдешній день.

Провокує на відвертість
Заколисана печаль,
Совість здатна на пожертву,
Слово преться на скрижалі.

Кажуть, все підвладне часу,
Відпускаються гріхи,
Бо нема вже справді спасу
На події ті лихі.

Вже й коньяк пили, і віскі,
Валер'янку, валідол –
Давить все одно на мізки
Той дамоклів ореол...

Йде до церкви баба Віра,
Шкутильгає дід Улас –
І рятує древня віра,
Оптимізм дарує Спас.

Хтось за звичкою до храму
Чимчикує в сьомий день –
Помириться з ворогами
Чи знайти нову мішень,

Щось комусь навік простити
Або ж виправдати зло.
Треба душу задобрити
Щоб і тіло ожило.

Може, вранці, з криком півня,
Вмити пил – і до храму?
З прихожанами нарівні
Увійти в обійми брами?

Дати щось і на пожертву,
Не скупитись на гроша.

Двері всім відчинить церква
Для рятунку прихожан.

Благий намір – запорука
Від депресій-тупиків,
Треба брати себе в руки
Навіть в ролі грішників.
Одягли святячну свиту –
І до храму навпростець,
Хай зрадіє від візиту
Ваш місцевий панотець.

В роті звечора – ні ріски,
Навіть крапельки роси,
Якщо просиш – тільки трішки,
Каяття своє неси...

Довга черга, грішні люди
Всі доведені до краю.
Чи покине їх облуда,
Чи допустять всіх до раю?

Хто без черги, як нахаба,
Проривається до щастя,
А когось лише привабить
Мить солодка від причастя.

Хтось злякався одкровення
І причісує словечка,
Хтось в бадьорому натхненні
Ладен і на суперечку.

Кожен з правдою під руку
Йде до тумби, як до шлюбу.
Хай відчинять тим, хто стука,
Порятують всіх від згуби.

Там кладуть якісь фінанси,
Може, треба дати більше:
Щедрий має кращі шанси,
А бідноті завжди гірше.

Годі думати про пекло,
Хай туди іде Варнава,
Нас чатує небезпека,
Визнання й солодка слава.

Кожен випадок нікчемний
Виправдовуватись вміє.

Будьте пильні, добрі, чемні –
І спасе усіх Месія.

Всіх Господь зібрав докупи,
Всіх, кого впіймати зміг,
Хто дрібний, а хто і крупний
Здобував життєвий гріх.
Всім наслав посильну думу,
До прозріння топче шлях.
Очі повні сліз і суму,
А у деяких і страх.

Кожен має певні плани,
Як позбутися гріха,
Кожен хоче стати паном,
Благоденственно зітха.

Поки ж ще спатрихілі
Не торкнулась голова,
Всі думки відверто-смілі
Кожен в черзі розкрива.

Гріховодна щира дума
Є у кожній голові,
Тихо, щиро і без шуму
Йде зізнання Богові.

Він почує і не скаже,
Не плодитиме пліток.
Не радій із того, враже,
Що розплутаєш клубок.

Всі печалі і тривоги,
Стреси, ляки стопудові
Прозвучать у монологах,
Що не визріли у сповідь.

Бо признатися відверто
Стиха батюшці у храмі –
То надмірна є пожертва,
То трагедія, не драма...

Тож послухаймо, панове,
Хід думок з самим собою,
А затим – фінальну мову
Перед Книгою Святою.

*А той, який одержав один талант, пішов
– і закопав його в землю...*

Мф. 25:18

Сповідь Гриця-митця

– Я представник мистецької еліти,
Бо не такий, як більшість навкруги,
Мені дарують на концертах квіти
І платять за бенкети без торгів.

Моє ім'я відоме серед люду –
Я – Гриць, митець, артист і музикант.
Мені вже орден проситься на груди
За мій неперевершений талант.

Я справді скромний, чесний і поважний,
Бо відчуваю в серці креатив,
Моє мистецтво справжнє і без ганджу,
До визнання суспільного дозрів.

В дитинстві мама віддала на скрипку,
Ходив на піаніно, в драмгурток.
Співати можу дзвінко, басом, хрипко,
Тримаю вправно чарку і смичок.

Мій викладач признався ненароком,
Що я, крім того, не вберіг таланту:
Уся наука пролетіла боком,
Бо став весільним бравим музикантом...

У цьому є, скажу на правду, гріх,
А що робити? Шлунок просить хліба.
Розтягую баяна дужий міх
Заради грошей на свою погибель.

Хоча старався в юності всерйоз,
Відточував класичні звуки фуги,
Все мріяв про крутий апофеоз,
Що недарма тягну важкого плуга.

Товариш мій, халтурщик-баяніст,
Просив не раз зіграти в ресторані,
А там який для музиканта ріст?
У тому закладі веселі всі і п'яні...

Тримався до останнього, проте
Таки приперли неблаганні злидні.
Не все блищить однак, що золоте,
І той концерт для мене став огидним.

Мені плескали, сипали грошву,
Співали у дуеті в мікрофона,

Поклони били знатному питву
На рівні «Hennessy» й «Napoleona».

Варнякали про Моцарта і Баха,
І келихи стояли на роялі,
Купити обіцяли нам «Yamaha»,
Підсилювач, динаміки, сандалі...

На брудершафт пили з якоюсь пані,
Шептав на вушко напристойні речі,
Були щасливі, радісні і п'яні
У цій хмільній і дикій порожнечі.

Не міг заснути після того ніч,
А вранці виручку підбив вагому –
За що продався геніальний Гриць?
За сервелати і чарчину рому?

Узявся грати фугу ре-мінор,
А в очі лізе золота спокуса,
За руку тягне бородатий чорт,
Бо в нього і у мене гарні вуса.

Дзвенить копійчина, не чути нот,
Кришталь і келихи в розкішнім барі,
Я розтуляю, мов би риба, рот,
Під фонограму модний шлягер шпарю...

Напруги менше в тілі і снаги,
В кишнях злидня не гуляє вітер,
Тепер до хліба – масло й пироги
І якось легше дихати і жити.

Була у мене муза чарівна,
Із флейти добувала звуки неба,
Найтонша, найприємніша струна,
Духовності щоденная потреба.

Вона здалась. До мене у дует
Втесалась інша в барах-ресторанах,
Акомпанує нам оркестр монет,
Сповідує круті, реальні плани.

Сім'я. Робота. Ввечері – кабак,
Дружина не співає, а голосить:
Весілля, дні народження, гранчак...
А муза вимагає тільки гроші.

В куточку скрипка пилом припада,
Жовтіє сумно нотна партитура.

А срібні струни якісні продав,
Для жінки купував хутро-натуру.

Запрошують пограти на концерт –
Іду охоче тільки за оплату:
Як тільки зранку вручите конверт,
То ввечері я можу заспівати.

Забув про Моцарта, Вівальді і Бізе,
Згадаю інколи пісні Кобзона.
Концерт на берег озера везем,
Втішаємо гостей у Спиридона,

На ювілеї грали в депутата
І на хрестинах в митника Славка.
Ідем до того, хто добряче платить
І наливає свіжого пивка.

З талантом можна жити сито,
Якщо є гроші – буде визнання,
До піджака вже можна причепити
Відзнаку на почесне звання.

З міністром «перетерли» тему,
Вписав до списку, визначив ціну.
Нема, по суті, жодної проблеми:
Плати за себе, тещу і жону.

Підзолоти звучання по ефірах,
Замов піар в газетах, інтернеті,
Бо головне – у себе свята віра.
Молися у костелі і мечеті.

Ходив до храму кілька раз підряд –
Не сповідатись і не бити поклони:
Помітив посеред лампад
Хорошого для справи мікрофона.

У панотців потужні голоси –
Їм звук підсилювать нема потреби.
Ти пошепки у Бога попроси –
І слово без проблем злетить у небо.

Отож, народ подався до причастя,
А я тихенько – цяцю у кишеню,
Як вийшов з храму – повні груди щастя,
Бо святом стали справи ті буденні.

Тепер мій голос чути на весіллі
Потужно, гучно, наче громовицю.

Озвучую всі танці і застілля
І можу вдячно навіть помолитися.

Як офіційно визнають талант –
Прийду до храму і поставлю свічку.
Спасибі владі, хай живе гарант,
І вип'ємо по третій за Марічку!..

* * *

Хотів, панотче, записатись в хор,
Та він у вас співає по неділях,
А я як музикант люблю мажор
І граюся в обряди на весіллях.

Подякувать бажаю за сеанс,
За повний благочестя колос,
За наданий у храмі шанс
Підсилювати кволий голос.

Простіть мене і відпустіть гріхи,
Вони старі, а може, є й нові,
Ви ж наші особисті пастухи,
І вам за труд кладу я маршові...

* * *

...Ідуть зі сповіді віряни,
Не протовпитись на дорозі,
Мартини, Гриці та Івани,
Усі сповідувались Бозі.

Не все сказали, утаїли
(А може, Він того не зна?),
А ще скоромного не їли,
Ковтнули проскуру й вина.

Поклали гривника на столик,
Чим не хабар за всі гріхи?
Все згідно з чинним протоколом.
А в думці знову реп'яхи...

Можливо, більше треба класти
Або ж глаголити чесніше,
І жити так, аби не красти,
І бути там, де не ситніше?

Хоч розвертайся з півдороги
І сповідь починай сумну...
Так не завершим епілогу,
Бо сядем всі на мілину...

ХАБАР І «ВЗЯТКА»

Чи хтось із вас чув аби пасічники висловлювалися про бджолиний ужинок терміном «хабар»? У них для цього є точніше слово – «взятка». Це не дослівний переклад з російської, це наповнений змістом термін від дієслова «взяти». Взяти від природи і навколишнього середовища те, що можна зібрати за максимальними мірками. Коли цвітуть сади і різнотрав'я робочі комахи про спочинок не згадують: носять, носять і носять... Нектар переробляють у мед, складають у стільники і закупорюють кожну комірку до кращих часів про запас. Один потужний бджолиний рій може принести за сезон центнери цілющого і запашного продукту.

Чи не пишним цвітінням різнотрав'я для військоматів став мобілізаційний період в час війни із агресором з мови (язика) котрого і пішов термін «взятка», тобто «хабар». Воно і в мирний час добре велося із «медозбором», адже не кожен рекрут бажав служити у війську і слухатися чужих команд. Були чіткі розцінки «косіння» від армії, були надійні схеми отримання «мзди» через підставних осіб, була справедлива (!) програма розподілу «взятки» згідно займаних посад, тобто «по чину». Чи можна про це говорити відверто і мати на увазі всіх воєнкомів а чи тільки деяких «гнид»? Ні! Це і є всезагальна корупція яка дісталася нам безпосередньо від власників «язика» де є слово «взятка». Адже кожен чоловік є військовозобов'язаним, у кожного чоловіка є родичі, дружина, тітка, дядько, сват і брат. Вийти через родичів, знайомих, друзів на впливового «пасічника» в період «медозбору» нема проблем! Ось і накосив одеський воєнком Євген Борисов аж 188 мільйонів гривневого меду і накупив собі «вуликів» за бугром для спокійної старості оформивши їх на своїх далеких і близьких родичів. А чи тільки заповзятливий Євгеній став генієм медозбору? Сади цвіли даруючи нектар всім чиновникам у погонах що тримали на обліку військовозобов'язаних «медоносів».

На Волині затримали під час отримання неправомірної вигоди заступника начальника Іва-

ничівського РТЦК та СП. На хабарі затримали воєнкома Вінниці. Узяв 10 000 доларів США. Це такий собі молодший лейтенант Юрій Черевка. У Тернопільській області на хабарі затримали заступника військового комісара. Він вимагав від місцевого жителя 1,5 тисячі доларів за допомогу в уникненні строкової служби в ЗСУ.

Чернігівські поліцейські викрили військового комісара на вимаганні хабаря за непризов на службу у Збройні сили України. 1200 доларів США неправомірної вигоди вимагав районний військовий комісар від місцевої мешканки. За цю суму обіцяв владнати питання щодо непризову її сина на строкову військову службу. В Івано-Франківській області військового комісара затримано з хабарем понад тисячу доларів США. 51-річний підполковник Збройних Сил України за грошову винагороду допомагав уникнути призову на військову службу. До злочинної діяльності він долучив колишнього працівника комісаріату.

Це тільки початок довжелезного списку, бо Володимир Зеленський доручив Валерію Залужному відправляти на фронт воєнкомів із центрів комплектацій, а на їхні місця ставити воїнів, які отримали поранення, для цього скрупульозно перевірити не тільки всіх працівників воєнкоматів, а і їхніх близьких та далеких родичів на відповідність належного їм майна до отримуваних доходів. Процес уже пішов і приносить не менші плоди аніж медозбір в апогей цвітіння природи.

А тепер давайте знайдемо (за традицією) крайнього винуватого у корупціях глобального призовного масштабу. Головні воєнкоми? Офіцери середньої ланки? Прапорщики? А ось і ні. Вони тільки збирають «взятки», а носять їх у вулики під назвою «Територіальні центри комплектування та соціальної підтримки», що є органами військового управління, які забезпечують виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації» (ТЦК) – рядові медоноси, тобто МИ із ВАМИ. Бо саме у нас із вами щедро цвітуть сади нашого родоvodu і нашим

рідним не хочеться жертвувати головами синів, чоловіків, племінників, сватів, братів заради почесного обов'язку перед батьківщиною. Хай, краще, хтось кладе на вівтар своє життя. Тільки ж не ми. Ми навіть не будемо донатити на ЗСУ, ми краще зберемо крупну суму (згідно преїскуранту) і дамо «на лапу» воєнкому, він «відмаже» від ризику... А «відмазаним» краще всього зберігатися за «бугром» і нелегально перетнути кор-

дон, і дати «на лапу» митнику згідно встановленого преїскуранту.

Ось такий медозбір у нашому суспільстві.

Ось так цвітуть сади притупленої свідомості і громадянської незрілості.

Цвітуть буйним квітом.

Тільки пахнуть препаскудно.

Патріоти і лжепатріоти

Десь завилали собака,
Вогник блима у вікні,
За столом – три небораки,
Самогон ще є на дні.
«Вип'єм за победу, друзі,
Щоб скоріше вже була,
А то жити у напрузі
Трудно на краю села.
Скільки випито горілки,
А її нема й нема...»
Сало на краю тарілки,
Огірок, в очах туман.
«Оселедець» неслухняно
Батогом звиса на очі,
Язики спроквола п'яно
Заспівати пісню хочуть...
...Десь у прибраній світлиці,
Де парфумів аромат,
Дві дебелі молодиці
Гардеробу дають лад.
«Ось цю сукню, в день побєди,
Я вдягну обов'язково,
Ще й намисто із переду,
Буде навіть дуже кльово!
А чи літнє, чи зимове?
Спробуй, передбач сезон.
Намалюю нові брови
І вдивлятимусь на фронт.
Бо нема на мить спокою,
Спати не дають тривоги.
Хлопці! Всі мерщій до зброї,
Ми чекаєм перемогу!...»
...Десь у сквері, на лавчині
Смалять пані папіроси,
Кричать «Слава Україні!»

Хоч ніхто про це й не просить.
Людне місце гамірливе,
Тлусте тіло в вишиванці,
Пички радісні, щасливі,
Чим не тилові повстанці?
Хрипнуть голосом за справу,
За звитягу і чесноти,
Пожинають власну славу,
Одним словом – «патріоти...»

* * *

...Чорні, зранені окопи,
Хоч би крапельку дощу,
Спрага мучить, зайвий клопіт,
Бій неначебто ущух.
Випить би води ковточок
Щоб ожити знов до бою...
Можна й свіжий огірочок,
Щоб міцніш тримати зброю.
...Є трьохсотий. Медикиня
Під вогнем дає рятунок.
Форма від негоди сіра,
Обважніле тіло суне.
Думать про святкове плаття
Будем як про нагороду,
«І покажем, що ми, браття,
Козацького роду!»...
...Кинув у траву лопату,
Рясний піт тече по спині,
Крикнув ворогам затято:
«Слава! Слава Україні!»
Автоматна черга. Яма.
Так кати героїв судять.
І лише кривава пляма
Замість ордена на грудях...

ХИЖАЦЬКА МІМІКРІЯ

Мільйони років еволюційного розвитку флори та фауни досягли таких хитромудрих зворотів, що вченим мужам потрібно довго міркувати аби зрозуміти їх сенс. Однак, істина такого явища як «мімікрія» лежить на поверхні. За офіційним визначенням Мімікрія (наслідування, маскування) — властивість деяких організмів імітувати зовнішній вигляд або інші ознаки інших непов'язаних організмів або неживих об'єктів. Тобто, аби вберегтися від ворога, деякі тварини та рослини забарвлюються в кольори отруйних своїх родичів і дають сигнал нападнику про небезпеку їх споживання. Але в природі і ворог не менш метикуватий – деякі види хижаків заманюють свою жертву до загибелі імітуючи абсолютне маскування в середовищі, або навіть приятних і дружелюбних колег. Пам'ятаєте казку про Івасика-Телесика? Підібравши голос рідної мами змія виманила хлопчика із човна на його ж погибель. То і є природне явище мімікрії навіть у суспільному житті.

Але якщо повернутися до реальних подій, то хижацька мімікрія простежується не тільки у відносинах між людьми, здобуток природи щодо хижацьких дій присутній в політиці країни-агресора. Йдеться про росію, з маленької літери, із непомірно великими апетитами. Саме вона, не шкодуючи коштів на агітацію і розповсюдження неправдивої інформації, подібно змії перековує свій голос на немислимі звучання та інтонації заради досягнення чорних планів. У демократично розвиненому світі, де існують закони поваги до людини і її інтересів, ціниться індивідуально кожен громадянин країни. Отже, аби втрапити в його довіру потрібно знайти з ним спільну мову та порозуміння, забезпечити його інтереси. А він, у свою чергу, довірить вам свій голос на виборах аби його обранець зумів забезпечити його потреби. Ось так коротко звучить демократичний принцип життя суспільства. Більшість країн ідуть саме таким шляхом. Конкуренція між кандидатами до влади зростає, якість пропозицій досягає високого рівня і, зрештою, виграє виборець. Північний сусід не бажає гратися в демократію,

проте користується формами демократичними. У всі часи московити організовували вибори серед населення. Із совіцьких часів знаємо так зване «голосування» бо назвати це виборами не повертався язик. Там не було між ким вибирати адже кандидат був лише один і за нього віддавали всі сто відсотків голосів. Потім для годиться були два кандидати, один, як правило, фейковий.

Під час навали кремлівських посіпак на Україну бачимо методи за зовнішніми ознаками «виборчої демократії». Під дулами автоматів людей на окупованих територіях Херсонщини, Запоріжжя, Донбасу заставляли кидати папірці до скриньки і чимдуж рапортувати «на гору» про найвищі проценти «волі народу».

Печально те, що в такій формі «вибори» відбувалися в нашій країні з приходом «совєтів» в сорокових роках. Ганебному явищу уже давно дана історична оцінка. Але історія повторюється із впертою заповзятливістю і невмінням навіть придумати щось мудріше чи хитріше. Москальська стратегія і тактика на рівні кам'яного віку бажає преконати світ в тому, що рашистська мімікрія має право на життя. Тільки такі методи присутні у світі найпримітивніших форм існування. Якраз цей аргумент зі сторони москви всенський мудрий світ усвідомив давно.

Особливо значущі факти виборів по-москальськи варто знати нинішньому поколінню аби усвідомити важливість звільнення нашої України від примітивно-жахливих дій московитів.

ВИБОРЧА ТРАГІКОМЕДІЯ

Зимова блокада західних областей України тісно пов'язана з т. зв. виборами до верховної ради СРСР 10. 2. 46 р. Більшовицькі окупанти із зовнішньо- і внутрішньополітичних міркувань поставили собі завдання за будь-яку ціну ці «вибори» виграти. Тому проти цього вони мусли сподіватися рішучого спротиву українського населення, тим то вони вхопилися за дуже недемократичну, але зате випробувану, свою методу фізичного насильства. По українських селах заквартирували терористичні гарнізони. Вони не приховували, що приїхали «запевнити перемогу бльоку комуністів і безпартійних». Людність, зрештою, щодня була годована недвозначними погрозами на адресу тих, що ухилилися б від голосування, жила під безперервним терором і не робила собі жодних ілюзій щодо репресій, які доведеться пережити 10. II. і після цього. Та все таки окупантська більшовицька влада українському народові така ненависна, енкаведівський гніт такий нестерпний; національна свідомість та революційне горіння широких українських мас такі великі, що все наеелення, підтримане революційним підпіллям, постановило цілковито бойкотувати сталінські «вибори». Така постава мас, силою факту, швидко стала відома НКВД, і виборча кампанія зразу ж перетворилася у завзяту боротьбу між озброєними енкаведівськими посіпаками й безборонним населенням, яке, позбавлене всіх демократичних свобод, відмовленням від голосування хотіло виявити своє ставлення до наявної на українських землях більшовицької влади. Та «найдемократичніша» на сторінках офіційної преси влада не захотіла бавитися у демократію. На українських землях почалася дика оргія терору, якій на ім'я «виборча кампанія» й «вибори до верховної ради СРСР». Ми подаємо лише кілька характеристичних прикладів на цю тему. Як велася окупантська передви-

борча кампанія? В с. Юшківці (р-н Нові Стрилица, Дрогоб. обл.) голова райвиконкому Татаренко проводив передвиборчий мітинг. Він вихвалював Радянський Союз. Після цього забрав голос один селянин: «Ви, товаришу, всі гарно говорите й пишете, але на цьому й кінчається. Ваші солдати тим часом далі грабують, роблять облави, стріляють наших людей. Вас не тільки люди, а й собаки бояться. І ви хочете, щоб за вас люди голосували». На це розлючений Татаренко відповів: «Ми робили облави, арештували й далі так будемо робити. Будемо стріляти доти, доки всіх вас, бандерівців, не перестріляємо. Чи ви підете голосувати чи не підете, ми й так вивеземо багато з вас у Сибір». В с. Глібовичі Вел. (р-н Бібрка, Львівська обл.) енкаведист бив по обличчі 60-річну Горбаль Марію, яка заявила йому, що їй «більшовицького мітингу не потрібно». Село Вільхivecь (цього р-ну), коли населення не хотіло йти на мітинг, більшовики обстріляли запальними кулями. В с. Підмонастирі (цього ж р-ну) за це ж енкаведисти арештували Кожалецького Мих. та сконфіскували його майно; його батька (65 років), що тікав від виборчого мітингу, застрілили. На передвиборчому мітингу в с. Братківці (р-н Стрий, Дрогоб. обл.) більшовицька агітаторка Флорова просто заявила, що «чи ви будете голосувати, чи ні, вибори відбудуться й назначені партією кандидати таки будуть вибрані». В с. Заріка (р-н Куликів, Львівська обл.) НКВД арештувало Михайла Вандишку, його брата, жінку й сестру. Їм загрозили, що, якщо не підуть голосувати, то всіх їх вивезуть у Сибір, а майно сконфіскують. Арештованих упродовж цілої доби мучили, допускаючись найжахливіших тортур. Опісля, зобов'язавши їх першими голосувати, звільнили. Те саме було з арештованими в с. Ясениця (р-н Кам'янка-Бузька, Львівська обл.) Кінах Марією і Шкробіт Анною; в с. Руда Сілецька (цього ж р-ну)

арештовано в цей спосіб 23 громадян. Всіх їх катуванням зобов'язали першими голосувати й агітувати в цьому напрямі ще інших громадян. В с. Нараїв (р-н Бережани, Терноп. обл.) більшовики пригнали арештованих з с. Володня (р-н Поморяни) 36 селян, які заявили, що не будуть голосувати. Тут їх прилюдно прикладами крісів і паликами били, щоб цим способом «заохотити» голосувати селян с. Нараєва. Третього лютого 1946 р. в с. Смолянка (р-н Великі Бірки, Тернопільська обл.) енкаведисти облавою зганяли людей на передвиборчий мітинг. Та навіть таким способом їм повелося приволокти лише кількох господарів: їх записали закладниками за «успішне проведення виборів». В с. Жирова (р-н Жидачів, Дрогоб. обл.) в січні енкаведисти застрілили дівчину — переселенку, Квіт Анастасію, що йшла з церкви додому й не хотіла йти на передвиборчий мітинг. Як реагувало населення на ворожу виборчу пропаганду? 14. I. 46 р. в с. Підпечари (р-н Станиславів) відбувся передвиборчий мітинг. На мітингу примусово роздали людям «Положення про вибори» і «Конституцію СРСР». Селяни, поки зайшли додому, устелили подертими «положеннями» й «конституціями» всі вулиці; більшовики провели по хатах трус і в кого не було в хаті «конституції», немилосердно били. В с. Васючин (р-н Букачівці; Станисл. обл.) на зборах виступив кандидат в «депутати», який закликав людей до голосування. Люди підняли крик: «За що голосувати? За тюрми, Сибір і розстріли? Не підемо голосувати за Сталіна і його кліку. Геть сталінські «вибори» – Хай живе самостійна Україна». Мітинг перетворився в один крик протесту. Озвірілі більшовики заарештували всіх присутніх. Село Помонята (цього ж р-ну) у відповідь на ворожу агітацію зробило на письмі заяву, що голосувати не буде. Незважаючи на жертви, ця заява 10. 2. була дотримана. 2. II. 46 р. в с. Михайлівка (р-н Холотники, Терноп. обл.) зібраний народ маніфестаційно заявив більшовицькому агітаторові, що до «виборів» не піде. Це саме було в с. Слав'ятині (р-н Підгайці цієї ж обл.), де одна жінка від імені присутніх заявила, що «ми не будемо голосувати за державу, яка вбиває наших людей і грабує наше майно». 6. II. 46 р. на мітингу в с. Монастирець (р-н Журавно, Дрогоб. обл.) енкаведівські

агітатори поставили зібраним селянам запит, чи вони будуть голосувати. Присутні закричали: «Не будемо. Ви нас грабуєте й нищите. Хочемо самостійної України». Більшовики розігнали мітинг та заарештували й сильно били тих, що не переставали кричати; найгірше знущалися з Німко Теклі, Белей Анастасії й Шевчук Розалії. 6. II. 46 р. в с. Ясень (р-н Перегінське, Станисл. обл.) діти поздирали всі більшовицькі відозви й лозунги. У відповідь більшовики провели арешти у місцевій народній школі. 13. II. 46 р. в с. Ферналівка (р-н Львів) НКВД зловило 13-річного хлопця, що здирав більшовицькі виборчі кличі. Його страшно побили й заарештували. 28. I. 46 р. в с. Омельно (р-н Колки, Волинська обл.) більшовицькі агітатори питали людей на мітингу, чи вони будуть голосувати за «депутатку» Васюту Парашку. Люди на це маніфестаційно відповіли, що «за колгоспи й за таке життя, як у колгоспах», голосувати не будуть. В січні в с. Буша (р-н Мізоч, Рівенська обл.) енкаведисти з одного боку наклеювали свої лозунги, а з другого боку діти вже їх зривали. Енкаведисти намагалися арештувати дітей, але ці щасливо втекли їм з-під рук. 20. I. 46 р. в с. Лішня (р-н Шумськ, Тернопільська обл.) більшовики порозклеювали свої лозунги. Один 16-річний хлопець, читаючи ці лозунги, в присутності енкаведистів здер їх і сказав: «Ви стійте тут або не стійте, і так за вас голосувати не будуть». За це його зараз же заарештували. Заарештований побив лейтенанта НКВД, який намагався з нього знущатися. Одночасно з більшовицькою агітаційною передвиборчою кампанією сильну противиборчу кампанію повело українське революційне підпілля. Революційну противиборчу літературу УГВР, УПА, ОУН пильно підхоплювало населення та масово кольпортувало її по своєму терені. Всі західньоукраїнські села, міста, містечка кількаразово були закидані революційними противиборчими листівками, лозунгами тощо. У кольпортажі перше місце треба признати українським жінкам, молоді й дітям, що часто виявляли подиву гідну ініціативу й помисловість. Ми подаємо кілька фрагментів цієї акції. У передвиборчий період кількаразово на Львівську станцію заїжджали

ВИБОРИ

поїзди, цілі обклеєні революційними листівками й удекоровані революційними лозунгами. В с. Глібовичі Великі (р-н Бібрка, Львівська обл.) приклеєно противиборчу листівку біля самого кулемета стійкового енкаведиста. Революційні листівки часто наклеювано на будинки енкаведівських стійкових (м. Борислав, Дрогобицької обл.), на двері гарнізонів, на стіни безпосередньо біля стійкового (напр., сс. Кліщівна, Підгороддя, Терлеїв, Черче, Заланів — р-н Рогатин, Станисл. обл.)

В с. Бориничі (р-н Стрілища, Дрогобицька обл.) зроблено велику солом'яну ляльку, ніби Сталіна, і повішено її на телеграфічний стовп. В середину вкладено міну, яка при стяганні ляльки забила одного енкаведиста та двох поранила. В ніч із 5 на 6. 2. 46 р. були масово розкидані й розклеєні противиборчі листівки в м. Тернополі. Вони з'явилися на всіх важливіших будинках міста, а навіть на будинку НКВД, хоч там стояла стійка. Вночі з 7 на 8. 2. було знову поширено революційні листівки. Населення з захопленням читало їх і утверджувалося у своїй противиборчій поставі. Треба зазначити, що тільки енкаведисти нищили листівки, червоноармійці всупереч наказам, що їх вони отримали, читали листівки, але їх не нищили. 16. 1. і 4. 2. 46 р. українські противиборчі листівки, лозунги, карикатури були масово поширені в обласному місті Станиславові. За кілька днів до «виборів» розкинено противиборчі листівки в

місті Журавно. Листівки було поширено між іншим і в їдальні, де саме посходилися радянські службовики й військові на обід. Присутні енкаведисти, щоб зараз же виявити кольпортерів, замкнули двері їдальні і провели між присутніми обшук. Між іншим пильно шукали по кишенях червоноармійців. Кольпортерів не знайшли. Це саме ввечері повторилося в клубі на більшовицьких «масових танцях». 22. 1. 46 р. розкинено революційні листівки в с. Критишині (Іванівський р-н, півн. Волинь). На кожному листівку було наклеєно наголовок з більшовицької газети «Сталінська Путь» і так розклеєно по селі. В такий спосіб листівки довго висіли і прочитало їх багато людей. 4. 2. 46 р. було розклеєно революційні противиборчі листівки в сс. Слобідка, Рихта, Княгинин, Нагірна, Ластівці, Ляшковичі, Ісаківці, Ходорівці і м. Жванчик (Довженського р-ну, Кам'янець-Подільської обл.) та в м. Дунаївці (цієї ж області). Напередодні «виборів» на стіні сільради в с. Заболотівці (р-н Жидачів, Дрогоб. обл.) з'явилася карикатура, що зображала будинок із загратованими вікнами, зі стійкою, озброєною кулеметом. Біля будинку зігнані чоловік і жінка, що під ескортою озброєних автоматів енкаведистів ідуть до цього будинку. На будинку написано «виборча дільниця», а вгорі — «вільні вибори під сонцем Сталінської конституції». У зв'язку з появою цієї карикатури наступного дня НКВД провело арешти в місцевій народній школі. Арештовано 15 школярів, яких упродовж п'ятьох днів тримано в льоху та побиттям змушувано видати автора карикатури. Арештовані діти не видали його й ні до чого не призналися. Як вибирали «виборчі комісії»? В січні в с. Кліщівна (р-н Рогатин, Станисл. обл.) приїхало 50 енкаведистів, які силою почали зганяти людей на мітинг. Разом їм пощастило зігнати лише 10 людей. Один із присутніх селян пробував утекти вже з самого приміщення (дорогою він тричі тікав, але його завжди завертали). Його зловили й завели до «начальства». Тут накинулися на нього з лайкою та за «кару» призначили бути головою «виборчої» комісії». Коли в багатьох селах взагалі не щастило зігнати людей на мітинг або люди вперто відмовлялися від участі в комісії, більшовики ловили на вулиці першого-

ліпшого чоловіка, затримували його, питали про ім'я і прізвище, записували собі і проголосували, що даний чоловік є головою чи членом виборчої комісії. Протести цієї особи і присутніх були даремні. В такий спосіб «вибрано» виборчі комісії, напр., в сс. Кореличі, Утіховичі, Тучне, Глібовичі, Сіжки, Кімир, Коросне, Лагодів, Липівці, Борщів, Пнятин, Ладанці (р-ни Перемишляни, Львівської обл.), Подусів, Білка, Болотня, Подусільна, Вишнівчик (р-н Поморяни, Львівська обл.), Ферлеїв, Клівна, Дички, Яглуш, Мельна, Псари, Данильче, Підгороддя, Руда (р-н Рогатин, Станисл. обл.). Про ставлення таких «комісій» до сталінських «виборів» хай послужить приклад із села Гайворонка (р-н Золотники, Тернопільська обл.). Член виборчої комісії в цьому селі, Михайлівський Гриць, говорив до «виборців»: «Друзі, за що будемо голосувати? За таке голосування нас проклянуть наші діти». Ці слова підслухали енкаведисти й тут же Михайлівського розстріляли. Коли йдеться про кандидатури, то загальновідомо, що вони можуть бути тільки з числа членів партії, яких поміж населенням ЗУЗ і ПЗУЗ майже немає, або частково з креатур цієї партії чи останніх покидьків суспільства. Сама людність до виставлення кандидатур ні в якому разі не допускається. Ми наведемо кілька зразків насильно організованих більшовиками т.зв. зустрічей «захоплених виборців» з їхніми «улюбленцями» — вибранцями. З агітаційними мітингами на р-ни Перемишляни — Глиняни (Львів. обл.) вибрався «улюбленець народу» начальник НКВД Львівської області ген.-полк. Попов. На його мітинги, що мали відбутися в Глинянах і в с. Сверх, енкаведисти силою зганяли людей із сіл Кореличі, Добрянчі, Утіховичі, Жидовичі, Бруховичі, Мерищів, Волків, Ладанці, Борщів, Пнятин, Виписки, Пилипівці, Унів та інші. Коли люди ніяк не хотіли йти, енкаведисти робили облави й під багнетами вели аж на місце. Тому що люди ще й дорогою тікали, енкаведівський ватажок дав наказ на втікачів стріляти. В с. Чижики (р-н Нові Стрілища, Дрогоб. обл.) «кандидат» Олексієнко закликав зібраних селян іти голосувати, бо в протилежному випадку «ми всіх вас вивеземо на Сибір». Тоді жінки зняли крик, що не будуть голосува-

ти, бо більшовики нападають на невинних людей, знущаються з них і грабують. З довшою протибільшовицькою промовою виступила селянка Палагія Ягишин. Мітинг було зірвано. Корнієць, заступник голови ради «міністрів» т.зв. УРСР, бальотувався в Камінь-Коширській виборчій окрузі (Волинська обл.). На зустрічі з «виборцями», які він мав у мм. Камінь-Коширський і Степань, привіз із собою 8 автомашин енкаведівської охорони. На зустріч гнали людей силою. «Вибранець» увесь час говорив про нищення «українсько-німецьких націоналістів». Серед таких «мітингів», «зустрічей», більшовицької й революційно-підпільної пропагандивно-агітаційної акції, енкаведівського терору і знуцання наближався день 10.2.1946р. День, якого мирне українське населення ожидало з найбільшим страхом, ніби страшного суду, але в якому за всяку ціну вирішило не здатися. За браком місця ми наведемо лише кілька прикладів перебігу голосування в окремих селах. Село Ясень (р-н Перегінсько, Станисл. обл.). Ще 9.2.46р. гарнізонники почали стягати «виборчу комісію», щоб ніч притримати її в арешті, а вдосвіта першою загнати голосувати. Виявилось, однак, що вся «комісія» втекла в ліс. Не встиг тільки втекти старенький Кришицький Кирило. Увечері зайшли до нього енкаведисти й казали йти до виборчої дільниці. Коли він рішуче відмовився, вони кинулися його бити й силою волокти з собою. Тому що старенький був лисий, його тягнули за вуха, які зовсім пообривали. Одночасно били його. Збитого, напівпритомного нарешті покладали на дошку й так принесли до виборчого приміщення. Другого дня зранку енкаведисти, побачивши, що ніхто не йде голосувати, розбіглися по селу зганяти людей. Та більшість селян повтікала в ліси або поховалася по криївках. Ті, що залишилися, навіть під побоями не хотіли виходити з хат. Напр., коли енкаведівські посіпаки ввійшли в хату Олексюк Юстини та казали їй йти голосувати, вона з ненавистю плюнула їм у вічі. Тоді більшовики кинулися її бити, аж зломали їй руку. Важко побили й повибивали зуби селянам Федоракові Лукіянові й Гавичеці Гнатові. Ввійшовши в хату Дутчака Пилипа, казали йому вкинути бюлетень до принесеної малої

урни. Коли він не хотів, його почали страшенно бити. Битий заклав руки за спину й заявив: «Моя рука бюлетеня не кине». Більшовики відповіли: «Коли не хочеш рукою, то кинь плечем», і разом із цим один з них поклав бюлетень у щілину урни, а другий сильно наштотував Дутчака на урну, від чого бюлетень упав усередину. Енкаведисти заявили: «Правильно, прогаласавал». Пізніше вони пішли в хату Гелетія Тимка. Коли його примушували голосувати, він сказав: «За кого буду голосувати? За вас, що тримаєте вже третій місяць мого 10-річного сина в тюрмі?» За таку відповідь більшовики звалили його на долівку й почали дуже бити. Село Підгірки (р-н Калуш, Станисл. обл.). До полудня гарнізонники чекали, щоб люди йшли голосувати, однак, ніхто не йшов, їм тільки повелось зловити на вулиці одного сільського десятника, якого примусили голосувати. Коли він повернувся додому, жінка привітала його словами: «Ти, зраднику, ти хочеш, щоб на мене й всіх дітей люди пальцями показували?» Коли до полудня гарнізонники не дочекалися «виборців», на зарядження району вони почали гонити їх у виборчу дільницю під конвоєм, а одночасно збирати голоси по хатах у малі урни, що їх вони носили з собою. При цім селян важко били, багатьом повикручували руки, пальці. До вечора вдалося їм навіть цією методою зібрати тільки 17 голосів. Треба згадати, що в с. Підгірки гарнізон заквартирував ще за півроку до «виборів» і самі більшовики вважали це село стероризованим. Старе Село (р-н Журавно, Дрогоб. обл.) як і всі села цього району, було оточене заставами та кулеметами. З самого ранку до урни привели кільканадцятьох арештованих, що сиділи в льоху, і примушували їх голосувати. Хто відмовлявся, того дуже били. Пізніше, коли побачили, що ніхто з села не йде голосувати, поділилися на чотири групи та пішли зганяти людей. Впертих били та стріляли їм понад голови. Чмелик Марію так побили, що вона збожеволіла. Коли побачили, що їм не вдасться зігнати всіх людей до виборчого приміщення, взяли малі урни та пішли з ними по хатах. За людей, які не дали себе примусити голосувати, самі кидали голоси. Хоч більшість населення не голосувала, під час обрахунку виявилось 13 голосів більше, як «виборців». Голоси в

район повезла танкетка. Село Убині (р-н Новий Милятин, Львівська обл.). До «виборів» пішов тільки один розумово хворий чоловік. Більшовики важко побили Равлюка Олексу, а Равлюк Марію й Урбаницьку Марію били й вішали. Гнідицьку Софію били, вішали й до безтями душили, Наконечну Юлію вивели під хату й намагалися розстріляти, потім підпалили її хату та почали кидати гранати. Багато громадян, під багнетами приведених до виборчого приміщення, тікали з більшовицьких рук уже від самої урни, на них більшовики стріляли. Коли ці всі репресії не змогли, і населення таки не голосувало, більшовики самі повкидали бюлетені, так що мали їх «100%». Село Вага (р-н Золотники, Тернопільської обл.). Більшовики силою зігнали «виборців» у виборче приміщення й питали їх, чи будуть голосувати. Люди заявили, що «за колгоспи, за ростріли, за знуцання голосувати не будуть». Тоді присутній лейтенант витягнув нагана та почав бити людей. Люди зчинили крик і пробували вирватися з кімнати. Але на подвір'ї вони зустрілися з дулами кулеметів, які почали сіяти їм понад голови вогнем. У той же час з різних кінців села вели інших «виборців». Їх підганяли прикладами крісів. 60-річну Кобинюк привели босу й майже нагу, бо, б'ючи, подерли на ній одяг. В с. Боратин (р-н Броди, Львівська обл.), коли пригнані під конвоєм до виборчого приміщення люди повтікали, більшовики почали стріляти з розставлених довкола села кулеметів. Вони загрожували, що спалять село, коли люди зараз не підуть голосувати. В р-ні Здолбунів (Рівенська обл.) більшовики особливо жорстоко знуцалися з населення сіл Глинки, Підлісники, М'ятин, Посягва, Срегівка, Тайкури, Вільків. В цих селах важко побили й поарештували за бойкот «виборів» багато селян. В сс. Зеленче й Нестерівці (р-н Оринин, Кам'янець-Подільська обл.) 2 танки охороняли «вибори», своїми пострілами супроводжали голосування. 9. 2. 46 р. в с. Березжанка (р-н Оринин) енкаведівські агітатори зігнали людей на мітинг. Всіх учасників мітингу арештували, ранком примусили перших голосувати. В с. Слобідка (р-н Сатанів, Кам'янець-Подільська обл.) голосування відбулося за активною «допомогою» НКВД. У виборчому приміщенні один енкаведист давав у руки «ви-

борцям» бюлетень, а другий зразу брав його в урну. Кабіна була з марлі. Кілька наведених прикладів, хоч дуже типових, далеко не вичерпують усіх терористичних прийомів, що їх цього дня ворог застосовував до «вільних виборців». Загалом по всіх областях Західньої України розташовані по селах енкаведівські та військові гарнізони, не дочекавшись добровільної явки населення до виборчих урн, гнали людей до виборчих приміщень силою, під багнетами й кулеметами. При цьому села ще зранку були оточені кулеметними заставами, і навіть гарматами, танками. Людей, які хотіли виходити з хат, до непритомності били, викручуючи їм руки, вибиваючи зуби, ломлячи кості, або тероризували пострілами понад голови, а то й розстрілами окремих громадян. Хто пробував з-під конвою втікати, на нього стріляли або били, як це вже згадувалося. Ці самі сцени дикого насильства й садистичних знущань відбувалися у виборчих приміщеннях, повних озброєних енкаведистів і укріплених більшовицькими кулеметами. Часто люди, силою загнані у ці приміщення, пробували перекреслювати виборчі бюлетені чи писати на них революційні кличі. Однак, як показалося, НКВД передбачало й такі випадки: у всіх виборчих приміщеннях або не було кабін, або не було в них олівців, або вони (кабіни) були відкриті, або побудовані... з марлі (майже у всій Кам'янець-Под обл.). Коли ж навіть засобами найбільш дикунського гвалту гарнізонам не вдалося зігнати населення до урн, тоді вони брали в руки малі урни і пробували до цих урн збирати голоси по хатах. Коли населення не хотіло пускати їх у хати, вломлювалися туди й за допомогою вище наведених численних терористичних засобів намагалися примусити свої жертви голосувати. Часто заставляли вони хати порожніми, бо населення в день «виборів» масово тікало в ліси або крилося по всіляких домашніх сховках. Часто всіми своїми засобами не могли дістати голосу від «виборців». Тоді, як правило, кидали голоси самі. У всій Західній Україні не було жодного села, де більшовицькі окупанти не докинули б їм для «100відсоткової успішності «виборів» більшої кількості бюлетенів. Для ілюстрації нашого опису ми наведемо ще кілька прикла-

дів більшовицьких виборчих звірств, що за їх допомогою більшовицькі окупанти намагалися тероризувати загал виборців. В с. Ногівці (р-н Войнилів, Станисл. обл.) 10. 2. було важко побито 73 громадян. В с. Рівня (р-н Перегінсько, Станисл. обл.) більшовики намагалися примусити голосувати стареньку бабусю Войтович Парашку. Коли вона категорично відмовилася, її зв'язали, випроводили на кінець села та вирізали їй груди й статеві органи. Вона серед страшних мук померла. В с. Тейсарів (р-н Жидачів, Дрогоб. обл.) енкаведисти важко побили Сенишина Михайла, щоб змусити його голосувати, йому теж стріляли понад вуха. Козаків Василеві вибили 4 зуби. В усьому селі залишилося не битими тільки 30 людей. На 600 голосуючих тут добровільно (це значить не безпосередно під побоями) проголосувало 5 чоловік, 300 зовсім не голосували. При обрахунку голосів виявилася надвишка 25 голосів понад 100%. В с. Ятвяги (р-н Нові Стрілища, Дрогоб. обл.) лейтенант НКВД застрілив Оленського Миколу, що відмовився голосувати. В с. Миколаїв (р-н Бібрка, Львівська обл.) побитого до непритомності, скривавленого «виборця» Лукавого Данила гарнізонники занесли до виборчого приміщення на крісах. В с. Підкамінь (р-н Рогатин, Станисл. обл.) гарнізонники спалили майже половину села. Людям стріляли понад голови. Кардашеві Іванові покладали на плече кріс і стріляли над вухом, погрожуючи, що зараз застрілять його. В Кам'яничині (Львівська обл.) під час передвиборчої кампанії НКВД допитало з тортурами близько 3000 людей, арештувало щось із 1000, важко побило мирного населення мало не 800 людей, провело 70.000 різних трусів і розшуків. В с. Новосілка Опарівська (р-н Комарно, Дрогоб. обл.) енкаведист убив селянина Дзюбу Івана, який не хотів голосувати. 4. 2. 46 р. в с. Жовтанці (р-н Мости Великі, Львівської обл.) за противиборчу поставу енкаведисти розстріляли селян Бреха Василя, Сову Василя, Медведя Максима. Який же був вислід «виборів»? Ми зараз подамо кілька цифрових прикладів. Р-н Войнилів (Станисл. обл.): с. Колоколин — із 780 «виборців» вкинуло до урни власною рукою і то під терором тільки 2 особи. Після підрахунків кіль-

кадесят голосів понад 100%. С. Підмихайлівці — із 360 «виборців» віддали голоси і то під терором тільки 11, в урні було понад 400 бюлетенів, с. Журів — із 370 «виборців», і то під терором, 12; с. Григорів — 499 виборців, голосувало в той же спосіб — 21, в сс. Вільхова, Городьків, Радванів, Вахманка, де винятково не було, гарнізонів, «вибори» взагалі не відбулися, всі голоси вкинули більшовики в райцентрі; с. Васючин — із 102 «виборців» голосувало, і то під жорстоким терором, 89; с. Воскресінці — на 400 «виборців» голосувало, і то під терором 30; с. Загір'я — з 490 добровільно голосувало 2, під терором — 62; с. Помоняти — ціле село перед «виборами» внесло письмову заяву, що не будуть голосувати; не зважаючи на більшовицькі знущання, не голосувало; с. Княгинині — із 480 «виборців» добровільно голосувало 2; с. Нова Гребля — добровільно голосував тільки більшовицький голова радгоспу й його родина; с. Явче — гнані силою до виборчих урн «виборці» влаштували протибільшовицьку маніфестацію й подерли та поперекресливали виборчі бюлетені. В с. Медова (р-н Козова, Тернопільська обл.), не зважаючи на більшовицький терор, проголосувало лише 30 осіб, силою пригнаних до виборчих урн. Тоді присутні більшовики вкинули за двері виборчу комісію й самі вкинули до урни всі інші виборчі бюлетені. С. Котузів (р-н Золотники, Терноп. обл.) більшовики обстрілювали з панцерного авта. Після того гарнізонники виганяли людей силою з хат, стріляючи їм понад голови. В такий спосіб «проголосувало» 150 осіб. При підрахунку виявилось 450 бюлетенів; бюлетені, що їх бракувало, на очах одного з членів виборчої комісії докинули самі більшовики. В райцентрі Козлів (Терноп. обл.) «виборці» силою гнали до урн. Насильно загнані люди перекресливали бюлетені; було перекреслено 60% вкинутих бюлетенів, багато людей зовсім не голосувало, проте «вибори пройшли на 100%». В с. Улично (р-н Дрогобич) по підрахуванні голосів виявилось 90 голосів зайвих; у цьому селі більшовики масово вкидали бюлетені за людей; таке ж було в сс. Подричі, Мразниця, Орлове та інших (цього ж району). В с. Пнятин (р-н Перемишляни, Львівська обл.) під час голосування гарнізонники зауважили, що зігна-

ні силою «виборці» масово перекреслиють бюлетені. Гарнізонники зателефонували в райцентр, звідки негайно приїхала «допомога». Прибулі енкаведисти порвали кабінку й багнетами почали підганяти людей до урн. Хоч 243 бюлетені були перекреслені, після підрахунку більшовиків «вибори» пройшли на «100%». В с. Миностів (р-н Рівне) було перекреслено 150 бюлетенів, однак, присутні більшовики визнали їх важними; загнані до урн селяни намагалися принаймні перекресливати бюлетені, та, через нагляд озброєння енкаведистів та брак або нещільність кабін, зробити це лише зрідка щастило. Сс. Вільгір, Сергіївські хутори (р-н Здолбунів, Рівен. обл.), незважаючи на більшовицький терор, взагалі не голосували; в сс. Глинки, М'ятин, Підлімники, Тайкури, Посярва та інших (цього ж р-ну) понад 50% бюлетенів було перекреслених і з революційними написами. Однак, у всьому районі «вибори» пройшли зі 100% успіхом. Вище наведені приклади не відірвані факти, вони відображають загальні підсумки «виборів» у всіх областях Західної України. У всіх цих областях українське населення сталінські «вибори» цілком бойкотувало. Лише через найдикіший терор озброєних посіпак НКВД і війська, стосований масово й окремо до кожного виборця, ворогові вдалося отримати від населення частину голосів, що їх тероризовані виборці вкинули до урн власною рукою. Переважну більшість їх вкинули до урни самі більшовики. В цілому сталінські «вибори» на українських землях були одним мерзенним шахрайством більшовицьких окупантів.

Слід підкреслити геройську поставу всього українського народу, все його революційне завзяття, подивугідну стійкість, нелюдську витривалість, одчайдушну відвагу та прегарну національну солідарність, що їх він виявив під час всієї більшовицької «виборчої кампанії» та в кривавий день 10. 2. Імена цих усіх, мучених і замучених, імена цих усіх героїчних жінок і чоловіків, селян і селянок історія України збереже для майбутніх поколінь як символ боротьби за свободний вияв волі українського народу.

«ЕКО-СВІТ-АРТ» - ОСНОВИ НОВОГО СТИЛЮ

Ігор Мікула народився 1 березня 1965 року у м. Львів (Україна).

Художню освіту здобув у Львівському державному інсти-

туті прикладного та декоративного мистецтва (нині Львівська національна академія мистецтв).

Працює в галузі станкового, монументального живопису, сакрального мистецтва та графіки. З 1998 року – старший викладач кафедри академічного живопису Львівської національної академії мистецтв.

Ігор Мікула учасник численних регіональних, національних, міжнародних виставок та пленерів. Його роботи знаходяться у приватних колекціях в Україні, Польщі, Великобританії, Китаю, США, Швейцарії тощо.

Персональні виставки:

- 1998 – Спілка письменників, м. Львів.
- 1998 – Волинський краєзнавчий музей, м. Луцьк.
- 1998 – галерея «Гердан», м. Львів.
- 2008 – галерея «Art-11», м. Львів.
- 2009 – галерея-бутик «Хвала Еросу», м. Львів.
- 2009 – галерея «Пори року», м. Львів.
- 2010 – культурний центр «Львів» «Південний», м. Львів.
- 2011 – культурний центр «Львів» «Південний», м. Львів.
- 2012 – галерея «Coralі», м. Львів.
- 2013 – галерея «Триптих», м. Київ
- 2013 – музей І. Біласа, м. Трускавець.
- 2014 – музей І. Біласа, м. Трускавець.
- 2016 – галерея «Мануфактура», м. Київ.

2016 – галерея «Я. Гретера», м. Київ.

2020 – ЛНГМ ім. Б.Г. Возницького, Золочівський замок.

Ігор Мікула у 2012 році увійшов до 20 переможців-фіналістів конкурсу Social Network Art Competition. Виставка робіт переможців відбулася в галереї «Art People» в Сан-Франциско, а також галереї «Silvana» в Лос-Анджелесі, США.

Ігор Мікула розробив власну суто українську систему образно-настрійних символів, створивши єдиний синтетичний сучасний стиль під назвою «Еко-світ-АРТ», який дозволяє поглиблено вивчати природу, що дуже важливо в час світової екологічної кризи.

Серед образно-виражальних засобів художника в даний період творчості є світло, а саме відображення реальності проти світла, в результаті чого реальність завдяки світлу абстрагується. Протягом майже тридцятирічної творчої праці, митець прагнув створити нову пластичну мову в живопису, новий синтетичний стиль, який би узагальнював і нерозривно сплавляв в нову якість історично реалістичну основу живопису з досягненнями в формотворчості двадцятого століття.

В творах 1989–1992 років художник послідовно опрацював абстракціонізм, концептуалізм, постмодернізм. В 1993–1998 роках Ігор Мікула в серії картин створив новий підхід до часу і простору. Просторово-часове малярство – так було названо цей стиль в живописі. В 1998 році відбулися персональні маніфестаційні виставки в прим. Спілки письменників м. Львова, галереї «Гердан» м. Львів, прим. Картинної галереї в замку Любарта, м. Луцьк. Основою живописної системи є сегмент природи, це своєрідна «золота середина» між кольоровою плямою класичного живопису, мазком імпресіоністів, фрагментом класичної роботи у постмодерністів. Сегмент природи в новій живопис-

ній системі – це своєрідний живий організм з власним реальним чи фантастичним освітленням з певного чи певної кількості кутів падіння променів, з власним станом дня (ранок, вечір і т.п.), пори року. Простір набуває багатогранності, оскільки загальний простір картини складається з багатьох реальних просторів, які з'єднані між собою в інший вид простору, що його творить просторова сітка (система поділу картини на сегменти). На думку митця, просторово-часове малярство концептуально є завершенням ери постмодернізму в живописі.

Але не можливо створити новий синтетичний стиль в живописі, перебуваючи в межах відомих стилів – будь то реалізм, імпресіонізм, абстракціонізм, поп-арт, чи постмодернізм...

Для цього митець знову звертається до праці на природі, з натури, та творення цілісної класичної картини по-пам'яті і на основі етюдів.

В процесі праці, пройшовши низку етапів розвитку своєї творчості, митець наполегливо відбирає технічні, технологічні, образно-психологічні та концептуальні складові нового стилю.

В картинах останнього часу (2015-2016 роках) автор вважає, що створив основи нового стилю – Еко-світ-Арт – так можна його назвати. Він зосереджений на дослідженні світла, як об'єктивної, образної, магічної і формотворчої домінанти в творі живопису. Світло внутрішнє, світло відбите від землі, від трави, світло як серпанок, світло яке стирає межі, світло як матерія, полотно, фактура, світло яке можливе або неможливе в природі – і цих втілень світла-безліч: 1). В межах стилю можна працювати і поглиблено вивчати природу (натурні етюди); 2). Люди, природа десь узагальнюються, десь помірно стилізуються, але не деформуються; 3). Напрявленість на культивування позитивної енергетики; 4). Синтез часо-просторових і концептуально-образних змістів минулого, теперішнього і майбутнього.

СВІТ – 1). Від слова «світло» сонячні еманції життєтворної енергії, від слова «світ» – земля, автор вважає, що етап синтезу малярства на часі, і через цей етап пройде малярство світу, як неминучу сходинку в безмежному процесі пізнання; 2). Нове бачення світла в об'єктивній

реальності-вивчення реальності проти світла, коли сонячний потік змиває і абстрагує реальність, абстрактні, часто райдужні чи доповнюючі по кольору відблиски проміння на сітчатці ока – природній шлях поєднання абстрактного, концептуального і реального..

Змінити бачення реальності відповідно до нашому часу – ось надзадача, досягнути яку прагне автор. Еклектика постмодернізму завершила зміну бачення світу, започаткованого імпресіоністами. На порозі нова зміна світобачення.

Ігор Мікула зробив значний внесок у розвиток образотворчого мистецтва, стаж його творчої діяльності становить понад 30 років впродовж яких, ним було створено великий художній доробок у галузі станкового живопису, сакрального мистецтва, монументальних розписів і графіки. Неодноразово Ігор Мікула нагороджений почесними грамотами та подяками за плідну педагогічну та мистецьку діяльність.

З 1998 р. веде активну наукову і педагогічну діяльність на кафедрі академічного живопису Львівської національної академії мистецтв (зокрема ним розроблено дві програми з живопису для кафедри художнього скла, відповідні методичні напрацювання). На даний час займає посаду старшого викладача кафедри.

З 2008 р. Мікула Ігор Ярославович є членом Національної спілки художників України (секції живопису). Його роботи знаходяться в музейних та приватних збірках України та за кордоном (США, Канада, Польща, Швейцарія та ін.). Неодноразово був нагороджений дипломами та відзнаками, серед яких – премія і грамота Державного управління справами Президента України, 15 грудня, 2005 року – премія міжнародної виставки-конкурсу «Різдвяні дари» 04.03.2010р. – диплом міжнародного конкурсу SNAC (Social Network Art Competition) Ukraina, березень 2013р та інші.

В арсеналі митця близько 14 персональних виставок. Працює в галузях живопису, сакрального мистецтва, монументальних розписів і графіки. Ігор Мікула має значний доробок в галузі монументального мистецтва, зокрема

розписів на тему історії України (в центрі профспілкової діяльності м. Львова 1994р.), розпис в церкві Христа-Царя в м. Філадельфія (США) 1995р., іконостас в соборі УПЦ св. Трійці в м. Нью-Йорк (США) 2006р., – іконостас для церкви УГКЦ Преображення Господнього в Манчестері (Великобританія) 2005р., розписи в церкві Бориса і Гліба у Львові 2014р., 2016р., 2017р., та інші. В галузі графіки митець оформив (ілюстрації, шмуктитули, заставки) книгу Я.Гашека «Пригоди бравого вояка Швейка» для видавництва «Каменярь»1998р., розробив конверт, марку, плакат, екслібриси для Наукового Товариства ім. Шевченка до 125-річчя з дня створення 1999р., та інші.

Творчість художника неодноразово висвітлювалась у різноманітних газетних та журнальних публікаціях. Веде активну наукову діяльність.

Займає активну громадянську позицію, брав участь в організаційних заходах по відзначенні революції Гідності, зокрема у виставці до річниці Майдану «Шляхами наших перемог» в Українському Домі і музеї Т.Г. Шевченка, брав участь в організаційних заходах по збору коштів на допомогу воїнам АТО, у восьми благодійних аукціонах (всі авторські картини були придбані а виручені кошти пішли на потреби українського війська).

В сучасному мистецькому середовищі Львова творчість Ігоря Мікули виокремлюється, тонкою, професійно довершеною гармонізацією різноманітних засобів образного творення, зокрема світла, як об'єктивної, образної, магічної і формотворчої доміанти в живописних творах.

Сюжети творів – переважно різноманітні мотиви єдності природи і людини, картини на суспільно значимі теми, архітектурні види, натюрморти, які наділені глибоким філософським підтекстом, монументальною силою, прекрасно вирішені у формотворчому та живописно-пластичному планах. Виконавська манера Ігоря Мікули набула виразно індивідуальних рис і легко впізнається поціновувачами його самобутньої творчості.

1 – Ікона. Св. ап. Лука.

2 – ІС ХС. Купол ЦБГ.

3 – Архангели. ЦБГ.

4 – Різдво світла.

5– Лицарі 1.

6 – Лицарі 2.

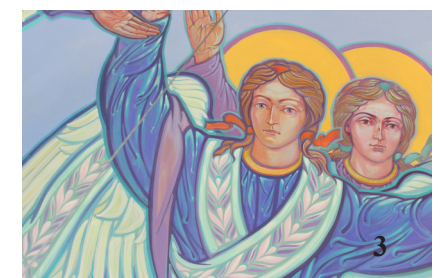
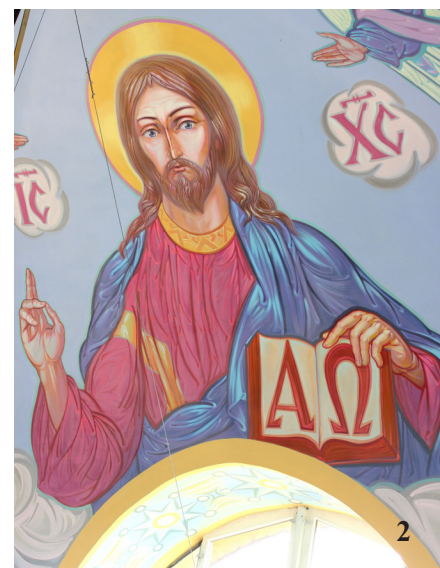
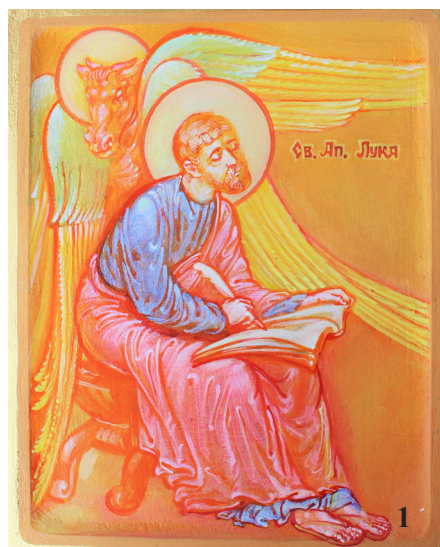
7 – Воскресіння. Лицарі предстоячі.

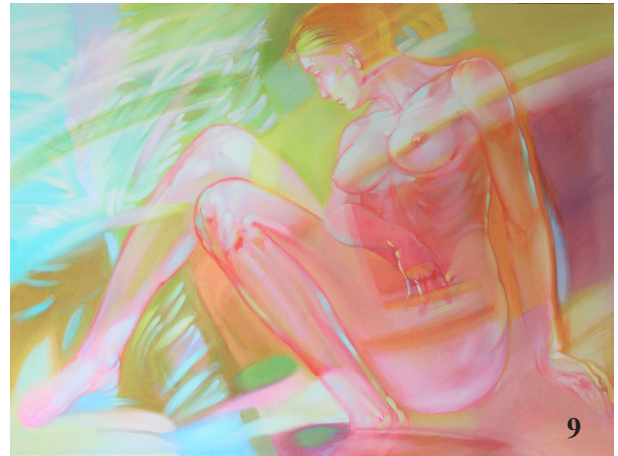
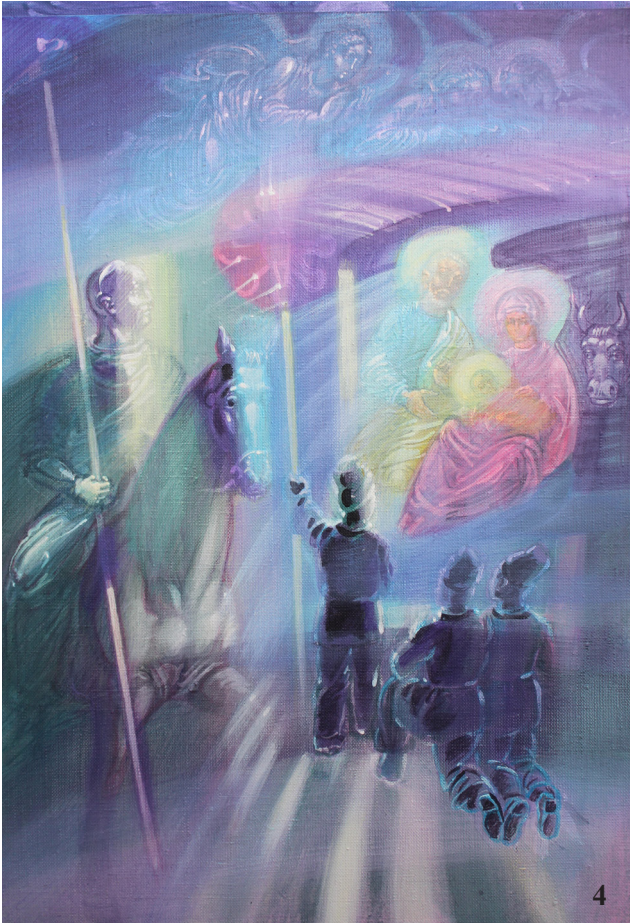
8 – На оновленій Землі.

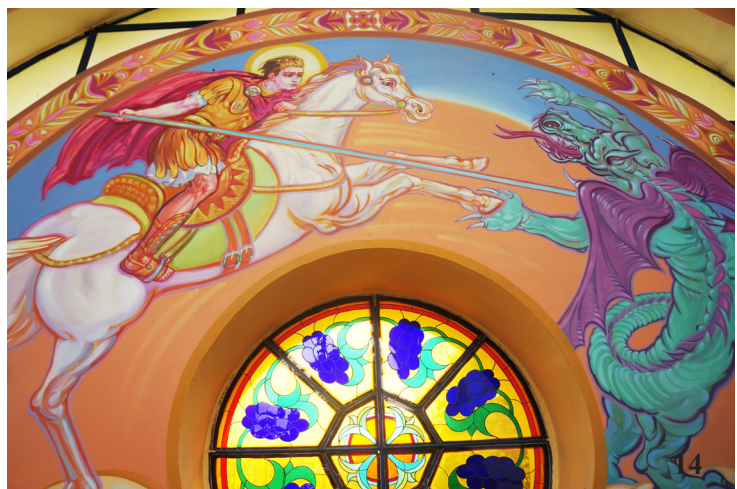
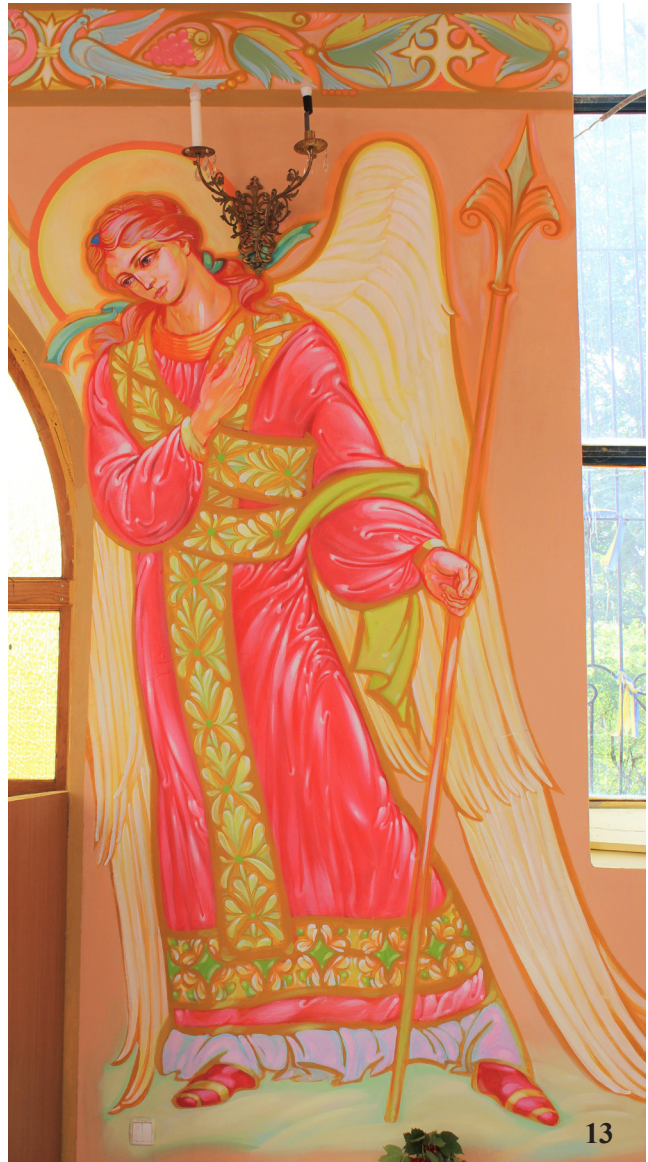
9 – ЕКО_СВІТ.

10 – Світло від світла.

11, 13, 14 – Фрагмент розпису в церкві Бориса і Гліба, м. Львів.

Підготувала сценарій і здійснила
театралізовану постановку
Тетяна Гайдукова,
викладачка Волинського фахового коледжу
культури і мистецтв імені Ігоря Стравінського
Волинської обласної ради

«СТОРІНКАМИ ІСТОРІЇ ГАЛШКИ ГУЛЕВИЧІВНИ»

Літературний сценарій театралізованого дійства

Дійові особи:

Галшка Гулевичівна
Стефан Лозка
Син Михайло
Служниці
Братчик, хлопчик
Перехожий
Оповідач

Пластична група виконує образну композицію «Вогонь».

(Червоні срічки в руках учасників під тривожний музичний супровід створюють картину палаючого динамічного вогнища)

Під музику виходить оповідач

Оповідач:

Дніпро-Славути лодії несе.
Знає історію, знає про все.
На берегах священної ріки
Живуть літописів рядки.
Про родовід наш, долю, славу,
Про вистраждану цю державу,
Несе Дніпро погідні води
Тріумфи й болі всі народу.
І знаєм, що хвиля, як сторінка,
Розкаже й про українську жінку...

Відкриваються куліси. Звучить фонограма «плач дитини. На сцені дівчата, посередині колиска з немовлям.

Оповідач:

Польсько-Литовська доба, 1577 рік, село
Затурці.

Дівчина 1:

Радість! Радість!

Дівчина 2:

Жінка пана Василя Гулевича народила

Разом:

Дівчинку!

Оповідач:

В заможній родині, у нас на Волині,
П'ята зоря засвітилась,
То Галшка на світ народилась!

Дівчата з шматками тканини ідуть по сцені і обмотують колиску цими тканинами

Дівчина 2:

Нехай росте щасливою...

Дівчина 3:

Нехай росте красивою...

Дівчина 1:

Нехай росте розумною...

Дівчина 3:

А як назвемо?

Дівчина 1:

Галшкою назвем!

Дівчина 2:

Ну Галшкою буде, коли виросте.. А ми її називатимемо по нашому, по сільському Лисаветою.

Дівчина 3:

Ой, знатна панянка буде....

Разом:

Галшка Лисавета Гулевичівна!

Стоять і дивляться на матір з дитиною

Звучить музика. Заявляється ворожка і йде до колиски

Ворожка:

Ніхто не може долю передбачити,

Буде тобі сліз багато, і горя, і незгод.

Та й кохання своє перше і єдине втратиш...

Накидає на колиску чорну тканину і йде зі

сцени, служниці швидко забирають колыску і йдуть за куліси.

На сцену виходить оповідач

Оповідач:

Так, ніхто у світі не знає, кому яка доля судилась...

Росла Галшка в батьківському домі, в радості й любові,

А як дівкою стала – закохалась...

Кохалась-любила, з милим серцю одружилась,

Та в юні роки з дитиною вдовою лишилась...

На сцену виходять дівчата

Дівчина 1:

Наша Лисаветка приїхала, ви чули?

Дівчина 2:

Та чули, і гарна, і освічена, п'ять мов знає: і латинську, і старогрецьку, і польську, і литовську, та ще й французьку!

Дівчина 3:

Та що ж ті мови, коли в 19 років вдовою лишилась... Помер Христофор Потій

Дівчина 1:

Правду говорила ворожка.. напроочила їй нележку долю.. а так кохали один одного, що всі заздрили...

Дівчина 2:

А казали, що цей шлюб до добра не доведе... Всі були проти їхнього шлюбу..., тепер її звинувачують в смерті Христофора...

Дівчина 1:

Родини Потіїв і Гулевичів пересварилися...

Звучить музика. На сцену виходить Галшка

Дівчата:

Його нема...

Галшка:

Його нема?

Дівчата:

Його нема...

Дівчина 1 (Підходить до Галшки і забирає чорну хустину)

Його вже більш нема...

Галшка:

Слова, мов пил, здіймаються, летять,

Щоб потім десь осісти...

Може в душах, а може там, де тиші не порушать.

Ні дзвін сонетів, ні хрести проклять,

З яких висот й небачених світів

Летять слова, щоб обпікати скроні?

Та не вони, а ми у них в полоні,

Тому сьогодні так бракує слів...

Мов перед сходом, обрій заяснів,

Чому ж раніш на думку не спадало,

Що справжніх слів насправді дуже мало

Що дуже-дуже мало справжніх слів?

Служниці приносять Біблію, Галшка читає вголос, дівчата повторюють

Галшка:

Любов довго терпить, любов милосердствує, не задрить, любов не величається, не надимається, не поводить нечемно, не шукає свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить в усе, сподівається, все переносить.. Любов ніколи не перестає...

Оповідач:

Не легке життя було в Галшки після смерті Христофора: постійні переслідування уніатів, які хотіли відібрати в неї доньку, наклепи, судові справи і у 1601 році Галшка переїжджає до Києва, де вдруге вийшла заміж за маршалка Стефана Лозку. Він був старший за неї, католик – але як він кохав свою юну дружину! Галшка була вдячна йому за все, але всю свою енергію і нерозтрачену любов вкладала в просвітництво. В липні 1614 року в Києві спалахнула велика пожежа, яка назавжди змінила життя Галшки.

Звучить музика. На сцену виходить перехожий і братчик

Перехожий:

Спека! Як жарко... Ой, що це? Звідки взявся дим? Дивіться! Щось горить!

Братчик:

Де?

Перехожий:

Там, зверху, на даху!

Братчик:

Боже! Так це ж наша Бібліотека! Біжімо скоріш!

Виконується пластична композиція «Поже-

жа» За кулісами чути крики «Води! Ще води! Книги виносьте, рятуйте книги»

Через сцену служниці переносять обгорілі книги

На сцену вибігає Галика

Галшка:

Книги виносьте! Рятуйте книги! (Біжить за куліси)

Композиція продовжується. На сцену виходять служниці братчик і перехожий прибирають сцену

Братчик:

Ця жінка, хто вона?

Перехожий:

Вона моя землячка, Галшка Гулевичівна – дружина польського пана Стефана Лозки.

Братчик:

Як? Вона католицької віри?

Перехожий:

Ні, ні. Вона з Волинського краю і віри православної не зрадила. Освічена жінка. Поважна багатійка.

Братчик:

То чому ж ця багатійка у вогонь лізе?

Перехожий:

Так це ж її бібліотека. Вона ж її створювала, зробила великі пожертвування на її будівництво...

Галшка: (на авансцені з книгами в руках)

Не спасла... Не змогла... Не встигла ...

На сцену, підбираючи обгорілі книги, виходить Стефан

Стефан:

О, кохана Галшко. Добре, що ти жива й здорова.

Оповідач:

Другий чоловік Галшки Стефан Лозка – мазирський маршалко, багач, був старшим від неї на 24 роки, католицької віри та він завжди шанував українську мову, народ та звичаї і палко любив свою молоду дружину.

Стефан:

Пожежа вже скінчилась? А я оце кажу, що після пожежі наші сливки та яблука підскочать у ціні.

Галшка:

Бійся Бога, Стефано! Постраждали сотні родин, згоріла половина Подолу. Негідно наживатись на нещасті людей. Навпаки, продаватимемо дешевше. Не треба, чоловіче, брати гріх на душу. Таке горе для України... Та хіба тобі болять...

Стефан:

Нетактовний я, Галшко, пробач... Ти день і ніч була на пожежі. Нервувалась, розхвилювалась, а я... з цими цінами. Розумію – це не шляхетно.

Галшка:

Добре, що зрозумів... Ти змінився... Але така велика втрата. Твої єдиновірці танцюватимуть біля пожариська від радощів.

Стефан:

Ти знаєш, кохана, що я нічого спільного з ними не маю. Я завжди шанував Україну, твою мову і віру. Я вважаю, що ким би ти не був, коли ти живеш на цій землі, то маєш шанувати і звичаї, і людей.

Галшка:

Таких як ти мало, Стефано...

Стефан:

Готовий підтримати тебе в усьому.

Галшка:

От і я думаю: слід нам у Києві зібрати братство православних українців. Це товариство будуватиме школи, шпиталі. Але ми з тобою, Стефано, могли б зробити чималенькі внески.

Стефан:

О, звичайно... Велика ти людина

Галшка:

Стефано... Я надумала подарувати братству нашу землю на Подолі для будівництва академії... Що скажеш на це?

Стефан:

Так... Добре... Правильно... Хай буде Галшко так, як ти хочеш... У могилу я твою землю не візьму. А хочу добра і тобі, і людям. Пиши дарчу.

Галика цілує чоловіка. Стефан виходить за куліси, служниця виносить свиток і перо. Галика сідає за стіл, пише озвучуючи текст:

« Я, Галшка Гулевичівна, дружина його ми-

лості пана Стефана Лозки, маршалка Мозирського, з дозволу його милості і з кохання до братів моїх та рідного народу українського намірилась зробити добро...

Я дала, подарувала, записала і відказала і вічним незмінним подарунком на вічні часи даю, дарую і відписую моє власне наслідницьке володіння, що користується правами і вільностями шляхетськими, власний мій двір у цілому вигляді разом з землею дарую на школу для дітей як і шляхти, так і міщанських, на готель і монастир, щоб монастир цей і школа розташовані були на цій землі... »
(Забирає лист і йде за куліси)

Оповідач:

Найбільший скарб для жінки – її діти. Галшка дуже любила свого сина Михайла, вбачала в ньому наслідника своєї багаторічної праці.

Звучить музика. Виходить Галшка

Галшка:

Сьогодні велике свято: висвячують нашу Братську школу. Приїхав єрусалимський патріарх Феофан. Сагайдачний прибув. Хочу тебе взяти з собою. Спудей мій... Риторик братської школи...

Син:

Мамо, ви мене кликали?

Галшка:

Парубок ти вже в мене. Козак. Сьогодні велике свято: висвячують нашу Братську школу. Приїхав єрусалимський патріарх Феофан. Сагайдачний прибув. Хочу тебе взяти з собою. Ти ж будеш спудеєм. Риториком. Уже не бігатимеш до уніатського єпископа. Закінчуватимеш науки у нашій школі.

Син:

Я не піду мамо.

Галшка: (турботливо)

Що таке? Чи не хворий?

Син:

Ні.

Галшка:

То чого ж? Ходімо.

Син:

Не піду.

Галшка:

Що за дурниці. Це ж дуже цікаво. Ти просто нічого не зрозумів. Ходімо, розповім по дорозі що то за подія.

Син:

Я все знаю мамо але.... Мені треба в костьол.

Галшка:

Що це за вибрики? Який костьол? При чому тут костьол?

Син:

Мамо. Я католик. Уже рік. Не казав вам, але я прийняв їхню віру.

Галшка:

Їхню віру? Вони помстилися...Родичі чоловіка...Вони вирішили забрати в мене сина. Сину! (Б'є сина по щоці.) Пробач, синку, пробач. Іди. Сідай. Ніякої католицької віри! Ідемо на свято, а завтра ми тебе охрестимо ще раз.

Син:

Ні. Не піду. Убийте – не піду! Ніколи я туди не піду. Не хочу бачити тих «лайдаків» (*Обертється і йде.*)

Галшка:

Що? Авжеж, його вихованням займалися вони, уніати! Мені ж не було коли...Я забула про виховання сина...Сама винна. Збудувала академію, а сина втратила...

Галшка співає сумну пісню

По завершенню пісні виходять дівчата, дають Галшці Біблію

Галшка:

Ті, хто надію складає на Господа, силу відновлять, крила підіймуть, немов ті орли, будуть бігати і не потомляться, будуть ходити і не помучаться...

Оповідач:

Волинь... Після смерті чоловіка у 1618 році Галшка переїжджає на свою батьківщину до Луцька. Та й тут вона чимало добрих справ зробила...

На сцену виходять всі учасники

Учасники:

Радійте всі! Галшка віддала всі свої кошти на братство!

Братчик:

І братство ожило!

Учасник 2:

А ще збудувала будинок для бідних і сиріт і школу!

Хлопчик: (читає з Біблії)

Бла-же-нні вбо-гі ду-хом...

Братчик:

Бо їхне...

Всі:

Царство Небесне

Учасник 3:

Блаженні лагідні, бо землю впадкують вони

Учасник 4:

Блаженні голодні та спрагненні правди, бо вони нагодовані будуть.

Учасники:

А тепер Галшка живе сама, в скромній хатині без служниць і родичів

Всі:

Без служниць і родичів?

Учасник 2:

Лише за сина серце болить...

Учасник 3:

Та згадує своє кохання...

Хлопчик:

Дивіться, бабуся Лисавета йде

Виходить Галшка, вклоняється всім і їй всі кланяються у відповідь

Галшка:

В цій скромній хаті я не із принуки.

Сама столичний полишила блиск.

Тут, на Волині, я відмила руки

Від того, що у світі зветься «зиск».

Дістає шматок хліба і дає хлопчику

Галшка:

Тримай, синку... Хай тебе Бог благословить...

Хлопчик:

Дякую, бабусю (*йде зі сцени*)

Галшка:

Життя помалу скапує як віск.

Казав мій Стефан: Ти живеш для братства...

Католик, а шляхетний чоловік...

Любив мене, в мені – мою Україну.

Бо для добра немає погранич.

Молюсь за нього, за Михайла-сина,

Аби над ним розвиднилася ніч.

Я не самотня, світиться лампада.

Черпають мудрість із прадавніх книг

Сини-спудеї – вся моя розрада...

Рятунок України бачу в них.

Щоб проти злого – ми не безборонні,

Щоб як прийдеться – встати із колін...

Я не самотня. Між вечірніх дзвонів

Хрестовоздвиженський лунає дзвін.

Звучить музика.

Оповідач:

Померла Галшка-Лисавета 1642 року у віці 70 років в своїй скромній хатині на тихій зеленій вуличці Луцька, залишивши про себе меценатську сторінку в історії України.

(Дикторський текст, слайд-шоу «Галшка Гулевичівна»)

Ви не питаєте, де моя могила

Де кам'яний чи бронзовий надгробок,

Його б вам не сказав і сам Могила,

Хоч добре знав у чому мій доробок...

Мовчать про мене грубі фоліанти,

Немає сліду тут, ані в столиці,

Щезає все, як скіфи і як анти

І топиться у вічності криниці...

А я ж була: Єлизавета Гальшка –

І Потієва, й Лозчина, й нічия.

Тепер же і не світська й не монашка:

Тепер я вже пахуча гледичія...

До мене прилітають бджоленята

І всотують, і п'ють мене як воду.

І так ото – лише на їх крилятах –

Я в цій землі йду з роду і до роду...

На цвинтарях, на кладовищах Луцька

Ви не шукайте пам'яті про мене:

Така вже, певно, доля наша людська

З іменного – спливати в безіменне...

Оповідач:

Ні, не даремно прожила Лисавета на світі. Вона все зробила для України, що могла. А що ж ми зробили для нашої видатної волинянки? Мені здається, що дуже мало, бо багато моїх ровесників та й людей старшого покоління не знають хто така Галшка Лисавета Гулевичівна... Але сталася подія, яка все ж таки доказує,

що лучани знають і пам'ятають нашу славетну меценатку. Давайте разом подивимось, як це було.

Відео «Перейменування вулиці». (Телевізійний сюжет про бажання лучан перейменувати вулицю Паші Савельєвої на вулицю Галишки Гулевичівни)

Оповідач:

Прийде час і вдячні нащадки поставлять отут на площі Воз'єднання бронзовий пам'ятник Лисаветі, покровительниці української науки.

Шкода, що теперішні дружини олігархів, ма-

жорки чи дружини VIP-персон навіть увісні не бачать варіанту, за яким народу українському можна зарепрезентувати геть усе, нічого собі самій не лишаючи... Бо навіть навпаки: буває й таке, коли довірені їм спонсорські кошти кудись не зрозумілим чином зникають, як це було із «лікарнею майбутнього»... Чи перевелися на наших теренах меценати як Галшка Гулевичівна? Адже для всіх вона залишилась загадкою і українською диво-жінкою...

*Олеся КОВАЛЬЧУК –
заслужена вчителька України
Ніна ФУРДИЛО,
провідний методист ОНМЦК*

«ХАЙ МІЙ КЛИЧ ЗІРВЕТЬСЯ У ВИСОКІСТЬ!»

Культурно-просвітницький захід, присвячений вшануванню пам'яті української поетеси і громадської діячки Олени Теліги

У фойє клубної установи організовано літературно-художню виставку «Велич постаті легендарної Теліги» за участі фахівців бібліотеки та учнів художньої школи. На виставці представлені видання поетки, книги й статті з періодичних видань про її життя, творчість і її місію, патріотичні малюнки. Окремо на виставці визначене місце для короткої інформаційної довідки:

ОЛЕНА ТЕЛІГА

Народилася – 21 липня 1906 року в селі Ільїнське московської губернії російської імперії

Національність – українка

Громадянство – УНР

Діяльність – поетеса, публіцистка, літературний критик, діячка ОУН, борчиня за незалежність України у ХХ сторіччі

Мова творів – українська

Роки активності – з 1929 по 1941 роки

Розстріляна – 21 лютого 1942 року

Похована – меморіал Бабин Яр, що поблизу міста Києва

«ТІЛЬКИ ТОЙ НАРОД, ЯКИЙ ВШАНОВУЄ СВОЇХ ГЕРОЇВ, МОЖЕ СТАТИ ВЕЛИКИМ».

Костянтин РОКОСОВСЬКИЙ

ПОШАНУВАННЯ ІМЕНІ

ОЛЕНИ ТЕЛІГИ В УКРАЇНІ:

– із 1993 року на Рівненщині діє обласний молодіжний пластовий вишкільний центр – курінь УПЮ ч. 20 (Уклад Пластунів Юнаків та Юначок) імені Олени Теліги;

– 1994 році засноване і плідно працює на ниві українського книговидання «Видавництво імені Олени Теліги»: побачили світ понад 300 найменувань літературно-художніх, наукових, громадсько-політичних книг;

– у 1994 році створено культурно-просвітницьку феміністичну громадську організацію «Всеукраїнське жіноче товариство імені Олени Теліги»;

– з 2000 року запроваджена Міжнародна літературно-мистецька премія імені Олени Теліги, першим лауреатом якої стала відома українська письменниця Ліна Костенко;

– у лютому 2017 року патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет освятив пам'ятник Олені Телізі у Бабиному Яру;

– іменем Олени Теліги названо понад 30 вулиць у багатьох великих містах, містах районного значення та населених пунктах України (Київ, Дніпро, Дрогобич, Запоріжжя, Ковель,

Конотоп, Львів, Луцьк, Мукачево, Рівне, Суми, Тернопіль, Ужгород, Черкаси, Умань, Кропивницький тощо).

– перші збірки поетичних творів «Душа на сторожі», «Прапори духа», «О. Теліга. Збірник» і «Полум'яні межі» вийшли друком у Парижі в 1946, 1947 та 1977 роках;

– із 1991 року, із здобуттям незалежності України, бере початок встановлення меморіальних дошок, пам'ятників, найменування вулиць, шкіл, бібліотек на честь Олени Теліги;

– у 1992 році, вперше у незалежній державі, в Рівному, видано збірку творів Олени Теліги «Найгостріше слово – Україна».

«ХАЙ МІЙ КЛИЧ

ЗІРВЕТЬСЯ У ВИСОКІСТЬ!»

*Сценарій тематичного вечора,
приуроченого вшануванню пам'яті української поетеси і громадської діячки
Олени Теліги.*

Сцена у червоно-чорних кольорах з національною символікою.

На екрані портрет Олени Теліги і слова з її вірша

Музичне оформлення заходу: пісні січових стрільців, повстанські, народні, сучасні патріотичні та класична музика.

Перед початком заходу позивні – «Зродились ми великої години».

На фоні пісні «Не спи, моя рідна земля» у виконанні гурту «Мандри». включається відеоролик, звучить дикторський текст:

ДИКТОР: «ОЛЕНА ТЕЛІГА. Її ім'я виринуло із забуття уже в незалежній Україні через 50 років після загибелі. Це людина, яка кинула

виклик смерті й героїчно увійшла до безсмертних українських Героїв і Героїнь. Жінка, яку сьогодні називають Українкою з великої літери і вважають символом невмирущості української нації. Її мужність визнали навіть вороги. Її відвага, впевненість і непохитність у діях гідні наслідування і сьогодні.

«На початку нашого століття – Леся Українка. Десь посередині – Олена Теліга. Жінки, які взяли не себе неймовірний тягар національної долі – і утримали його. Ціною неймовірних зусиль... Забути цю жертву – то вже злочин не тільки проти історії національної літератури. Таке забуття означатиме, що ми, на відміну від Олени Теліги, так і не зрозуміли, що ж трапилося з людством – з усіма нами – в цьому страшному, нині спливаючому останніми сезонами столітті...», – так, оцінюючи творчість поетеси та її життєвий шлях, писав про Олену Телігу український народознавець, письменник і видавець Василь Скуратівський.

Олена Теліга залишила невелику творчу спадщину – 40 віршів, 15 публіцистичних статей, єдине відоме оповідання «Або – або», але її життя сповнене великих справ і високого Чину, саме тому й ім'я її у пам'яті українців житиме вічно.

На екрані – портрет Олени Теліги з висловом:

ХАЙ МІЙ КЛИЧ ЗІРВЕТЬСЯ У ВИСОКІСТЬ
І МОВ ПРАПОР В СОНЦІ ЗАТРІПОЧЕ!

Олена ТЕЛІГА

На сцену виходять ведучі заходу.

Ведучий. Слава Україні! Героям Слава!

Ведуча. «Не спи, моя рідна земля,
Прокинься, моя Україно,
Відкрий свої очі
у світлі далеких зірок:
Це дивляться пильно з небес
загиблі поети й герої –
Всі ті, що життя віддали
за світле майбутнє твоє...», –
ці слова з відомої пісні українського гурту «Мандри» прозвучали епіграфом до нашої з вами розмови...

Ведучий. Серед небесних зірок, якими стали українські сини й доньки, що поклали свої життя у боротьбі за незалежність у ХХ сторіччі і якими вже всяє небо над Україною у російсько-українській (чи, може, світовій) великій війні ХХІ століття, на рідний волелюбний народ дивиться зірка «поетки вогнених меж» Олени Теліги, що пролетіла небосхилом України і згасла у круговерті національно-визвольної боротьби. Поетеса і патріотка, яка пішла у вічність, щоб навіки «злитися з своїм народом» й на віки залишитися в його пам'яті.

Ведуча. Того трагічного для мельниківського підпілля ОУН лютого 1942 року її разом з шістьма сотнями інших членів ОУН, соратниками й однодумцями арештували гестапівці. Це були письменниками, члени редакції «Українського слова», тижневика «Літаври». Абсолютно непричетний до справ Спілки українських письменників Михайло Теліга – чоловік Олени, який добровільно пішов на смерть, засвідчивши і вірність і позицію. Згодом у камері було знайдено напис під тризубом: «Тут сиділа і звідти піде на розстріл Олена Теліга».

Ведуча. Усі, хто приходить у Бабин Яр до пам'ятника Олені Телізі у день народин чи день її загину, несуть квіти, свічки з відчуттям причетності до образу, що втілює національну честь, благородство, нескоримість і невмирущість українців як нації.

Ведуча.

«За волю рідного свого народу, краю,
Їх щастя і добро в змаганні, на війні,
Найкращі із борців, найліпші умирають,
Тому й Теліга вмерла, згинула в борні.

(Олесь БАБІЙ, 1961р.)

(Ведуча запалює свічку, що горітиме впродовж заходу на визначеному для цього місці на сцені)

Ведучий. Вічна пам'ять усім, хто обрав шлях творення України словом і чином, усім синам і донькам – відомим і невідомим, що віддали життя за нашу свободу тоді й віддають його у нинішній, священній для кожного укра-

їнця, війні з рашистськими окупантами.

Ведуча.

НЕНАЧЕ БІЛІ СОРОЧКИ
МИ ЇМ ЗАПАЛИМО СВІЧКИ,
ТИМ, ЩО ДОНІНІ НЕ ДІЙШЛИ,
ЇМ ЧЕСТЬ, – ЩО ЙШЛИ...

Ведучий. Хвилиною мовчання прошу вшанувати пам'ять всіх полеглих за незалежність, волю і долю України!

На екрані відповідна картинка, включається метроном, звучить солоспів

ХВИЛИНА МОВЧАННЯ

Виходить читець. На екрані портрет Олени Теліги і слова з її вірша:

«ВІТРАМИ Й СОНЦЕМ БОГ МІЙ ШЛЯХ НАМІТИВ,
ТА ТАМ, ДЕ ТРЕБА, Я ТВЕРДА Й СУВОРА.
О, КРАЮ МІЙ, МОЇХ ЯСНИХ ПРИВІТІВ
НЕ ДІСТАВАВ ВІД МЕНЕ ЖОДНИЙ ВОРОГ».

Олена ТЕЛІГА

Ведуча. Винні всі. В попелиську вини.

Плаче Лавра свою Літургію.
Через призму святої струни
Київ чує твою ностальгію.
Всі не винні. На скелях розлук
Рветься серце в темниці за волю.
Скільки випало кривди і мук!
Стогне вся Україна від болю.
Вже виходить нам сонце з-за хмар
Чи заруниться здимлена пустка?!
Бабин Яр, Бабин Яр, Бабин Яр...
І тернова Оленина хустка...

Ведучий. У 35 років патріотка-максималістка стала справжнім прикладом нерозривності Слова і Вчинку, символ незламності. Романтик національної ідеї, чия доля й досі викликає подив і захоплення водночас, а життя і смерть дотепер оповиті легендами.

Ведуча. «Не бачив мужчини, який би так гордо помирав, як ця вродлива молода жінка», – скаже пізніше про неї кат-виконавець розстрілу, вражений надзвичайною мужністю Українки, а набачитися ж йому дочасних смер-

тей судилося без ліку: уже на початку 1941 року гестапівцями було запущено той закритий конвеєр смерті.

Ведучий. Десятками років в Україні про Олену Телігу майже не було відомо – радянська комуністична пропаганда затаврувала її як «українську буржуазну націоналістку» та «ворога народу». В українську історію і літературу її ім'я повернулося лише через півстоліття після смерті поетки. Вона багато зробила для України, для гартування духу українців і ми з великою шанобою і вдячністю присвячуємо їй цей захід.

Ведуча. До слова запрошується Олеся Ковальчук – заслужена вчителька України, дослідниця життя і творчості Олени Теліги, заступник голови Волинської обласної організації ВУЖТ імені Олени Теліги, володарка ордену Княгині Ольги III ступеня.

На екрані портрет Олени Теліги і слова з її вірша:

«ДУША ГОРИТЬ –
ЖИТТЯ ТАКЕ ІСКРИСТЕ.
ЗАБРАТИ ВСЕ! СЕБЕ ВІДДАТИ ВСЬОМУ!..»

Олена ТЕЛІГА

Олеся Ковальчук: «Так, усе напрацьоване Оленою Телігою для зміцнення нашої нації охопити не просто. Усі роки її ім'я було під замками ідеологів радянського режиму... у надії стерти його з пам'яті українців, як феномен політичної відважності у боротьбі за державу. Отож, наразі, ми і вибрали один з найважливіших аспектів – необхідність утвердження цивільної відваги. Аспект найбільш актуальний упродовж української історії, а на сьогодні особливо. Поетичне гасло «Гойдайте ж кличний дзвін!» мовою прози має сприйматися так: «Не смійте бути національно байдужими, мертвими, розчарованими, відмежованими...»

«Хоч людей на світі так багато,
Та ніхто з них кроку не зупинить,
Коли кинути в рухливий натовп
Найгостріше слово – Україна!»

Ці рядки з далеких 30-х ХХ століття – і про нашу сучасність. Наша національна ідентичність нестійка, імпульсивна: то спалахує, то гас-

не... а переможно іти до великої мети можна, коли в широкому загалі українство виявляється не тільки через кров, а у відчутті обов'язку, у відповідальності за спільну справу. Саме таку національну ідентичність утверджувати в собі та спонукати до цього одне одного і закликала Олена Теліга. До неї не можна не прислухатися: вона як думала, так і говорила і так чинила – «від пориву до самого чину».

«Хай мій клич зірветься у високість
І, мов прапор в сонці, затріпоче.
Хай кружляє, мов невтомний сокіл,
І зриває рідних і охочих».

Після тривалого зросійщення Олена відчула у собі кличний дзвін стати україночку. Життя, яке починала як баришня-Леночка «великодержавним імперіальним шовіністом» (так вона про себе говорила), скінчила його, як абсолютна українська патріотка.

Народилася у Підмосков'ї, підростала у Петербурзі. Знала мови – російську, французьку, німецьку – про українську й не чула, за що не раз докоряла батькові. Бо сам він глибоко у душі таїв любов до України і переїхав із сім'єю до Києва у 1917 році, як тільки почався національно-визвольний рух. А далі дівчина стала свідком української ейфорії та прикрої поразки. І в 1920 році, після еміграції батька, у складі українського уряду, в якому Іван Шовгенів був міністром, опинилася в Чехії, у Падебрадах.

Під впливом шляхетного українського оточення – недавніх вояків з армії УНР, а в Чехії вже студентів – національних романтиків, той знаковий клич і почула у своєму внутрішньому естві.

Вступивши до ОУН, близько зійшлася з її очільником Олегом Ольжичем і сама стала таким же «кличним дзвоном» для інших. Накреслила програму наступних дій, яка відлунює у вірші «Поворот». Переможені мріяли стати переможцями і звільнити Україну від більшовицького ярма.

На жаль, не так сталося, як гадалося... Але ми зібрались нині не тільки, щоб посумувати з приводу великої національної втрати. А найперше – аби відчутти Олену Телігу як символ незнищенності української нації. Щоб поради-

ти за той набуток, який залишила по собі національна героїня... І як митець, і як політичний діяч. Порадіти за присутність її кличного дзвону поміж нас нинішніх.

Не забуваймо, що ОУН, яка постала в 30-х роках, прийняла естафету від січових стрільців і передала її в УПА. Через підпільний рух опору у 50-60-х той стяг було пронесено аж до 90-х. Пронесено і наш визначальний клич «Слава Україні!».

У виконанні аматорських колективів та солістів рекомендуються концертні номери: «У Волинських лісах» (вірш Олеси Ковальчук, музика Мирослава Стефанишина), «Не пора, не пора» (вірш Івана Франка, музика Дениса Сочанського)...

Ведучий. «Україна – це ще не тільки земля, але й нація. А нація – це ще не тільки сучасне покоління. Нація – це мертві, живі й ненароджені, об'єднані кров'ю, минулим та боротьбою за майбутнє й сучасне. Україна – це її історія, мистецтво, духовність... наша воля й уміння формувати і розвивати їх в майбутньому... Це велика животворча ідея, велике змагання за краще, нове, величне, майбутнє не лише народу й краю, але цілого вільного від несправедливості світу».

Ведуча. Кличний дзвін, у якому Олена Теліга підіймає ідеал України на висоту самоповаги, з особливою силою пронизує і поетичні, і публіцистичні тексти Олени Теліги.

«Хоч людей довкола так багато,
Та ніхто з них кроку не зупинить
Якщо кинути в рухливий натовп
Найгостріше слово Україна...»

Ведучий. Україну може врятувати, вважала борчиня, лише новий тип українця – людини, яка вміє жити і вмирати заради своєї батьківщини.

«І тому, що в своїм полоні,
Не тримають нас речі й стіни,
Ні на день в душі не холоде
Молодече бажання чину».

Концертні номери патріотичної тематики у виконанні аматорських колективів та окремих виконавців.

Ведуча. Коли вслухаємося у ці тверді, переконливі акценти, то їх авторка може здатися якоюсь дуже суворою – залізною леді. Однак, сучасники відзначають, що в житті Олена Теліга була напрочуд гармонійною особистістю. Витончена красуня-аристократка викликала захоплення не тільки своєю зовнішністю та гострим розумом, а й духовним світом: багато читала, любила танцювати, вишукано одягалась, навіть у побут уміла вносити небуденність.

Ведучий. Життєрадісна, щедра на усмішку, тепло і увагу до інших, вона легко ставала душею найдобірного товариства. «Можна тільки дивуватись, як в одній людині сплелися безмежна жіночність, краса, розум, талант, беззастережна хоробрість і незламність». У тих, хто її знав, у їх пам'яті завше вона лишилась стрункою, рівновирізьбленою, вип'ятою вгору – вся, тремтяча життям, постать чарівної жінки і пророчиці, яка в свою темну епоху була на сполох.

Ведуча. «Найкраща жіночість у поєднанні з найкращою мужністю... Рівновартісний і вірний союзник мужчин у боротьбі за націю. Сплав ніжності і сталі – в творчості і в житті... Одна з блискучих постатей українських жінок-відвойовниць незалежності України, блискучий приклад того, як своїми діями відповідати сказаним чи написаним словам», – такою знали Олену Телігу її сучасники і залишили у спогадах про неї свої яскраві враження...

На екрані світлини Олени Теліги.

Виходять гуртківці з книгами в руках, гортаючи, читають:

– Галина Лашенко такою пам'ятає свою двадцятилітню подругу: «Висока, тоненька, з живими очима, в ясній сукні, в білім капелюсі, з широкими полами, вона була така весняна, як її 20 років, така іскриста, як соняшний день довкола неї».

– «Вона вся... була якимось протестом проти сірости, безбарвності, нудоти життя... Це була людина, яка хотіла радості, і ще раз радості з королівськими значеннями цього слова». Євген Маланюк.

– Улас Самчук згадував: «Мала чудове зло-

то-бронзове, густе, неслухняне волосся, гарний, злегка кирпатий носик, правильні, вольові уста, дуже гарні ноги, енергійну ходу і такий же, трішечки заїкуватий, тон мови... Це був кремій, що викресував іскри, і бравуча гусарська постава героїзму».

– Марія Бачинська: «Олена Теліга була жінка, повна індивідуальної жіночої принади. Говорила глибоким альтовим голосом, і сміялася, часто закótисто. Мала живі очі, що вмiли кидати блискавиці... а в життя вона входила, як у безжурний танок. Розсипала свою «зайвину перлисту – комусь там дотик рук, комусь гарячий сміх».

– Степан Гординський. «У неї було якесь велике відчуття жіночої Великості».

Концертні номери

На сцену виходять ведучі.

На екрані світлини Михайла Теліги.

Ведуча. Повідаючи про Олену Телігу, не можливо не згадати того, хто зробив її тою, якою увійшла вона в історію, – непримиренною патріоткою і талановитою поеткою. Це Михайло Теліга. Її юне серце промовило любов'ю до Михайла Теліги. Ця зустріч з ним змінила життя Олени назавжди. Через Михайла її товариством стали люди, що кували новий світогляд українського націоналістичного руху.

Ведучий. 1 серпня 1926 року пара стала на рушник. Вінчання відбулося в євангельській церкві за православним обрядом, а на весіллі молода з молодим танцювали козачок.

Ведуча. Український танець для них обох був незвичайною пристрасстю... «Народні танці Олена виконувала просто незрівнянно. Оцей спільний «Козачок» молоді, стрункої пари був видовищем, що його так легко не можна забути!», – писала подруга Олени Зоя Плітас». Так, як танцювали вони в танці, йшло подружжя по житті. На світлинах з родинного альбому Теліг Олена і Михайло завжди пліч-о-пліч, як і в життєвому виборі – служінні Україні.

На сцену виходить читець і читає вірш Олени Теліги «Козачок».

На екрані світлини Теліг в українському строї з учасниками гуртків та з їх сімейного альбому.

Ведучий. Виростав Михайло на Кубані, серед нащадків козаків-запорожців. І рано зрозумів, що має йти шляхом дідів-лицарів, а не бути слугою Москви, як його тогочасні земляки. В Україні він «знайшов те, чого шукав, – знайшов справжню кузню, де кувалась Велика Українська Державність!..».

Ведуча. А «Поводирем» для Михайла Теліги у пошуку свого життєвого вибору стала бандура... «Чари її вхопили мене і повели тією стежкою, на кінці якої я бачу щастя свого народу», – згадував він.

Ведучий. Михайло викладає гру на бандурі, створює етнографічний ансамбль, в 1926 році видає за редактуванням Олени Теліги перший в історії збірник творів для бандури накладом у 1000 примірників...

Концертні номери виконавців гри на бандурі.

Виходять на сцену ведучі.

Продовження відеоряду – на екрані світлини Олени Теліги 1939-1941 років, світлина з батьком Іваном Шовгеневи́м.

Ведуча. «Тату, а Україна – це що? Чому ти нічого не казав мені про неї, хоч сам пішов будувати її, і брата взяв боронити її? – запитала Олена у батька... І почула: «Україну кожен носить у серці таку, яку сам виборов у змаганнях із світом і собою. Це буде важко, зате любитимеш її більше, бо вона буде справді твоя. Ти її знайдеш сама, і це буде твоя Україна».

Ведучий. Велика мета потребує сильного характеру і Олена Теліга його формувала в собі як і розуміння, що «Україна – не тільки земля, а й нація. А нація – це не лише сучасне покоління. Нація – це мертві, живі й ненароджені, об'єднані кров'ю, минулим, боротьбою за майбутнє й сучасне». Вона живе українською революційною боротьбою, сама стає воюючою в ній, розбудовує її, поширює і зміцнює.

Ведучий. Восени 1941 року формувались похідні групи ОУН. «Було ясно, що вибух німецько-советської війни вимагатиме від нас швидкої і рішучої дії, щоб в момент замішання, в момент, коли новий наїзник ще не буде закріплений, зайняти й розбудувати позиції для дальшої боротьби», – так сформулював їх мету мельниківець, провідник ОУН Олег Штуль (до слова – волинянин, його сім'я з 30-х по 41-й роки проживала у селі Заліси, що на Ратнівщині, де неодноразово гостювала у свій час Олена Теліга).

Ведуча. Не вагаючись, Олена Теліга зголосилася на ризик і разом з Уласом Самчуком перейшла кордон. Вона була глибоко переконаною, що вибудувати власну державу може лише сильна нація, згуртована волею на перемогу і вбачала своїм завданням готувати націю до такої боротьби. Цей моральний максималізм Олени Теліги і визначив її майбутню трагічну долю.

Ведучий. Останні слова Олени Теліги перед арештом, про який її попереджали, записав Олег Штуль: «На мене чекають люди. Я не можу втікти, бо хтось міг би сказати: в небезпеці нас лишила, а перед небезпекою говорила про патріотизм і жертвенність. Коли я не повернусь, то не забувайте про мене. Коли я загину, то знайте, що свій обов'язок сповнила до кінця».

На екрані портрет Олени Теліги, виконаний художником Володимиром Слєпченком Літературно-музична композиція на вірші «Пломінний день», «Лист» і «Сучасникам» у виконанні читців та інших аматорських колективів.

1-й читець.

День прозорий мерехтить, як племінь,
І душа моя горить сьогодні.
Хочу жити, аж життя не зломить,
Рватись вгору, чи летить в безодню.

2-й читець.

Хоч людей довкола так багато,
Та ніхто з них кроку не зупинить,
Якщо кинути в рухливий натовп
Найгостріше слово – Україна.

3-й читець.

Не треба слів! Хай буде тільки діло!
Його роби – спокійний і суворий,
Не плутай душу у горіння тіла,
Сховай свій біль. Зломи раптовий порив.

1-й читець.

Але для мене – у святім союзі:
Душа і тіло, щастя з гострим боєм.
Мій біль бринить, зате коли сміюся,
То сміх мій рветься джерелом на волю!

2-й читець.

Хочу крикнуть в далечінь безкраю
І когось на допомогу кликати,
Бо душа моя сьогодні грає
І рушає на шляхи великі.

3-й читець.

Вітрами й сонцем Бог мій шлях намітив,
Та там, де треба, – я тверда й сувора.
О, краю мій, моїх ясних привітів
Не діставав від мене жодний ворог.

1-й читець.

І тому росте, росте прокляття!
Всі пориви запального квітня
Неможливо в дійсність перелляти,
На землі байдужо-непривітній.

2-й читець.

І в павутинні перехресних барв
Я палко мрію до самого рання,
Щоб Бог зіслав мені найбільший дар:
Гарячу смерть – не зимне умирання.

3-й читець.

Бо серед співу неспокійних днів,
Повз таємничі і вабливі двері
Я йду на клич задимлених вогнів –
На наш похмурий і прекрасний берег.
Виходять ведучі.

Ведуча. Олена Теліга була поеткою з Божою ласки. «Оригінальна в образах та ідеях, цілісна як рідко хто інший, – вона лишила нам взір поезії, позбавленої всього вульгарного, простацького. З'явилася вона, спалахнула і згоріла на тяжкім та сірім, потім криваво-червонім небі війни й революції, неначе блискуча зізда, лишаючи, хоч згасла фізично, яскраве світло по собі, яке палахкотітиме нащадкам», – так про неї писав її учитель, ідеолог українського націоналізму Дмитро Донцов, якого вразили самовідданість

і самопожертва Олени Теліги за ради України. Молода українка стала ученицею і музою лицаря духу національної боротьби.

Ведучий. «Завданням українського націоналістичного мистецтва є виведення всіх тих цінностей, які скріплювали, а не розслаблювали душу нації, як це робило мистецтво накинута нам згори. Воно має відшукати всі ці великі почування, які намагався різними способами знищити наш ворог. Воно має дбати, щоб в душах нашого народу жило не голосне гавкання на ворога – лише глибока, непримирима і творча ненависть до нього... велика і мужня любов до своєї нації, до свого минулого, до свого народу і передусім до своїх героїв, яких так довго переслідував і замовчував ворог».

Ведуча. Таким є національно-мистецький заповіт Олени Теліги, складений нею напередодні її героїчної смерті. «І якщо українському народові не бракує духових сил, щоб обернутись, – за словами самої поетки, «в націю, варту... своїх великих героїв», він повинен викарбувати цей заповіт у своїй історичній і людській пам'яті.

Ведучий. «Не те важливе, хто мав яких предків, але те, чи він сам буде предком своїх нащадків. Дбаймо найперше про те, щоб бути батьками нашого майбутнього, аніж синами нашого минулого, не завжди успішного».

Ведуча. У таке коротке життя свій поетичний таланти Олена Теліга офірувала ідеї Великого Чину задля України. І нині ще потужніше доносяться до її волелюбних нащадків її заповіти «будувати українську державу у свідомості кожного українця, запалювати вірою кожну людину і «те, що мрією було віками, все обернеться в дійсність і можливість» й тоді держава «стане перед світом у весь свій потужний зріст...».

Ведучий. Шановне товариство, культурно-просвітницький захід, присвячений вшануванню пам'яті української поетеси і громадської діячки Олени Теліги «Хай мій клич зірветься у

високість!» завершується.

Віримо, що «кличний дзвін» Олени Теліги знайшов відлуння і у наших з вами серцях.

Ведуча. А постать Великої Українки повік-віків освятиме українцям шлях боротьби за свободу свого народу і неодмінно реалізуються її заповіти бачити Україну вільною від московської орди!

На сцену виходять всі учасники заходу.

Ведучий. Віримо – ми вистоїмо і перемаємо! Віримо у свій народ і його ЗСУ! Все буде Україною і все буде Україною!

Ведуча. Слава Українським Героям! Слава Україні і Слава Українській Нації! Бережімо себе і своїх близьких!

*«Божже великий, єдиний, нам Україну храни»
Одночасно звучить у запису «Божже великий, єдиний» (музика Миколи Лисенка, слова Олександра Кониського).*

Використані джерела:

«Люди Свободи. Олена Теліга» [Електронний ресурс] / Ukrainian Institute of National Remembrance. – Україна, 2014.

«Афоризми з творів поетів Західної діаспори» [в т.ч. Олени Теліги] // Степанши Б.

Науково-популярне видання Надія Миронець Олена Теліга

Кобець О. «Здійснилася мрія багатьох поколінь українців» // Українське слово. – 2017. – № 9.

Донцов Д. «Поетка вогняних меж» // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: В 4 кн. – К, 1994. – Кн. 2.

«Олена Теліга». Збірник. Редакція і примітки О. Жданович, «Українська Думка». Лондон, ч. 22/272, 29.5.1952.) Видання Українського Золотого Хреста в ЗСА 1977 Детройт - Нью Йорк – Париж О. Жданович

«На зов Києва. Український націоналізм у II світовій війні». Збірник статей Спогади Упорядник Колегія Дослідів Історії Українського Націоналістичного Руху. Видавництво «Новий Шлях» Торонто – Нью-Йорк 1985.

Матеріали вікіпедії та доступні інтернет ресурси

МІЖНАРОДНА ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЯ

6 червня 2023 року Міністерством культури та інформаційної політики України спільно з Експертною радою з питань нематеріальної культурної спадщини при Міністерстві культури та інформаційної політики України, Громадською організацією «Центр розвитку «Демократія через культуру» та інформаційним партнером «Фундація Суспільність» організовано Міжнародну онлайн-конференцію «Головний інструмент охорони нематеріальної культурної спадщини – основа об'єднання всіх зацікавлених сторін». Її учасниками були понад сто осіб з усіх регіонів України, а також фахівці з Естонії, Фінляндії, Франції, Хорватії. У роботі конференції брали участь т. в. о. директора Волинського науково-методичного центру культури Любов Рожнова та провідний методист з охорони нематеріальної культурної спадщини ОНМЦК Лідія Клімчук.

Конференція відбулася у межах проведення заходів із відзначення 15-річчя ратифікації Україною Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини, і мала на меті показати важливість охорони нематеріальної культурної спадщини, зокрема під час воєнного стану. Також це була нагода отримати досвід іноземних представників, спільнот і організацій, які опинилися в надзвичайних ситуаціях та досвід з підготовки номінацій до ЮНЕСКО в часи кризи. Окрім того, під час онлайн зустрічі було представлено основні позиції, викладені у Періодичному звіті України про імплементацію Конвенції ЮНЕСКО 2003 року, які продемонстрували здобутки та напрямки, які слід підсилити у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини.

Кращі практики роботи представляли Хорватії, Естонії, України. Спікери акцентували на важливості тісної співпраці місцевих громад і громадського сектору. Учасники конференції мали нагоду подивитися і одну з практик Волинської області. Презентацію про те, як через казку можна передавати дітям і молоді знання про традиційну гастронадщину показала за-

відувачка сектору охорони культурної спадщини Турійської селищної ради Інна Мірчук. Вона презентувала пізнавальний мультфільм «Котилася перепічка».

Засідання обласної комісії з НКС.

ЗАСІДАННЯ ОБЛАСНОЇ КОМІСІЇ З ФОРМУВАННЯ ПЕРЕЛІКУ ЕЛЕМЕНТІВ НКС

15 червня у Волинському обласному науково-методичному центрі відбулося засідання обласної комісії з формування переліку елементів нематеріальної культурної спадщини Волинської області. Члени комісії проаналізували роботу з реалізації Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини в області. Також обговорили поправки, які необхідно внести до пакетів документів елементів НКС «Ткацтво Камінь-Каширської громади», «Бджільництво. Глядіння пчіл по-Баївськи», що доопрацьовуються для внесення до Національного реєстру.

Обговорили ініціативи, які надійшли від громад щодо планів розвитку елементів, які побутують у населених пунктах області, намітили шляхи співпраці з місцевими громадами та участь у Всеукраїнських проєктах з охорони нематеріальної культурної спадщини з дослідження елементів НКС «Читання корони» та «Приготування голубців».

І ПІСНЯ ВІД СЕРЦЯ ПОЛЛЕТЬСЯ!

Розвиток культури є пріоритетним в усі часи як збереження традицій роду, суспільства, нації, а в період війни має особливе значення. Мистецтво сьогодні піднімає дух, додає сили в боротьбі, є зброєю, яка словом, музичним інструментом, пензлем бореться за національну ідею, українську культуру та духовність.

У 2023 році побачив світ нотний збірник вокально-інструментальних творів для бандури на слова Тараса Шевченка та Лесі Українки авторства та в аранжуванні митців Волині «І піс-

ня від серця поллеться!». Мета проекту – популяризація невмирущої спадщини видатних українських поетів, бандурного виконавства, національного музичного мистецтва. Автором ідеї та упорядником збірника є заступник директора Маневицької школи мистецтв, викладач класу бандури Ліна Марич. Втілення ідеї в життя стало можливим завдяки підтримці та всебічному сприянню керівника Волинського обласного науково-методичного центру культури Любові Рожної, яка створила усі необхідні умови та забезпечила вирішення організаційних питань. Робота тривала у співпраці багатьох людей: волинських бандуристів та композиторів, верстку книги зробила завідувачка відділу організаційно-методичної та видавничої діяльності ОНМЦК Оксана Курач, ілюстрації створила маневичанка, викладач образотворчого мистецтва КУ «Школа мистецтв» Прилісненської сільської ради Анна Макарчук.

До збірника увійшли роботи викладачів мистецьких шкіл області Ліни Марич (Маневицька школа мистецтв), Еліни Подзізей (Нововолинська дитяча школа мистецтв), Лесі Федоренко (Луцька музична школа №1 імені Фридерика Шопена), Анжели Дацюк (Луцька музична школа №2), Людмили Лимар та Світлани Романюк (Ковельська школа мистецтв), Валерія Вороб'я (Голобська музична школа). Відгукнулися на пропозицію Світлана Матвійчук – маневичанка, а нині викладач класу бандури дитячої школи мистецтв міста Вишневе Київської області та Марина Приходько – бандуристка, вчитель музичного мистецтва Луцького ліцею №9, заслужений вчитель України. Долучилися до створення збірки викладачі-бандуристи Волинського фахового коледжу культури і мистецтв імені І. Ф. Стравінського Волинської обласної ради: Лариса Рихлюк; заслужений працівник культури України Тетяна Ткач; заслужений діяч мистецтв України Ірина Дмитрук; композитор, заслужений діяч мистецтв України Віктор Тиможинський.

Збірка була надрукована за сприяння начальника відділу культури та туризму Маневицької селищної ради Олександра Піддубного.

Пісні на вірші двох світочів України Тара-

са Шевченка та Лесі Українки житимуть вічно, у супроводі бандури набудуть нових барв, об'єднають українців любов'ю до рідної землі.

ВОЛИНЯНИ ВЗЯЛИ УЧАСТЬ У ПРОЄКТІ ЮНЕСКО «НАВЧАТИ ТА ВЧИТИСЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ЖИВОЇ СПАДЩИНИ»

29 червня відбувся онлайн семінар на якому було оголошено результати проекту ЮНЕСКО «Навчати та вчитися за допомогою живої спадщини», який здійснювався в Україні у 2022-2023 рр. за підтримки Фонду ЮНЕСКО з допомоги культурно-історичній спадщині в надзвичайних умовах. Його спікерами були представники ЮНЕСКО. У реалізації проекту брали участь Австрія, Бельгія, Греція, Естонія, Іспанія, Кіпр, Литва, Нідерланди, Польща, Чехія та Україна.

На семінар були запрошені представники освітньої, культурної та політичної сфери 12-ти областей України, у тому числі і спеціалісти Волинського науково-методичного центру культури та носії елемента НКС «Традиція соломоплетіння у Турійській громаді Волинської області», які були задіяні у роботі над виконанням Міжнародного проекту.

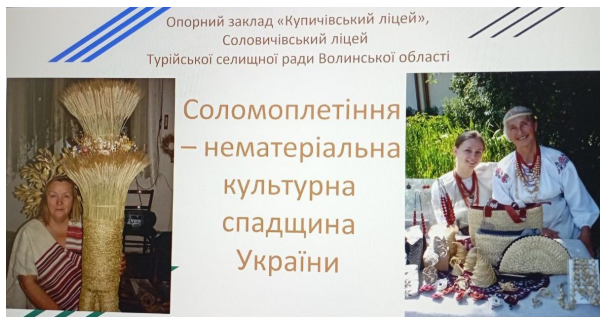
Заступник Міністра культури та інформаційної політики Катерина Чуєва у вітальному слові акцентувала на важливості застосування культурної спадщини в освітньому просторі, що сприяє формуванню у дітей поваги до живої спадщини. Вона також подякувала ЮНЕСКО за допомогу у цьому процесі.

Проект мав на меті зміцнення зв'язків між

спадщиною, молоддю та освітою, заохочення молоді до вивчення своєї культурної спадщини та активної участі у її охороні, розвитку почуття приналежності та розуміння ролі живої культури. При цьому були застосовані нові інноваційні способи передачі знань, які сприйнятні сучасною молоддю.

Також було презентовано методичний посібник для вчителів «Навчати та навчатися за допомогою живої спадщини в Україні». Серед матеріалів, які там подані, є волинська традиція соломоплетіння. Учасники конференції переглянули презентацію про застосування елемента НКС на уроках математики у школах Турійської громади.

Голова Експертної ради з питань нематеріальної культурної спадщини при Міністерстві культури та інформаційної політики України, заступниця голови громадської організації Центру розвитку "Демократія через культуру" Валентина Дем'ян підбила підсумки роботи з реалізації проекту та подякувала усім його учасникам.

ВОЛИНЯНИ ВШАНУВАЛИ ПAM'ЯТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Лучани вже традиційно прийшли до постаменту Лесі Українки, аби віддати данину пам'яті видатній поетесі. 110 років минуло від дня смерті великої української письменниці, поетеси, громадської діячки.

Ця геніальна жінка є яскравим світочем не тільки для нас, вона стала вірною соратницею в боротьбі за волю і незалежність для всього українського народу. Жорстока війна сьогодні з рашистськими окупантами загострила мовну тему, але дала зрозуміти просту істину – до Лесі із прізвиськом «Українка» долучилися всі мешканці України, яким дорога, рідна і родин-

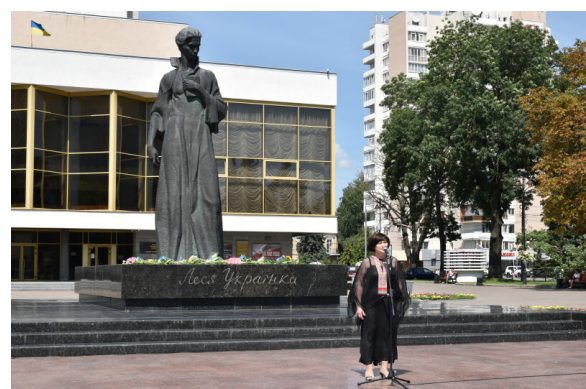
но-близька європейська держава із гордим найменням «Україна».

Заупокійну літію на вшанування пам'яті Лесі Українки відслужили священнослужителі Луцького храму Холмської Ікони Божої Матері ПЦУ. Представники влади та громадськості, прихильники творчості Лариси Косач поклали квіти до підніжжя постаменту.

У виступі голови Волинської обласної організації Національної спілки письменників України Ольги Ляснюк прозвучала впевненість у невмирущій силі геніального таланту Лесі Українки, яка силою патріотичної творчості долучається до сьогоднішніх буремних подій.

Вірш Лесі Українки «Мріє, не зрадь!» прочитала Світлана Кресак.

Захід було організовано Департаментом культури молоді та спорту Волинської облдержадміністрації, Обласним науково-методичним центром культури.

З ДНЕМ ДЕРЖАВНОГО ПРАПОРА УКРАЇНИ!

У Луцьку відбулася церемонія урочистого підняття Державного Прапора України. Цього разу вона розпочалась із загальнонаціональної хвилини мовчання в честь полеглих під час виконання бойових завдань із захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України, мирних громадян, які загинули унаслідок збройної агресії російської федерації проти України.

Почесне право підняття Державного Прапора України було надано вихованцям Волинського обласного ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою імені Героїв Небесної Сотні. Підняття прапора у важкий воєнний час стало символом наших перемог на фронті і в тилу. Синьо-жовтий стяг тепер майорить на флагштоках не тільки України, а й в Європі, адже весь цивілізований демократичний світ став разом із нами на захист миру і свободи у запеклій боротьбі із рашизмом. Учасники урочистостей, представники влади, громадських організацій, лучани вшанували пам'ять загиблих Героїв країни покладанням квітів до пам'ятника «Борцям за волю і незалежність України» та пам'ятного фотостенду «Герої Небесної Сотні – Загинули за Єдність України».

Фіналом урочистостей став Державний Гімн України у виконанні військового духового оркестру Національної гвардії України.

Організатори свята – Департамент культури молоді та спорту Волинської обласної державної адміністрації, Обласний науково-методичний центр культури.

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ФОРУМ «НЕМАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА»

7 вересня, в м. Рівне, відбувся Всеукраїнський форум «Нематеріальна культурна спадщина» на якому обговорювали роль культури, духовної спадщини в збереженні української ідентичності, мови, патріотичного виховання українців. Напрацьовували алгоритм подальших дій для охорони, збереження живої культурної спадщини в умовах війни аби запобігти, пом'якшити втрати НКС.

Волинь на форумі представляли завідувачка відділу аматорського мистецтва та народної творчості Волинського обласного науково-методичного центру культури Олена Мартинович, директор КЗ «Центр культури, дозвілля та спорту» Іваничівської селищної ради Лариса Недбайло, народний аматорський фольклорний колектив «Горлиця» та зразковий аматорський ансамбль танцю «Прибужаночка» Іваничівського Центру культури (керівники Галина Дорошук, Лілія Васага).

Співпраця Рівненщини та Волині є тісною. Тривалий час, Волинський обласний науково-методичний центр культури, Рівненський обласний центр народної творчості у співпраці з Іваничівською громадою Волині та Тараканівською громадою Рівненської області працювали над спільним проектом, дослідженням весільного обряду «Читання корони». Результатом спільної роботи є подача пакету документів на розгляд Експертної ради для подальшого внесення елементу НКС «Весільний обряд «Читання корони» до Національного переліку.

Учасники форуму мали можливість побачити фрагмент «Весільного обряду «Читання Корони», що побутує в Іваничівській селищній громаді Волинської області у виконанні носіїв елементу, фольклорного колективу «Горлиця».

ФЕСТИВАЛЬ ПОВСТАНСЬКИХ І СТІЛЕЦЬКИХ ПІСЕНЬ «ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ»

10 вересня 2023 року в селі Новий Загорів Локачинської селищної ради відбувся обласний фестиваль повстанських та стрілецьких пісень «За волю України», що ставив за мету вшанування полеглих за волю та свободу України. Фестиваль приурочено відзначенню 80-ї річниці битви вояків чоти «Береза» з фашистськими окупантами. Присутні вшанували загиблих воїнів, відбулася панахида, яку відслужив настоятель місцевого Храму Різдва Богородиці отець Володимир. Перед учасниками зібрання виступили заступник голови Володимирської районної державної адміністрації Ірина Лішук та голова Локачинської селищної ради Богдан Іус. По закінченню мітингу розпочалася фестивальна програма.

Учасників фестивалю привітали заступник начальника управління культури Департаменту культури, молоді та спорту Волинської обласної державної адміністрації Тетяна Дудар та т.в.о. директора Обласного науково-методичного центру культури Любов Рожнова.

У фестивалі брали участь хорові, вокальні, музичні, фольклорні аматорські колективи та окремі виконавці з Локачинської, Берестечківської, Володимирської, Вишнівської, Іваничівської, Затурцівської, Горохівської, Головенської, Іваничівського, Ківерцівської, Луцької, Маневецької, Оваднівської, Павлівської, Рожищенської Старовижівської, Шацької територіальних громад та міста Нововолинська. Всі аматори були відзначені дипломами Департаменту культури, молоді та спорту Волинської обласної державної адміністрації.

Впродовж фестивалю діяла виставка світлин, інформаційних та документальних матеріалів «За Україну на смертельний герць», що відображають визвольну боротьбу українського народу за незалежність.

По завершенню фестивалю, заключне слово мали староста села Новий Загорів Роман Присяжнюк, головний спеціаліст управління гуманітарної політики Локачинської селищної ради Орина Гнаткевич та директор Локачинського будинку культури Руслан Дудік.

Учасників та гостей фестивалю пригощали козацьким кулішем.

Організатори фестивалю – Департамент культури, молоді та спорту Волинської обласної державної адміністрації, Обласний науково-методичний центр культури, Локачинська селищна рад.

НАРАДА ЗА УЧАСТІ ДИРЕКТОРІВ МИСТЕЦЬКИХ ШКІЛ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ОБЛАСТІ

14 вересня 2023 року в приміщенні Волинського фахового коледжу культури і мистецтв імені І.Ф. Стравінського Волинської обласної ради відбулася обласна нарада за участі директорів мистецьких шкіл територіальних громад області. На нараді були присутні 37 представників з 35 мистецьких шкіл області. Нараду відкрив директор Департаменту культури, молоді та спорту обласної державної адміністрації Олександр Хвіщук. У своєму виступі Олександр Віталійович розповів про те, які завдання стоять перед керівниками закладів позашкільної освіти області та наголосив на якісній комунікації між Департаментом та мистецькими школами Волині.

Т.в.о. директора Обласного науково-методичного центру культури Любов Рожнова проаналізувала роботу мистецьких шкіл Волині за попередній навчальний рік. Окрім того, під час її виступу були обговорені зміни до Положення про атестацію педагогічних працівників, робота за сумісництвом, інші питання щодо розвитку мистецької освіти. Директор КЗ «Луцька музична школа №2» Ігор Павлик розповів про важливі аспекти переходу на нові освітні програми та їх використання у мистецькій освіті. Про підсумки вступних випробувань і прийом студентів у Волинський фаховий коледж культури і мистецтв розповів його директор Тарас Войтович.

Досвідом роботи своїх мистецьких шкіл поділилися: директор Володимирської дитячої художньої школи імені Миколи Рокицького Катерина Юрчук, директор Ківерцівської дитячої музичної школи Валентин Окапінський та директор Любомльської дитячої музичної школи Лариса Богачевська.

Яскраву крапку в проведенні наради поставили студенти Волинського фахового коледжу культури і мистецтв імені І.Ф. Стравінського Волинської обласної ради, у виконанні яких прозвучала цікава концертна програма для всіх присутніх.

Проведення обласної наради-семінару сприяло обміну досвідом керівників мистецьких шкіл територіальних громад області, обговоренню важливих питань в мистецькій освіті та шляхів вирішення нових завдань у 2023-2024 навчальному році.

ОБЛАСНИЙ ФЕСТИВАЛЬ ПОВСТАНСЬКОЇ ПІСНІ «ВОВЧАК – ВОЛИНСЬКА СІЧ»

30 вересня в урочищі Вовчак Турійської територіальної громади відбувся Обласний фестиваль повстанської пісні «Вовчак – Волинська Січ».

Захід розпочався з урочистої ходи, під звуки повстанських пісень учасники фестивалю рушили до місця земного спочинку тих, хто поклав своє життя за свободу України. Хвилиною мовчання присутні вшанували загиблих у російсько-українській війні та воїнів Української повстанської армії, покладали квіти до підніжжя пам'ятного знаку борцям за незалежність нашої держави.

Гостей та учасників фестивалю привітали Перший заступник голови обласної ради Юрій Поліщук, начальник управління культури Департаменту культури, молоді та спорту Волинської обласної державної адміністрації Валерій Дмитрук, голова Турійської селищної громади Олексій Безсмертний, т.в.о. директора Обласного науково-методичного центру Любов Рожнова.

Свою творчість протягом кількогодинного пісенного марафону дарували глядачам аматорські колективи та солісти з Боратинської, Велицької, Голобської, Головненської, Городищенської, Горохівської, Доросинівської, Дубівської, Камінь-Каширської, Ківерцівської, Ковельської, Колківської, Колодяжненської, Луківської, Луцької, Любешівської, Люблинецької, Любомльської, Мар'янівської, Нововолинської, Павлівської, Підгайцівської, Поворської, Ратнівської, Рожищенської, Серехівської, Устилузької територіальних громад області.

Звучали повстанські, стрілецькі пісні, сучасні патріотичні твори, які відображають бо-

ротьбу нашого героїчного народу в російсько-українській війні.

Колориту фестивалю додали – ярмарок робіт майстрів Турійщини; експозиція українського інституту національної пам'яті «Комунізм = Рашизм»; виставка світлин, інформаційних та документальних матеріалів, що відображають визвольну боротьбу українського народу за незалежність «Пам'ять і слава» Обласного науково-методичного центру культури.

Усі бажаючі могли відвідати музей-кріівку, музей українського побуту, помолитися у храмі Всіх святих землі української, а також скуштувати кулешу.

Організатори фестивалю – Департамент культури, молоді та спорту, Обласний науково-методичний центр культури, Турійська селищна рада.

ОВІЯНІ СЛАВОЮ І ПАМ'ЯТТЮ

3 жовтня 2023 року відбувся культурно-просвітницький захід «Овіяні славою і пам'яттю», присвячений дню захисників і захисниць України та 81-й річниці створення УПА. Захід організований Обласним науково-методичним центром культури та Волинською обласною громадською організацією «Союз Українок». Діяла благодійна акція «Перемогу наближаємо разом», кошти з якої будуть спрямовані на підтримку ЗСУ.

Перед учнівською та студентською молоддю виступили – перший заступник голови Волинської обласної ради Юрій Поліщук, учасник російсько-української війни, громадський діяч та історик Сергій Годлевський та голова ГО «Союзу Українок» Любов Ганейчук.

У мистецькій програмі заходу звучали повстанські й патріотичні пісні у виконанні аматорського колективу «Материнка» клубу села Кобче «Центру культурних послуг» Рожищенської міської ради (керівник Валентина Присяжнюк), вокального ансамблю «Союзянки» ГО «Союз українок» (керівник Галина Форостян) та союзянки Тетяни Пасієвич з міста Володимира. Прикрасили дійство учасники зразкової вокальної студії «Зернятко» Культурно-мистецького центру «Красне» (керівник – заслужена артистка України Алла Опейда). У заході звучали вірші у виконанні Світлани Кресак, союзянки Наталії Пушкар та Дарини Кичук – вихованки гуртка «Мистецтво слова» Палацу учнівської молоді (керівник Світлана Кресак). Емоційним і зворушливим був виступ перед юною аудиторією народного артиста України Василя Чепелюка.

Відбулася презентація фільму за спогадами волинян – членів товариства політичних в'язнів та репресованих «Не роззброєні».

Завершився культурно-просвітницький за-

хід спільним виконанням Державного Гімну України.

У приміщенні обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олени Пчілки, де проходив захід, презентувалася мистецька виставка «Пам'ять і слава», створена спільно з ГО «Волинське обласне ветеранське товариство політичних в'язнів і репресованих».

СЕМІНАР-ПРАКТИКУМ ВИКЛАДАЧІВ НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ (БАНДУРА)

18 жовтня 2023 року на базі Волинського фахового коледжу культури і мистецтв імені І.Ф. Стравінського відбувся обласний семінар-практикум викладачів народних інструментів (бандура) мистецьких шкіл територіальних громад області. У заході брали участь 58 викладачів із 26 мистецьких закладів Волині.

Семінар відкрила голова циклової комісії «Народні інструменти», викладач-методист Волинського фахового коледжу культури і мистецтв імені І.Ф. Стравінського Валентина Милогородська. Для участі в семінарі-практикумі була запрошена викладачка та творча аспірантка Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського, лауреат всеукраїнських та міжнародних конкурсів Віта-Вікторія Задорожна. Вона показала сольний концерт в рамках науково-творчого проекту «Три інструментальні цикли для бандури соло «Зошити подорожей» Людмили Коханської».

Також Задорожна В. М. провела майстер-клас за участі студентів IV курсу коледжу: Софії Шевчук (клас заслуженого діяча мистецтв України, кандидата мистецтвознавства Ірини Дмитрук), Тетяни Бабич (клас викладача-методиста Марії Федосюк), Дарини Нестерук (клас викладача-методиста Лариси Рихлюк) та учениці КЗ «Луцька музична школа №1 імені Фридерика Шопена» Юлії Мазуренко (клас викладача-методиста Лесі Федоренко). Робота була плідною, учасники семінару активно долучалися до обговорення майстер-класу, виконавських прийомів та технічних труднощів

у творах, які виконували студенти. Учасникам семінару-практикуму були видані довідки.

Організатори семінару-практикуму – Обласний науково-методичний центр культури, Волинський фаховий коледж культури і мистецтв імені І.Ф. Стравінського Волинської обласної ради за підтримки Департаменту культури, молоді та спорту Волинської обласної державної адміністрації.

СЕМІНАР-ПРАКТИКУМ КЕРІВНИКІВ СТРУКТУРНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

15 листопада 2023 року відбувся онлайн семінар-практикум керівників структурних підрозділів у сфері культури райдержадміністрацій, виконкомів сільських, селищних, міських рад територіальних громад.

Модератором зустрічі була т.в.о. директора Обласного науково-методичного центру культури Любов Рожнова.

Розпочався семінар-практикум з виступу заступника директора Департаменту, начальника управління культури Волинської обласної державної адміністрації Тетяни Дудар.

Питання «Культура під час війни. Пріоритети і можливості» висвітлив регіональний

представник Українського центру культурних досліджень у Львівській, Волинській, Чернівецькій, Івано-Франківській областях, громадсько-культурний діяч Ігор Гармаш.

Про призначення та функціонування базової мережі клубних закладів, координацію процесів духовного та культурного розвитку розповідала керівник Центру культури Любов Рожнова. Провідний методист Обласного науково-методичного центру культури Юлія Приймачук виступила з темою «Клубні установи – важливий публічний просвітницький простір. Збереження, впорядкування мережі клубних закладів у територіальних громадах області».

Про вивчення, дослідження та охорону нематеріальної культурної спадщини і важливі процеси формування національної культури та духовності розповідав Віталій Клімчук – заступник директора Обласного науково-методичного центру культури.

Завідувачка відділом аматорського мистецтва та народної творчості Олена Мартинович висвітлила питання «Збереження і популяризація народної творчості. Участь аматорських колективів та окремих виконавців у всеукраїнських та обласних мистецьких заходах, конкурсах та фестивалях».

Загалом семінар дав можливість у професійному колі поспілкуватися та обговорити питання подальшої роботи, разом намітити шляхи дієвої співпраці.

Організатори семінару-практикуму – Обласний науково-методичний центр культури, Департамент культури, молоді та спорту Волинської обласної державної адміністрації.

ОБЛАСНИЙ КОНКУРС ТВОРЧИХ РОБІТ «ЙДЕ ДО ДІТОК МИКОЛАЙ»

2 грудня 2023 року з метою зацікавлення учнів образотворчим та декоративно-прикладним мистецтвом, підвищення рівня їх знань, розвитку творчих навиків, оцінки методичної роботи викладачів, на базі Обласного науково-методичного центру культури, відбувся II (заключний) тур обласного конкурсу творчих робіт «Йде до діток

Миколай» серед учнів дитячих художніх шкіл, художніх відділів мистецьких шкіл області.

На конкурсі було представлено 195 художніх робіт учнів мистецьких шкіл області, у номінаціях «Образотворче мистецтво» та «Декоративно-прикладне мистецтво». Організатори конкурсу – Департамент культури, молоді та спорту Волинської обласної державної адміністрації, Обласний науково-методичний центр культури.

Згідно рішення журі, 48 кращих робіт будуть

відзначені дипломами Департаменту культури, молоді та спорту Волинської обласної державної адміністрації I, II, III ступеня, 2 – отримають відзнаки за образність, усі інші нагороджені подяками Обласного науково-методичного центру культури.

Високий рівень виконання робіт продемонстрували: Нововолинська, Луцька, Володимирська, Камінь-Каширська, Ковельська, Прилісненська, Устилузька, Луківська, Маневицька, Горохівська, Ратнівська мистецькі школи.

Перший (РЕГІОНАЛЬНИЙ) ЕТАП ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ОГЛЯДУ-КОНКУРСУ КЛУБНИХ ЗАКЛАДІВ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

На виконання наказу Міністерства культури України від 30.06.2017 р. № 619, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 24.06.2017 р. за № 900/30768 «Про затвердження Положення про Всеукраїнський огляд-конкурс клубних закладів у сільській місцевості» та наказу управління культури з питань релігій та національностей Волинської обласної державної адміністрації від 28.03.2023 №39 «Про проведення I (регіонального) етапу Всеукраїнського огляду-конкурсу клубних закладів у сільській місцевості», з метою удосконалення та активізації діяльності клубних закладів у сільській місцевості, привернення уваги державних органів влади до проблем села, пошуку нових форм і методів культурного обслуговування сільського населення у Волинській області протягом 2023 року проходив I регіональний етап Всеукраїнського огляду-конкурсу клубних закладів у сільській місцевості.

У творчому суперництві першого етапу Всеукраїнського огляду-конкурсу у Волинській області брали участь близько 600 сільських клубних закладів, що увійшли до складу 54 територіальних громад.

Належну роботу з організації огляду-конкурсу проведено в районах області: Луцькому, Ковельському, Камінь-Каширському, Володимирському. Інформаційно-аналітичні довідки та інші подані матеріали, згідно рекомендацій Обласного науково-методичного центру культури, містять вичерпну аналітичну інформацію щодо стану сфери культури на місцях, реалізації інноваційних культурно-просвітницьких та дозвіллевих проєктів, розвитку усіх видів і жанрів аматорського мистецтва та культурно-дозвіллевої сфери.

Упродовж цього часу Обласний науково-методичний центр культури, гуманітарні відділи територіальних громад спрямовували хід

огляду-конкурсу, вели моніторинг діяльності сільських клубних закладів, надавали їм методичну та практичну допомогу, узагальнювали і поширювали кращий досвід роботи шляхом проведення семінарів-практикумів, вебінарів, стажувань, виїздів на місця, підготовки та поширення методичних видань.

Обласний та районні оргкомітети відзначили значну роль сільських клубних закладів області у творенні загальнонаціонального культурного простору, примноженні духовної скарбниці українського народу, пошуку нових, інноваційних відповідних часу і вимогам сучасності форм роботи, створенні необхідних умов для різноманітного спілкування людей, наданні якісного культурного продукту.

У рамках огляду-конкурсу здійснювалися різноманітні заходи, проекти, які сприяли активізації та вирішенню проблем, що стосуються утримання закладів культури села, поліпшенню матеріально-технічної бази, кадрових питань. Актуальні питання діяльності заслуховувалися на засіданнях гуманітарних відділів, відділів культури, виконкомах територіальних громад, щомісячних нарадах у всіх територіальних громадах області. Досвід кращих сільських клубних закладів висвітлювався у засобах масової інформації, соціальних мережах, вивчався на семінарах-практикумах тощо.

Керуючись «Положенням про Всеукраїнський огляд-конкурс клубних закладів у сільській місцевості», структурні підрозділи у сфері культури територіальних громад області подали на розгляд обласного журі інформаційно-аналітичні матеріали про сільський клубний заклад – переможець I регіонального етапу Всеукраїнського огляду-конкурсу в територіальній громаді та узагальнюючу інформаційно-аналітичну довідку про підсумки проведення огляду-конкурсу в громаді.

Аналіз зібраних матеріалів свідчить про те, що огляд-конкурс став дієвим стимулом для реалізації багатьох культурно-мистецьких проєктів, спрямованих на духовне відродження села, поліпшення культурного обслуговування

сільської громади. До культурно-дозвілєвої діяльності залучені різновікові групи населення, підвищився художній рівень аматорських колективів, активізувалась робота клубних формувань. У багатьох установах покращилася матеріально-технічна база, створені належні умови для розвитку усіх видів і жанрів аматорського мистецтва, збереження традиційної народної культури, творчих об'єднань та клубів за інтересами. Сільські клубні заклади області мобілізували свій творчий та організаційний потенціал, чим привернули увагу органів місцевого самоврядування до вирішення культурно-мистецького життя сільської громади в сучасних умовах.

Обласне журі огляду-конкурсу, детально опрацювавши представлені підсумкові матеріали, визначило переможців огляду-конкурсу.

Рішенням обласного журі, переможцем I регіонального етапу Всеукраїнського огляду-конкурсу клубних закладів у сільській місцевості визначено Будинок культури с. Липини Підгайцівської територіальної громади Луцького району Волинської області. Друге місце було присуджено трьом клубним установам: Будинок культури с. Гірка Полонка Боратинської сільської ради, Будинок культури с. Журавичі Ківерцівської міської ради, Будинок культури с. Шклинь Городищенської сільської ради. Третє місце вибороли п'ять клубних закладів області: Будинок культури с. Веселе Торчинської селищної ради, Будинок культури с. Киселин Затурцівської сільської ради, Будиноу культури

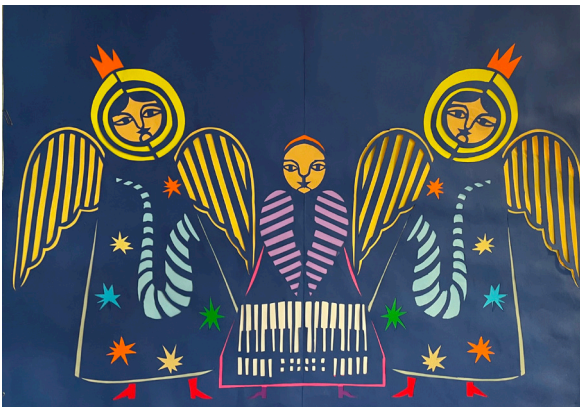

с. Копачівка Копачівської сільської ради, Клуб с. Язвні Самарівської сільської ради, Клуб с. Радовичі Павлівської сільської ради.

ОБЛАСНИЙ КОНКУРС ЗВИЧАЄВО-ТРАДИЦІЙНОЇ АТРИБУТИКИ РІЗДВЯНО-НОВОРІЧНИХ СВЯТ «ВОЛИНСЬКА РІЗДВЯНА МІСТЕРІЯ»

В Обласному науково-методичному центрі культури відбувся обласний конкурс звичаєво-традиційної атрибутики різдвяно-новорічних свят «Волинська різдвяна містерія». На конкурс було представлено 165 творчих робіт учнів мистецьких шкіл, студентів вищих навчальних закладів, працівників клубних установ територіальних громад області.

Творче змагання проходило у різних вікових категоріях та номінаціях: «Образотворче мистецтво», «Декоративно-прикладне мистецтво», «Вертепи», Шопки», «Павуки», «Дідухи», «Зірки», «Колядницька атрибутика».

Конкурс проводиться з метою відродження народних традицій, вивчення, збереження та популяризації звичаїв та обрядів, пов'язаних зі святкуванням Різдва Христового, Нового року, Водохреща, розвитку духовності, виховання дітей та молоді на зразках традиційної народної культури, виявлення найбільш талановитих учасників, зацікавлення декоративно-прикладним мистецтвом, підвищення рівня знань та розвитку творчих навиків.

Члени журі конкурсу відзначили високу майстерність авторів та творчий підхід у поєднанні традиційних атрибутів з новими техніками і сучасними матеріалами.

Організатори – Департамент культури, молоді та спорту Волинської обласної державної адміністрації, Обласний науково-методичний центр культури.

МАТЕРІАЛИ РУБРИКИ ПІДГОТУВАЛИ:
Віталій Клімчук, Лідія Клімчук, Вікторія Скороход,
Христина Гнатюк, Олена Мартинович,
Юлія Приймачук, Ніна Фурділо

- – церковні свята
- – державні свята

2024

СІЧЕНЬ

ПН	ВТ	СР	ЧТ	ПТ	СБ	НД
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

ЛЮТИЙ

ПН	ВТ	СР	ЧТ	ПТ	СБ	НД
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29			

БЕРЕЗЕНЬ

ПН	ВТ	СР	ЧТ	ПТ	СБ	НД
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

КВІТЕНЬ

ПН	ВТ	СР	ЧТ	ПТ	СБ	НД
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

ТРАВЕНЬ

ПН	ВТ	СР	ЧТ	ПТ	СБ	НД
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

ЧЕРВЕНЬ

ПН	ВТ	СР	ЧТ	ПТ	СБ	НД
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

ЛИПЕНЬ

ПН	ВТ	СР	ЧТ	ПТ	СБ	НД
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

СЕРПЕНЬ

ПН	ВТ	СР	ЧТ	ПТ	СБ	НД
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

ВЕРЕСЕНЬ

ПН	ВТ	СР	ЧТ	ПТ	СБ	НД
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

ЖОВТЕНЬ

ПН	ВТ	СР	ЧТ	ПТ	СБ	НД
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

ЛИСТОПАД

ПН	ВТ	СР	ЧТ	ПТ	СБ	НД
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

ГРУДЕНЬ

ПН	ВТ	СР	ЧТ	ПТ	СБ	НД
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					